

ESR-hankkeet alueellisen osaamisen kehittämiseksi

- hanketoiminnan vaikutuksia Satakunnan, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maakunnissa

Väliraportti II

Opetusministeriön julkaisuja 2005:3

Jari Ritsilä

Jukka Haukka

ESR-hankkeet alueellisen osaamisen kehittämisessä

– hanketoiminnan vaikutuksia Satakunnan, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maakunnissa

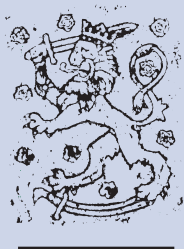
Väliraportti II

Opetusministeriön julkaisuja 2005:3

Jari Ritsilä

Jukka Haukka

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Talousyksikkö / EU-rakennerahastot

Ekonomienheten / EU strukturfonden

PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

www.minedu.fi

www.minedu.fi/julkaisut/hallinto

www.jyu.fi/alueosaaja

EU-rakennerahastojulkaisut ovat maksuttomia. Tilaukset opetusministeriöstä puh. (09) 160 77263.

Taitto / Ombrytning: Tapio Kovero / Yliopistopaino

Kannen kuva / Pärmbild: Jari Ritsilä

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, Helsinki / Helsingfors 2005

ISBN (nid./htf) 952-442-856-3

ISBN (PDF) 952-442-857-1

ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2005:3

Sisältö

Esipuhe	5
1 Johdanto	7
1.1 Selvityksen tausta	7
1.2 Keskeiset viestit kansallisen tason tarkastelusta	8
1.3 Pilottimaakuntatarkastelun lähtökohdat	9
2 Aineiston kuvaus	11
2.1 Aineiston rajausta ja tiedonhankinta	11
2.2 Aineistoon liittyvät rajoitukset	12
2.3 Kyselyaineiston kuvaus	13
3 Pilottimaakuntien profiilit	17
3.1 Päijät-Hämeen maakunta	20
3.2 Keski-Suomen maakunta	22
3.3 Satakunnan maakunta	24
4 Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen rajapinnassa	27
4.1 ESR-asetuksen lähtökohdat ja ohjelmatyössä valitut linjaukset	27
4.2 Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen kombinaatio	28
4.3 Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen profiilit tarkastelluissa hankkeissa	28
4.4 Välittömän vaikuttamisen ja kehittämistoiminnan yhteisvaikutukset	30
4.5 Kehittämistyön realisoitumisen mahdolliset esteet	34
4.6 Analyysin keskeiset tulokset	35

5	Hankkeiden aluevaikutuksia selittävät tekijät	37
5.1	ESR-hankkeiden niveltyminen alueelliseen kehittämiseen	38
5.2	Ekonometrinen malli, aineisto ja käytetyt muuttujat	39
5.2.1	<i>Mallinnuksen viitekehys</i>	40
5.2.2	<i>Aineisto ja ekonometriset spesifikaatiot</i>	40
5.2.3	<i>Empiiriset tulokset</i>	41
5.3	Analyysin keskeiset tulemat	45
6	Teoista tuloksiin – hankkeiden vaikutusten realisoitumisen problematiikka	49
6.1	ESR-rahoituksen instrumenttivaikutus hankkeiden toteutukseen	49
6.2	Hankkeiden vaikutukset ESR-rajapintamallissa	51
6.3	Vaikutusten ensisijaiset kohderyhmät	52
6.4	Hankkeiden pääasiallisten vaikutusten realisoituminen	53
6.5	Haasteet seurannalle ja arvioinnille	57
6.6	Analyysin keskeiset tulemat	58
7	Tavoitteena kestävät vaikutukset	61
7.1	Pysyväisluonteiset vaikutukset ESR-hankkeissa	63
7.2	Ekonometrinen malli, aineisto ja käytetyt muuttujat	64
7.2.1	<i>Mallinnuksen viitekehys</i>	64
7.2.2	<i>Aineisto ja ekonometriset spesifikaatiot</i>	65
7.2.3	<i>Empiiriset tulokset</i>	66
7.3	Analyysin keskeiset tulemat	72
8	Yhteenveto ja johtopäätökset	75
8.1	Toteutetun arvioinnin tausta	75
8.2	Arvioinnin kohteet, tietolähteet, menetelmät ja keskeiset tulokset	77
8.3	Mitä tästä opimme – raportin keskeiset tulemat	78
8.4	Loppusanat	84
	Kirjallisuus	87
	Liitteet	91

Esipuhe

ESR-hankkeet alueellisen osaamisen kehittämisessä –hanketoiminnan vaikutuksia Satakunnan, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maakunnissa

Alueosaaja-hankkeen toinen väliraportti

Alueellisen kehityksen edistäminen toimijoiden yhteistyötä kehittämällä on ensimmäisenä strategisena tavoitteena ja yleishallinnollisena painopisteenä sisäasiainministeriön ja lääninhallitusten tulossopimuksessa vuosina 2005–2009. Lääninhallitus edistää ja arvioi ja valvoo läänin elinoloja, asukkaiden hyvinvointia, turvallisuutta ja perusoikeuksien toteutumista sekä kehittää alueellista yhteistyötä ja verkottumista. Tämän päivän alueellistamisen keskeiset haasteet ovat keskittymiskehitys ja kaupungistuminen. Samaan aikaan tapahtuvat väestön ikärakenteen ja elinkeinorakenteen muutokset vaikuttavat alueellisten ja sosiaalisten erojen kasvuun. Aluehallinnon muutostila, joka erilaisten kokeilujen muodossa on osittain käynnissä, vaatii jatkuvaa toimintaympäristön ennakointia ja hyvien ennakointijärjestelmien kehittämistä. Asiantuntijuuden ja osaamisen kasvu muodostuvat entistä enemmän alueiden kriittisiksi menestystekijöiksi.

Visiossaan vuodelle 2010 Länsi-Suomen lääninhallitus on asettanut itselleen tavoitteeksi olla arvostettu asiantuntija, haluttu yhteistyökumppani ja kokoava vaikuttaja länsisuomalaisten elämisen laadun ja elinkeinoelämän edellytysten kehittäjänä. Kriittisinä menestystekijöinä tämä merkitsee mm. sitä, että läänillä on monimuotoisen yhteistoimintaverkoston hallinta ja hyvät yhteistyökumppanuussuhteet, tuntemus alueen tilasta ja tarpeesta sekä toimivat prosessit. Lisäksi tarvitaan motivoitunut ja osaava henkilöstö, joka pystyy laadukkaisiin palveluihin.

Läänien sivistysosastot edistävät aluekehitysvaikutusta osallistumalla aktiivisena toimijana toiminta-alueen kehittämisohjelmien ja -strategioiden sekä opetusministeriön hallinnonalan valtakunnallisten strategioiden suunnitteluun toteutukseen, rahoitukseen ja arviointiin. Osaamistarpeita ennakoidaan alueellisesti ja samaan aikaan edistetään alueellisen osaamistason nosta. Aluekehitystä vahvistetaan integroimalla koulutuksen ja kulttuurin valtakunnallisia ja alueellisia kehittämisen painoalueita ja hyödyntämällä yhteistyö- ja sidosryhmäverkostoja. Samalla suunnataan resursseja alueiden kilpailukykyä, yhteistoimintaetua sekä omaleimaisia kulttuurin arvoja syventäviin hankkeisiin oppivien alueiden luomiseksi.

EU:n rakennerahastovarot, joilla alueellisia kehittämishankkeita pääsääntöisesti rahoitetaan, ovat opetusministeriön hallinnonalan merkittävimmät alueellisen kehittämiseen suunnatut lisävoimavarat. Näillä rahoilla

on käynnistetty myös meneillään oleva ALUEOSAAJA-hanke, jonka tarkoituksena on arvioida, miten ESR-hankkeet edistävät alueellista osaamista ja alueiden kilpailukykyä. Aiemmin tehdyt tutkimukset osoittavat, että alueiden menestys tukee koko kansantalouden kasvua ja heijastuu koko maahan. Panostus alueiden kilpailukyvyn parantamiseen voimistamalla niiden osaamista, teknistä ja sosiaalista innovaatiotoimintaa, alueiden omia vahvuuksia sekä lisäämällä alueiden kehittämisen omaehtoisuutta on äärimmäisen tärkeää. Työllisyysasteen nostamiseksi on alueellisissa toimenpiteissä kiinnitettävä entistä enemmän huomiota myös yrittäjyyden edellytysten kehittämiseen.

ALUEOSAAJA-hanke on jo toisen väliraportin keskeisten tulosten perusteella osoittautunut hyväksi kehittämisvälineeksi meneillään olevan rakennerahastojen ohjelmakauden projektityöhön sekä alustavaksi keskustelupohjaksi myös tulevan ohjelmakauden projektityölle. Myös oppivan alueen näkökulma on konkretisoitunut selvästi hankkeen edistyessä. Kuluvana vuonna 2005 tapahtuva hankehaastattelujen raportointi, kansallisen tason toisen vaiheen internet-kysely vuoden 2006 alussa sekä vuosina 2005 ja 2006 tapahtuvat pilottimaakuntien hankkeiden case-tarkastelut syventävät hanketyön kehittämispolkuja ja ongelmakohtia aina hankkeiden tuottamiin tuotoksiin, tuloksiin ja vaikutuksiin saakka. Jatkotyössä on tärkeitä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota myös siihen, miten hyvin rakennerahastohankkeet kytkeytyvät maakuntien strategiaan painopisteisiin, hankkeiden laadullisten indikaattoreiden kehittämiseen, yrittäjyysnäkökulmaan sekä teknisten innovaatioiden lisäksi VTT:n erillisselvityksestä tulevan sosiaalisten innovaatioiden merkitykseen aluekehityksessä.

ALUEOSAAJA-hankkeen ohjausryhmän (ks. liite 11) ja raportin tekijöiden puolesta haluan kiittää arviointityötä tukeneita henkilöitä, jotka ovat antaneet oman tärkeän panoksensa työn toteuttamiselle. Erityinen kiitos kuuluu ESR-hankkeiden toteuttajille sekä ohjelmatyöstä ja hanketoiminnasta vastaaville viranomaistahoille. Lisäksi kiitoksen ansaitsee Mika Haapanen Jyväskylän yliopiston taloustieteiden tiedekunnasta kommentista, mielipiteistä ja sujuvasta yhteistyöstä.

8.11.2004

Juha Mäntyvaara
Lääninsivistysneuvos

ALUEOSAAJA-hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja

1 Johdanto

1.1 Selvityksen tausta

Euroopan sosiaalirahastolla (ESR) on merkittävä rooli osaamisen kehittämisessä, ja se on osaltaan toteuttamassa Lissabonin (2000) strategiaa koko EU:n tasolla. Lissabonin strategiassa asetettujen linjausten mukaisesti EU:n tavoitteena on panostamalla inhimillisen pääoman kehittämiseen, yrittäjyyteen sekä innovaatiotoimintaan edetä tietoyhteiskuntakehityksen kärjessä. Lissabonin strategian linjausten mukaisesti ESR-asetuksessa on asetettu selkeät painotukset koulutuksen kautta tuotettavalle osaamiselle sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseksi. Kansallisessa ESR-viitekehyksessä on lisäksi asetettu selkeitä tavoitteita ESR:n rooliin kehittämislaboratoriona. Kehittämistoiminnan kautta haetaan innovatiivisia ratkaisuja työllisyyden parantamisen sekä yritysten kilpailukyvyyn lisäämisen haasteisiin erityisesti osaamista kehittämällä.

Alueellisen osaamisen kehittäminen ja rakennerahastohankkeet (ALUEOSAAJA) -hankkeen tavoitteena on arvioida ESR-osarahoitteisten hankkeiden roolia ja vaikutuksia alueellisen osaamisen ja kilpailukyvyyn kehittämisessä. ALUEOSAAJA-hankkeen ensimmäinen väliraportti¹ keskittyi kansallisen tason

analysointiin, ja sen keskeisenä tavoitteena oli tuottaa käytännönläheistä informaatiota hankkeistuksen tueksi, erityisesti alueellisen osaamisen kehittämisen ja ESR:n näkökulmasta. Käsillä oleva raportti keskittyy vastaavasti tutkimuksen toiseen vaiheeseen, jossa tarkastelua syvennetään pilottimaakuntiin – Satakunta, Päijät-Häme ja Keski-Suomi – kohdistettujen tarkastelujen kautta. Maakuntatason tarkastelun perusteena voidaan pitää sitä, että lähtökohtaisesti alueellisen kehittämisen vastuu on maakuntaliitoilla, ja siten myös alueelliseen kehittämiseen tähtäävän hanketoiminnan tarkastelu on luonnollista niveltää tälle tasolle. Vaikka tarkastelun alueellisena yksikkönä toimivat pilottimaakunnat, raportointi toteutetaan pääosin temaattisesti (pl. luku 3), tuoden esiin ainoastaan oleelliset erot maakuntien välillä. Edellä mainittu käsittelytapa on perusteltavissa tarkasteltavien ilmiöiden ja käytettävien menetelmien lähtökohdista.

Selvityksen teoreettisena viitekehyksenä toimii oppivan alueen toimintamalli, jonka mukaisesti oppivan alueen osa-alueet voidaan jakaa kolmen toisiinsa kytkeytyvän prosessin alle (kuvio 1.1). Alueellisen kehi-

¹ Ritsilä, J. & Haukka, J. (2003). ESR-hankkeet oppivan alueen toimintamallissa, väliraportti I. Opetusministeriön julkaisuja 2003:7. Helsinki.

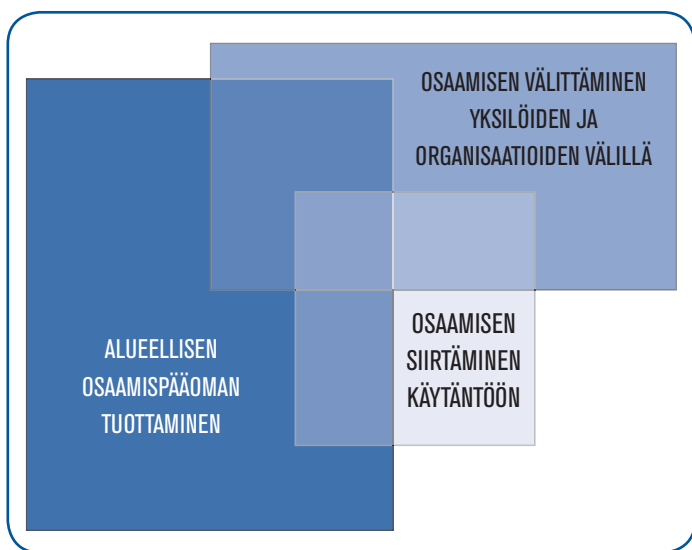
tyksen perustekijänä voidaan pitää osaamispääoman tuottamista. Osaamispääoma muodostaa innovaatioprosessien ja -järjestelmien keskeisen osan, ja sitä voidaan tuottaa yksilö-, organisaatio- ja alueyhteisötasolla. Osaamispääoman tuottaminen voidaan edelleen jakaa inhimillisen pääoman (yksilön osaaminen), rakenteellisen pääoman (organisaation osaaminen) ja sosiaalisen pääoman (yhteisöllinen osaaminen) kehittämiseen. Osaamispääoman edistämisen keskeisiä instrumentteja ESR-hankkeissa ovat mm. koulutus, työssä oppiminen, tutkimus- ja kehitystoiminta sekä uran ja elämänhallinnan kehittäminen.

Osaamisen välittyminen organisaatioiden sisällä ja välillä muodostaa toisen merkittävän oppivan alueen avainprosessin. Organisaatioiden välillä tapahtuva osaamisen välittyminen linkittyy yhdessä toimimisen kautta saataviin agglomeraatiohyötyihin, jotka luovat motivaation yhdessä oppimiselle. Alueellinen kehittäminen ja oppiminen edellyttävät osaamisen välittymistä organisaatioiden sisällä ja välillä sekä formaalien että epäformaalien kanavien kautta. Formaaleja kanavia ovat esimerkiksi alihankintasuhteet, asiakkuussuhteet ja muut yhteisiin sopimuksiin perustuvat suhteet. Epäformaalien kanavien kautta välittyvä osaaminen on vastaavasti useimmiten vastikkeetonta ja nk. hil-

jaista tietoa (tacit knowledge). Osaamisen välittymisen keskeisiä instrumentteja ESR:n kontekstissa ovat mm. verkostoituminen, formaalit ja epäformaalit yhteistyösopimukset, tiedotustoiminta, vuorovaikutusmenetelmien kehittäminen sekä tutkimus-, koulutus ja elinkeinoelämän kehittämisen integroiminen.

Kolmas oppivan alueen toimintamallin avainprosessi on osaamisen realisoituminen käytäntöön. Tämä voi tapahtua esimerkiksi työntekijän työpanoksen tai kehittämistyön tuloksen tuotteistamisen kautta. Taitotiedosta tulee näin panos tuotantoprosessiin, jonka kautta se integroituu osaksi tavaroiden ja palveluiden tuotantoa. Tällöin osaamispääoma toimii osana aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden tuotantoa ja aggregoituu edelleen bruttokansantuotteeksi, palvelutuksoksi, uusiksi työpaikoiksi ja hyvinvoinnin lisäyksenä. Osaamisen realisoitumisen edistämisen keskeisiä väyliä ESR-hankkeissa ovat mm. organisaatioiden kehittäminen, tuotantoprosessien kehittäminen, laadun kehittämisjärjestelmät, henkilöstöhallinnon kehittäminen ja tuotteistaminen.

Edellä mainitut oppivan alueen avainprosessit ovat osin päällekkäisiä. Osaamispääoman tuottaminen sisältää useimmiten myös osaamispääoman välittämistä toimijoiden välillä ja osaamisen käytäntöön siirtämistä. Tavoitteellinen osaamisen välittäminen käsittää puolestaan miltei väistämättä osaamispääoman kehittämistä ja liittyy vahvasti osaamisen realisointiin. Vastaavasti osaamisen realisointi edellyttää lähes aina myös osaamispääoman tuottamista ja jakamista toimijoiden kesken. Toisaalta avainprosessien välinen sidos on myös itseään ruokkiva. Riittävä taitotiedon taso mahdollistaa tuloksellisen yhteistyön ja osaamisen hyödyntämisen, joka puolestaan tuottaa taloudellisia resursseja uuden osaamispääoman tuottamiselle.

Kuvio 1.1 Oppivan alueen avainprosessit

1.2 Keskeiset viestit kansallisen tason tarkastelusta

Kansallisen tason rekisteriaineistojen analyysiin perustuneen analyysin tulosten perusteella ESR-hankkeet nivELYT kiinteästi ESR-viitekehyksen peruspilareiden, osaamispääoman tuottamisen ja työllisyyden edistämisen, tavoitteisiin. Oppivan alueen avainprosessit – osaamispääoman kehittäminen, osaamisen

välittäminen sekä osaamisen käytäntöön siirtäminen – ovat keskeisessä asemassa arvioitujen hankkeiden tavoitteiden asettelussa. Hankkeet niveltäytyvät myös vahvasti alueelliseen kehittämiseen ja kohdealueiden kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin edistämiseen.

Hankkeistuksen tarkastelun eräänä keskeisenä tulemana voidaan pitää kehittämistoiminnan voimakasta painottumista hankkeiden tavoitteenasettelussa. Hankkeiden keskeisiä tavoitteita olivat erityisesti käytännönläheiset uuden osaamisen tuottamiseen tähtäävät toimenpiteet, joissa korostuivat uusien menetelmien, mallien ja toimintatapojen kautta toteuttajaorganisaatioissa tavoiteltavat kestävä vaikutukset.

Aluekehittämisen, kehittämistoiminnan ja totuttajaorganisaatioiden sisäisen kehittämisen painottumisen lisäksi hankkeistuksen vahvuutena voidaan kansallisen tarkastelun tulosten perusteella pitää sen monipuolisuutta. ESR-hankkeiden toimenpidekirjo on hyvin monipuolinen, ja samassa hankkeessa on usein esitetty toteutettavaksi useita toimenpiteitä. Interventtioiden tehokkuuden voidaankin odottaa kasvavan, jos saman päätavoitteen alla suoritetaan useampia toisiaan tukevia toimenpiteitä mm. kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen näkökulmasta.

Kansallisen tason tarkastelu perustui hankkeistuksen analysointiin eli suunnitelmissa esitettyjen tavoitteiden ja toimenpiteiden perusteella tehtyihin johtopäätöksiin tukien lähtökohdista. Pilottimaakuntiin kohdentuvassa analyysissä arvioinnin kohde siirtyy hankkeistuksesta toteutuksen, tulosten sekä odotettavissa olevien vaikutusten tarkasteluun. Pilottimaakuntavaiheen tavoitteena on myös syventää kansallisen tason tarkastelua siinä esiin nousseiden erityiskysymysten osalta. Näitä erityiskysymyksiä ovat mm. kehittämiseen ja välittömään vaikuttamiseen tähtäävien tavoitteiden ja toimenpiteiden yhdistyminen hankkeissa sekä toimenpiteiden alueellisen vaikuttavuuden, vaikutusten realisoidumisen ja jatkuvuuden problematiikka.

1.3 Pilottimaakuntatarkastelun lähtökohdat

Käsillä olevan pilottimaakuntavaiheen tarkastelua ohjaa toisaalta pyrkimys tuottaa yleistettäviä tuloksia hankkeiden aluevaikuttavuutta ja jatkuvuutta selittävästä tekijöistä, jotka voivat toimia osaltaan hyvinä käytänteinä omassa kontekstissaan. Toisaalta pilottimaakuntavaiheen analyysien avulla pyritään testaamaan pätevin menetelmin hanketyön parissa työskentelevien käytännön kokemuksen kautta syntyneitä näkemyksiä ESR-hankkeiden aluevaikuttavuuteen ja jatkuvuuteen vaikuttavista avaintekijöistä. Testattu tieto muodostaa vankan lähtökohdan tutkimuksen seuraavan vaiheen (hankevetäjien haastattelut) tarkasteluille, joiden pääpaino on syventävän laadullisen informaation tuottamisessa.

Käsillä oleva raportti rakentuu seuraavasti. Luvussa 2 kuvataan aineiston hankintaan liittyvät lähtökohdat, rajoitteet sekä aineiston peruskuvaukset. Tämän jälkeen luvussa 3 tuotetaan peruskuvaukset pilottimaakuntien profiileista osaamisen kehittämisen lähtökohtien ja ESR-toiminnan näkökulmasta. Luvussa 4 ja 5 pureudutaan kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen yhteisvaikutuksiin sekä hankkeiden aluevaikuttavuuden problematiikkaan. Luvussa 6 ja 7 tarkastellaan hankkeiden toteutuneita ja odotettavissa olevia vaikutuksia, seurannan ja arvioinnin kohtaamia haasteita sekä pureudutaan toteutettujen interventioiden jatkuvuuden problematiikkaan. Luvussa 8 esitellään empiiriseen analyysiin pohjalta johtopäätökset ja toimenpidesuosituksia. Sekä johtopäätösten että toimenpidesuosituksien osalta on pyritty löytämään ja priorisoimaan hankkeistuksen ja hankkeiden toteutuksen kehittämisen kannalta olennaisimmat näkökulmat. Kokonaisuudessaan raportin laadinnassa on pyritty käytännönläheisyyteen, muuhun arviointiin lisäarvoa tuottavaan analyysiin, hyödynnettävyyteen sekä priorisoimiseen ja fokuusoimiseen.

2 Aineiston kuvaus

2.1 Aineiston rajausta ja tiedonhankinta

Tutkimuksen perusjoukon muodostavat pilottimaakunnissa (Satakunta, Keski-Suomi, Päijät-Häme) vuosina 2000–2002 rahoituspäätöksen saaneet ESR-hankkeet sekä ylimaakunnalliset hankkeet, joiden toimenpiteet ja rahoitus oli selkeästi kohdennettavissa pilottimaakuntiin. Keskeisin ongelma perusjoukon rajaamisessa liittyi ESRA-tietokannan puutteellisiin tietoihin hankkeiden alueellisesta kohdentumisesta erityisesti tavoite 3-ohjelman osalta. Ongelma ratkaistiin pyytämällä rahoittajaviranomaisilta tiedot pilottimaakuntiin kohdentuvista hankkeista. Ylimaakunnallisten hankkeiden osalta saatuja tietoja täydennettiin käymällä läpi ESRA-järjestelmän hankkeet. *Varsinaisen tiedonhankinta toteutettiin internet-kyselyinä.*

Kansallisen tason analyysissä rahoitustietojen tarkastelusta jouduttiin luopumaan ESRA-järjestelmän puutteellisten tietojen takia. Tässä yhteydessä rahoitustietoihin liittyvät puutteet ratkaistiin pyytämällä tiedot kyselyn toteutuksen yhteydessä ja tarkistamalla puuttuvat tiedot rahoittajaviranomaisilta. Ylimaakunnallisten hankkeiden osalta rahoitus kohdennettiin maakuntiin käyttämällä approksimaatiota riippuen siitä, kuinka moneen maakuntaan kyseinen hanke kohdentui. Tarkasteluissa mukana olevat ylimaakunnalliset hankkeet ovat pääosin pilottiluontoisia, jolloin ne kohdentuvat joko yksinomaan tarkastelun alla oleviin pilottimaakuntiin tai selkeisiin maakuntaryhmiin. Suurin osa ylimaa-

kunnallisista hankkeista kohdentui Päijät-Hämeeseen johtuen siitä, että Hämeen TE-keskus toimii Päijät-Hämeen lisäksi Kanta-Hämeen alueella, ja useat hankkeet on perustellusti kohdennettu molempiin maakuntiin.

Internet-kysely toteutettiin ottamalla ensin yhteyttä puhelimitse hankkeiden projektipäälliköihin. Henkilökohtaisen yhteydenoton yhteydessä pyrittiin tuomaan esiin ALUEOSAAJA-selvityksen lisäarvo ja motivoimaan ESR-hankkeiden vetäjiä osallistumaan tiedonhankintaan. Käytännön toteutuksessa ongelmalliseksi muodostui se, että hankerekisterin yhteystiedoissa on useimmiten varsinaisen projektipäällikön sijasta ilmoitettu hankkeen hakuvaiheessa toteuttajaorganisaatiossa nimetty vastuuhenkilö. Lisäksi jo päättyneissä hankkeissa projektipäälliköt olivat usein vaihtaneet organisaatiota. Näissä tapauksissa pyrittiin ensisijaisesti tavoittamaan heidät, ja toissijaisesti pyydettiin toteuttajaorganisaation edustajia mahdollisuuksien mukaan osallistumaan tiedonhankintaan. Taulukossa 2.1 on esitetty pilottimaakuntien hankkeiden perusjoukot ja internet-kyselyyn vastanneiden hankkeiden lukumäärät ja vastausprosentit. Kyselyyn vastanneista hankkeista 39 oli ylimaakunnallisia.

Hankevetäjille suunnatun internet-kyselyn lisäksi toteutettiin relevantteihin asiakirjoihin (mm. maakuntasuunnitelmat, toimeenpanosuunnitelmat, yhteistyöasiakirjat) perustuva pilottimaakuntien strategia-analyysi, jonka tavoitteena oli tarkastella maakuntien strategisten valintojen kytkeytymistä alueellisiin kehittämislähtökohtiin ja ESR-hanketoiminnan pro-

Taulukko 2.1 Pilottimaakuntien hankemäärät ja vastausprosentti

	Perusjoukko (N)	Vastaukset (n)	Vastausprosentti
Keski-Suomi	176	139	79 %
Satakunta	166	128	77 %
Päijät-Häme	124	90	73 %
Kaikki	466	357	77 %

fileihin. Analyysiä täydennettiin maakuntien yhteistyöryhmille suunnatulla kyselyllä. Kysely toteutettiin yhdessä Länsi-Suomen tavoite 2-ohjelman arvioijien kanssa täydentämällä sitä Päijät-Hämeen yhteistyöryhmällä. Pilottimaakuntien osalta vastauksia saatiin 38 kpl ja kyselyn kokonaisvastausprosentti oli 33.

2.2 Aineistoon liittyvät rajoitukset

Jokaiseen arviointiasetelmaan liittyy tiettyjä rajoitteita ja epävarmuustekijöitä, jotka on ensiarvoisen tärkeää tiedostaa ja huomioida tuloksia tulkittaessa. Seuraavassa esitellään tutkimuksen aineistoon ja menetelmiin liittyviä yleisiä sekä erityisesti ESR-toiminnan ominaispiirteisiin liittyviä keskeisimpiä rajoitteita, jotka vaikuttavat olennaisesti tuotettuun aineistoon, sen analysointiin sekä tulosten tulkintaan.

Tutkimuksen olennaisimmat rajoitteet kytkeytyvät yleisiin kyselytutkimuksen asettamiin rajoitteisiin, kuten vastaajien subjektiivisuuteen sekä aineiston validiteettiin ja relibiliteettiin (Heikkilä, 1998). Tässä tutkimuksessa tiedonhankinta kohdistettiin hankevetäjiin, joita ei voida pitää täysin objektiivisena tietolähteenä toteutettavien interventoiden arvioinnin näkökulmasta. Hankepäälliköillä on kuitenkin todennäköisesti paras kuva hankkeen tavoitteista, toiminnasta ja vaikutuksista toimeenpanovaiheessa. Tiedonhankinnan toteutuksessa kysymykset asetettiin lisäksi siten, että vastausten yhteismitallisuutta, relibiliteettia ja validiteettia voidaan testata kriittisessä valossa.

Toiseksi, valtaosa tarkastelukohteena olevista hankkeista on käynnissä, ja näin ollen niiden lopputulokset ja vaikutukset eivät ole vielä täysin hahmottuneet. Toisaalta, osa hankkeista on jo päättäneitä, osa toteutuksen loppuvaiheessa ja osa vasta hankeprosessin al-

kupäässä. Lisäksi hankkeiden vaikutukset realisoituvat eri aikajänteillä. Edellä mainittuja tekijöitä kontrolloitiin aineiston antamien mahdollisuuksien rajoissa.

Kolmanneksi, ESR-toiminnalle on tyypillistä hankkeiden moninaiset tavoitteet sekä toimenpiteiden että kohderyhmien osalta (Ritsilä & Haukka, 2004a; Armstrong et al, 2001). Käsillä olevassa selvityksessä hankkeiden painopisteitä tarkennettiin pyytämällä toteuttajia määrittelemään toiminnan painopisteet mm. resursoinnin ja pääasiallisten tavoitteiden kautta.

Neljänneksi, yksittäisten hankkeiden osalta on usein vaikea hahmottaa sitä, kuinka ne kytkeytyvät osaksi laajempaa kokonaisuutta. Toteutettavat hankkeet ovat usein kiinteä osa laajempaa kehittämiskokonaisuutta, eivätkä vain irrallisia toimenpiteitä. Kokonaiskuvan hahmottamiseksi toteutetussa kyselyssä kartoitettiin hankkeiden kytkeytyminen toteuttajaorganisaatioiden strategiaan linjauksiin sekä EAKR-osarahoituksella toteutettaviin interventioihin.

Viidenneksi, tulosten analysoinnin yhteydessä arvioijien haasteeksi muodostuu eri muuttujien yhteisvaikutusten huomioiminen tarkasteltavien ilmiöiden suhteen. Eri muuttujien yhteisvaikutusten hahmottaminen suoraan kysymällä tai tilastollisilla perusmenetelmillä ei useinkaan ole mahdollista. Tässä tutkimuksessa eri muuttujien yhteisvaikutusten problematiikkaa lähestyttiin hyödyntämällä ekonometrisiä analyysimenetelmiä, jotka mahdollistavat eri tekijöiden samanaikaisen kontrolloimisen.

Kuudenneksi, myös kyselyn yleinen toimivuus asettaa erityisiä haasteita. Tutkimuksen onnistumisen näkökulmasta ”peli joko voitetaan tai hävitään” useimmiten tässä vaiheessa Kyselyn sisällön toimivuutta testattiinkin eri hanketyyppien osalta ennen varsinaista kyselyn toteuttamista. Lisäksi, aineiston hankinnassa hyödynnettiin kansallisen tason tarkastelussa saatuja

Taulukko 2.2 Vastausten (n) ja perusjoukon (N) jakautuminen alueittain, hallinnonaloittain ja ohjelmittain

	SATAKUNTA		PÄIJÄT-HÄME		KESKI-SUOMI		KAIKKI	
	n %	N %	n %	N %	n %	N %	n %	N %
MAAKUNNAT	35,9	35,6	25,2	26,6	38,9	37,8	100	100
KTM	8,6	6,6	5,6	4,0	7,2	7,4	7,3	6,2
OPM	34,4	32,5	41,1	46,8	51,1	49,4	42,6	42,7
TM	37,5	39,2	51,1	45,2	27,3	30,1	37,0	37,3
SM	18,0	19,9	-	-	10,8	9,7	10,6	10,7
STM	1,6	1,8	2,2	4,0	3,6	3,4	2,5	3,0
TAVOITE 1	-	-	-	-	11,5	12,5	4,5	4,7
TAVOITE 2	45,3	44,6	40,0	37,9	46,8	44,9	44,6	42,9
TAVOITE 3	52,3	53,0	60,0	61,3	41,0	40,9	49,9	50,6
EQUAL	2,3	2,4	0,0	0,8	0,7	1,7	1,1	1,7

Taulukko 2.3 Hankkeiden keskimääräinen kesto (kuukausina) ja koko (ESR+valtio rahoitus) alueittain, ohjelmittain ja hallinnonaloittain

	SATAKUNTA	PÄIJÄT-HÄME	KESKI-SUOMI	KAIKKI
KAIKKI	30 kk (333 t€)	37 kk (400 t€)	31 kk (322 t€)	32 kk (345 t€)
KTM	32 kk (538 t€)	59 kk (857 t€)	39 kk (428 t€)	40 kk (557 t€)
OPM	33 kk (237 t€)	36 kk (293 t€)	32 kk (240 t€)	33 kk (252 t€)
TM	28 kk (482 t€)	36 kk (447 t€)	30 kk (531 t€)	31 kk (484 t€)
SM	26 kk (127 t€)	-	25 kk (168 t€)	26 kk (143 t€)
STM	27 kk (108 t€)	34 kk (142 t€)	35 kk (176 t€)	33 kk (153 t€)
TAVOITE 1	-	-	30 kk (309 t€)	30 kk (309 t€)
TAVOITE 2	27 kk (308 t€)	33 kk (364 t€)	30 kk (253 t€)	30 kk (302 t€)
TAVOITE 3	32 kk (347 t€)	40 kk (424 t€)	33 kk (411 t€)	34 kk (391 t€)
EQUAL	41 kk (501 t€)	-	43 kk (20 t€)	41 kk (380 t€)

kokemuksia oppivan alueen tematiikan sekä kehittämistoiminnan osalta. Kokonaisuudessaan tiedonhankinnassa ja käytettyjen menetelmien valinnassa on pyritty huomioimaan vastausten ja analyysien tulosten yhteismitallisuus, reliliteetti sekä validiteetti.

2.3 Kyselyaineiston kuvaus

Taulukossa 2.2 on esitetty kyselyyn vastanneiden hankkeiden ja perusjoukon jakautuma alueittain,

ohjelmittain sekä hallinnonaloittain hankkeiden lukumäärän mukaisesti. Toteutuneiden vastausasteiden jakauma noudattelee varsin hyvin perusjoukon jakaumaa tarkasteltujen muuttujien osalta. Edellä mainitun perusteella aineiston voidaan katsoa antavan hyvän ja yleistettävän peruskuvan pilottimaakuntien hankepohjasta.

Taulukossa 2.3 on esitetty hankkeiden keskimääräinen kesto ja rahoitus (ESR+valtio) maakunnittain, hallinnonaloittain sekä ohjelmittain. Keskimääräisen keston sekä rahoituksen suhteen hanketoiminnan

profilit poikkeavat osin toisistaan pilottimaakunnissa. Päijät-Hämeessä hankkeiden kesto sekä niihin sidottu ESR:n ja valtion rahoitus ovat useimmiten keskimääräistä suurempia. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla hankkeiden koko ja kesto olivat keskimääräistä suurempia. Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan hankkeiden keskimääräistä suurempi rahoitus ja kesto suhteessa muihin selittyvät pitkälti yritysosaston oman tuotannon hankkeilla.

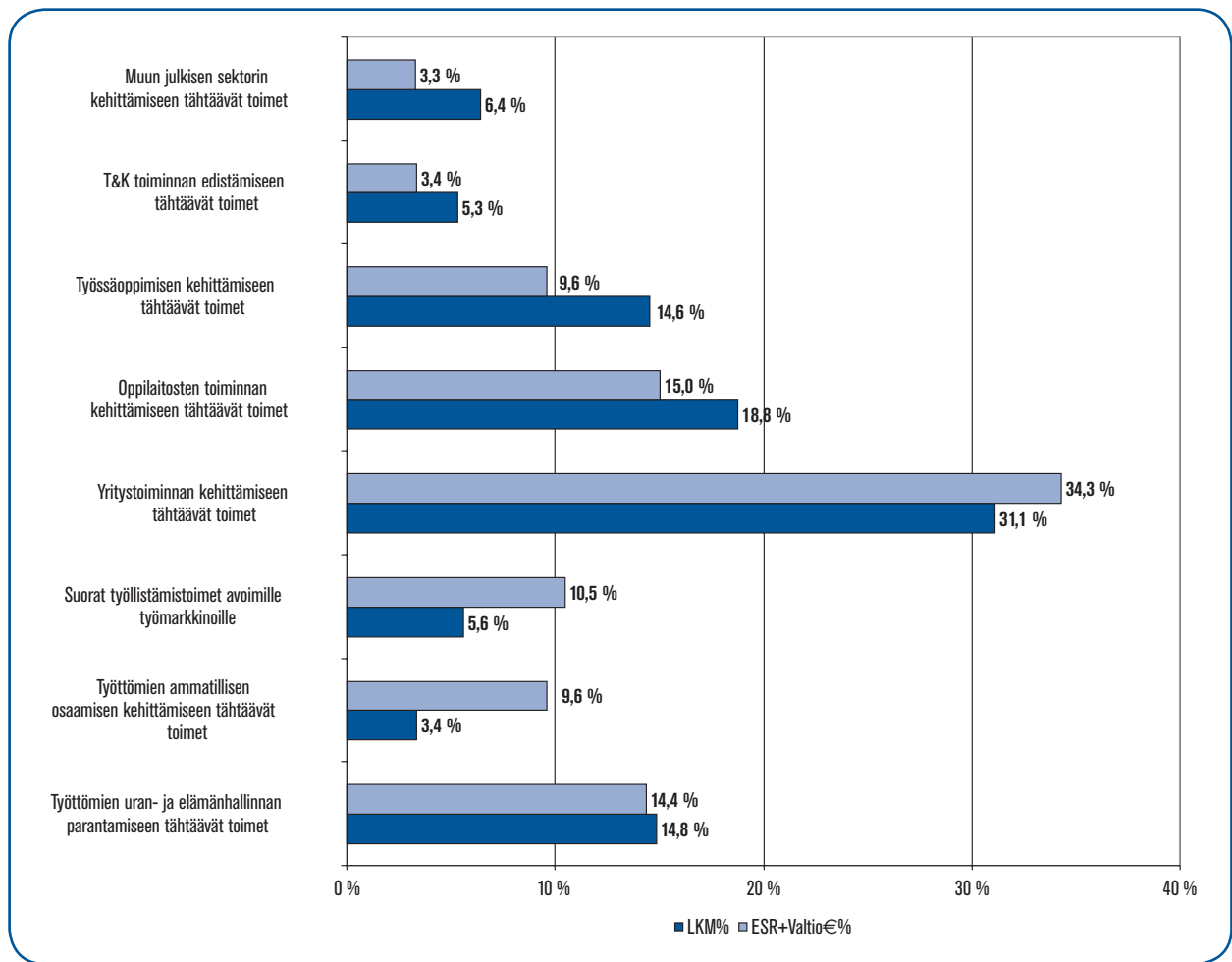
Kuviossa 2.1 on esitetty ESR-hankkeiden jakautuminen päätyypeittäin² määrän ja rahoituksen mukaisesti. Liitteessä 1 on esitetty käytetyn luokittelun perusteet. Pilottimaakunnissa suurimman yksittäisen ryhmän muodostaa kansallisen tason tarkastelun mukaisesti yritystoiminnan kehittämiseen tähtäävät hankkeet, jotka käsittävät sekä uusien yritysten perustamiseen, toimivien yritysten kehittämiseen sekä yritysten toimintaympäristön kehittämiseen tähtäävät toimet. Rahoituksellisesti tarkasteltuna toiseksi suurimman kokonaisuuden muodostavat työttömien uran- ja elämän hallintaan, työttömien ammatilliseen osaamiseen sekä työttömien suoraan työllistämiseen tähtäävät toimet. Työttömiin kohdentuneissa toimissa painottuivat vahvimmin hankkeet, joissa korostui työttömien aktivointi sekä niihin liittyvien toimintamallien kehittäminen.

Kolmanneksi suurimman ryhmän muodostavat oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävät

hankkeet, jotka kohdistuvat mm. oppilaitosten organisaatioiden kehittämiseen, opetusmenetelmien ja -sisältöjen kehittämiseen sekä uusien koulutusohjelmien käynnistämiseen. Työssäoppimisen kehittämiseen tähtäävät hankkeet on erotettu kansallisen tarkastelun mukaisesti koulutussektorin muusta kehittämisestä teemallisen kokonaisuutensa vuoksi. Työssäoppimisen kehittämiseen on tässä yhteydessä laskettu yleinen työssäoppimijärjestelmän kehittäminen, työpaikkaohjaajien koulutus, opettajien työelämäjaksot sekä näyttöjen kehittäminen. Noin 40 % koulutussektorin kehittämiseen tähtäävistä hankkeista kohdentui nimenomaan toisen asteen koulutuksen työssäoppimisen kehittämiseen sekä hankkeiden lukumäärällä että rahoituksella mitattuna.

Selkeästi omat kokonaisuutensa hanketoiminnassa muodostavat myös tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävät toimet sekä muun julkisen sektorin edistämiseen tähtäävät toimet. Tutkimus- ja tuotekehitystoiminnan edistämiseen tähtäävät toimet pitävät sisällään lähinnä uusien tutkimusyksiköiden perustamista, kehittämistä sekä tutkimusyhteistyön edistämistä ja tutkimusta. Muun julkisen sektoriin tähtäävissä toimissa toteutetut interventiot kytkeytyvät pääosin julkisen sektorin henkilöstön osaamisen ja julkisten palveluiden kehittämiseen.

² Hankkeen päätyyppi perustuu hankevetäjien vastauksiin ja kuvastaa toiminnan pääpainopistettä. Päätyyppiin kuuluva pääasiallinen toiminta voi pitää sisällään myös muiden osa-alueiden toimintaa (esim. T&K-toiminnan edistämiseen kytkeytyvää yritystoiminnan kehittämistä tai työttömien työllistämiseen ja ammatillisen osaamisen kehittämiseen kytkeytyvää yritystoiminnan kehittämistä).

Kuvio 2.1 Hankkeiden jakautuminen päätyypeittäin hankemäärien ja rahoituksen (ESR+valtio) osalta

3 Pilottimaakuntien profilit

Tässä luvussa tarkastellaan pilottimaakuntien yksilöllisiä kehittämislähtökohtia sekä tuodaan esille alueiden tahotila ja strategiset valinnat. Tarkastelun kohteet ovat maakunnat – Keski-Suomi, Päijät-Häme ja Satakunta – poikkeavat selkeästi kehittämislähtökohdiltaan. Kehittämisstrategiat on kytketty näihin lähtökohtiin, ja näin ollen maakuntien välinen vertailu interventiodien osalta ei ole tarkoituksen mukaista. Kuvauksen tarkoituksena on sitä vastoin kuvata pilottimaakuntien yksilöllisiä lähtökohtia osaamisen kehittämisen näkökulmasta, strategisia painotuksia sekä luoda yleinen kuvaus ESR-toiminnasta alueilla.

Kuvauksen sisältö

Kuvauksen tarkoituksena on luoda katsaus maakuntien osaamisen kehittämisen lähtökohtiin ja strategiaan valintoihin. ESR-toiminnan osalta tarkastellaan toteutettujen hankkeiden alueellista ulottuvuutta sekä niiden kohdentumisen että alueellisen yhteistyön näkökulmasta. Peruskuvauksessa käydään lisäksi läpi tiivistetysti hankkeiden perustiedot, resurssien kohdentuminen, toimenpiteiden sekä kohderyhmien painottuminen, verkostoituminen, hankkeiden jakautuminen osaamisen kehittämisen pääluokkien alle sekä instrumenttivaikutus ja realisoinnin aikajänne. Tavoitteena on luoda tiivis kuvaus ESR-toiminnan sisällöstä pilottimaakunnissa.

Profiilien tulkinta

Alueellisen osaamisen kehittämisen näkökulmasta maakuntien profileista on tulkittavissa vain osa tarkasteltavasta ilmiöstä. Profiilien tarkoituksena on tiivistää oleellinen informaatio kuvaamaan kunkin maakunnan osaamisen kehittämisen lähtökohtia ja ESR-hankkeiden roolia alueellisen osaamisen kehittämisessä. Alueellisen osaamisen strategioiden analysoinnissa on hyödynnetty maakuntien strategia-asiakirjoja (mm. maakuntasuunnitelmat, toimeenpanosuunnitelmat sekä yhteistyöasiakirjat) sekä yhteistyöryhmälle suunnatun kyselyn tuloksia. Profileissa on tuotettu tilastollisin tarkasteluun perustuva kuvaus maakuntien keihäänkärkitoimialoista sekä osaamispääoman tuottamisesta, välittymisestä ja realisoinnista. Profileista on luettavissa yleiskuva ESR-toiminnan painopisteistä pilottimaakunnissa. Hanketoiminnan syvällisempään laadulliseen tarkasteluun mennään profiilien kuvausten jälkeen. Syvempien tarkastelujen osalta raportoidaan maakunnittaisia tuloksia ainoastaan silloin, jos niiden välillä on havaittavissa selviä eroja.

ESR-hankkeiden profiilien mukaisesti pilottimaakunnissa toteutetut interventiot ovat kytkeytyneet vahvasti asetettuihin alueellisiin kehittämisstrategioihin ja niiden pohjalla oleviin pilottimaakuntien osaamisen kehittämisen lähtökohtiin. Satakunnassa ja Päijät-Hämeessä strategisissa lähtökohdissa ja toteutetuissa ESR-interventioissa korostuu pitkälti alueiden osaamisinfrastruktuurin ja yritystoiminnan kehittämi-

nen sekä haasteellisten ryhmien uran- ja elämänhallinnan kehittäminen. Keski-Suomen profilissa korostuu todennäköisesti alueellisten kehittämislähtökohtien vuoksi osaamisinfrastruktuurin hyödyntäminen. Seuraavassa esitetään profiilien yksityiskohtaisemmat lukuohjeet ja tietojen pohjalla olevat aineistot sekä

käytettyjen luokittelujen perusteet. Tämän jälkeen esitellään pilottimaakuntien profiilit kunkin maakunnan kohdalta erikseen. Tuotettuja profileja tullaan hyödyntämään myös selvityksen seuraavassa vaiheessa toteutettavien syventävien hankehaastatteluiden analyyseissä.

Pilottimaakunta - profiilien lukuohje (A)

Osaamisen kehittämisen lähtökohdat

Sanallinen kuvaus

Tähän lyhyeen sanalliseen kuvaukseen on pyritty tiivistämään pilottimaakuntien keskeisimmät alueellisen osaamisen kehittämisen lähtökohdat. Lähteenä on käytetty asiakirja-aineistoja, tilastoaineistoja ja maakuntien yhteistyöryhmiin kohdistettua kyselyä.

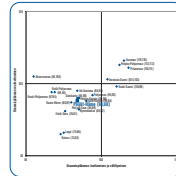
Vahvuusalat

Taulukkoon on tiivistetty toimialojen sijaintiosamäärään, suhteellisella kokoon ja työllisyyden kasvuun perustuvat pilottimaakunnan vahvuusalat. Tarkastelu tuo esille näin samanaikaisesti sekä kasvu- että erikoistumisnäkökulman. Tarkastelu perustuu alutilinpidon aineistoon vuosilta 1995–2000. Tilastollisen tarkastelun muut-
tjat on kuvattu liitteessä 3.

3.1 Päijät-Hämeen maakunta

Alueelliset lähtökohdat

Osaamisjärjestelmän nauttimien ja välittymien osalta Päijät-Häme on koko maahan nähden kehittämistä alueellisesti tasolle tilastotarkastelun perusteella. Tämä näkyy erityisesti alueen koulutuksessa sekä T&K-toiminnan näkökulmasta. Osaamisen realisoitumisen osalta Päijät-Häme kuuluu maakuntien keskiarvoon. Maakunnan strateginen painotus osaamisinfrastruktuurin rakentamiseen liittyvät elinkeinoelämän kehittämiseen. Alueen koulutuksen nostaminen, tutkimuksen uudistaminen sekä T&K-toiminnan edistämisen ovat strategien ydintä. Strategia painottaa keskeis- ja muus-alueiden sijainnista pilottimaakuntia koskevat tutkimus- ja innovaatiotoiminnan yhteistyö, joka on liitetty maakunnan asemaan suhteessa päätöksentekijöihin. ESR-hankkeiden toteutuksessa painotus strategian mukaisesti vahvasti yritystoiminnan kehittämisen suhteessa muuhun pilottimaakuntiin. Toteutus on toteutettu osittain koulutuksen ja tutkimuksen näkökulmasta rakentaminen, joka näkyy mm. kehittämistä tuottavien parantamien alueen T&K-toiminnan edistämisen. Yleis- ja paikallisen yhteistyön painotus strategian mukaisesti koulutuksen ja tutkimuksen näkökulmasta vahvasti yritystoiminnan kehittämisen suhteessa muuhun pilottimaakuntiin. Toteutus on toteutettu osittain koulutuksen ja tutkimuksen näkökulmasta rakentaminen, joka näkyy mm. kehittämistä tuottavien parantamien alueen T&K-toiminnan edistämisen.

Oppivan alueen nelikenttä

Kehittämisalueet	rakennustalouden sekä koulutuksen ja tutkimuksen vahvistus ja koulutuksen kehittäminen
Alueen kehittämisalueet	koulutus, tutkimuksen vahvistus, koulutus sekä alueen tutkimus
Alueelliset markkinat	tuotanto ja palvelus, koulutus ja tutkimus, koulutus ja tutkimus sekä alueen tutkimus

ESR-hankkeiden profiili

ESR-hankkeiden profiili	2000-2006	2007-2013
Koulutus	10 000	10 000
Tutkimus	10 000	10 000
Koulutus	10 000	10 000
Tutkimus	10 000	10 000
Koulutus	10 000	10 000
Tutkimus	10 000	10 000

Alueelliset markkinat	2000-2006	2007-2013
Koulutus	10 000	10 000
Tutkimus	10 000	10 000
Koulutus	10 000	10 000
Tutkimus	10 000	10 000
Koulutus	10 000	10 000
Tutkimus	10 000	10 000

Oppivan alueen nelikenttä

Kuviossa on esitetty tiivistetysti pilottimaakuntien osaamisjärjestelmän tuottamiseen, välittymiseen ja realisoitumiseen liittyvän tilastollisen tarkastelun tulokset vuosilta 1995–2000. Tilastollisen tarkastelun muut-
tjat on kuvattu liitteessä 2. Kuviossa arvo 100 vastaa molempien akseleiden osalta koko maan tasoa.

Hankkeiden alueellinen yhteistyö

Taulukossa on esitetty hankkeiden alueellisen yhteistyön painottumisen % -jakauma eri alueellisuuksien osalta ”paljon” ja ”erittäin paljon” vastausten mukaisesti (ei pois-sulkeva).

Hankkeiden alueellinen kohdentuminen

Taulukossa on hankkeiden perusjakauma maakunnallisiin ja ylimaakunnallisiin sekä hankkeiden painottuminen eri tyyppisille alueille (kts. liite 4).

Pilottimaakunta -profiilien lukuohje (B)

Tarkasteltujen hankkeiden luokitteluja

Perustiedot

Taulukossa esitetään tiivistetysti internet -kyselyyn vastanneiden hankkeiden perustiedot. Rahoitukseen ja hankkeiden kestoon liittyvät tiedot perustuvat osin kyselyyn ja osin rahoittajaviranomaisilta tarkistettuihin tietoihin.

Hallinnonalat ja ohjelmat

Taulukossa esitetään hankkeiden % -osuus ohjelmittain ja hallinnonaloittain. Sulkujen sisällä on rahoitukseen perustuvat osuudet.

Toteuttajaorganisaatiot

Taulukossa esitetään hankkeiden % -jakauma toteuttajaorganisaation mukaan. Sulkujen sisällä on rahoitukseen perustuvat osuudet.

Resurssien kohdentuminen

Taulukossa esitetään resurssien kohdentuminen hankkeissa eri toimintojen alle. Laskelmat perustuvat hankevetäjien ilmoittamaan arvioon kohdentumisesta.

Toimenpiteet

Taulukossa esitetään toimenpiteiden painottumisen % -jakauma hankkeissa ”paljon” ja ”erittäin paljon” vastausten mukaisesti. Esitetyt arvot perustuvat hankevetäjien ilmoittamien painotuksiin (luokittelu ei poissulkeva).

Kohderyhmät

Taulukossa esitetään kohde-ryhmien painottumisen % -jakauma hankkeissa hankkeissa ”paljon” ja ”erittäin paljon” vastausten mukaisesti. Esitetyt arvot perustuvat hankevetäjien esittämiin arvioihin (luokittelu ei poissulkeva).

Verkostoituminen

Taulukossa esitetään hankkeiden jakauma verkostoitumisvaiheen perusteella. Luvut perustuvat hankevetäjien arvioon (luokittelu poissulkeva).

Hankkeiden pääluokat

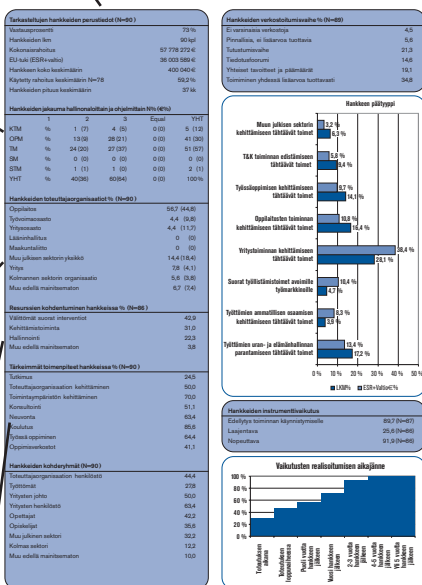
Kuviossa esitetään hankkeiden jakautuminen eri pääluokkien alle hankemäärän ja rahoituksen mukaan. Luokittelun kuvaus esitetään liitteessä 1. Luvut perustuvat hankevetäjien arviointiin (luokittelu poissulkeva).

Instrumentti-vaikutus

Taulukossa esitetään hankevetä-
jien ilmoittamat arviot toimin-
nan (edellytys, nopeuttava, laa-
jentava) instrumenttivaikutuk-
sesta (luokittelu ei poissulkeva)

Vaikutusten realisoituminen

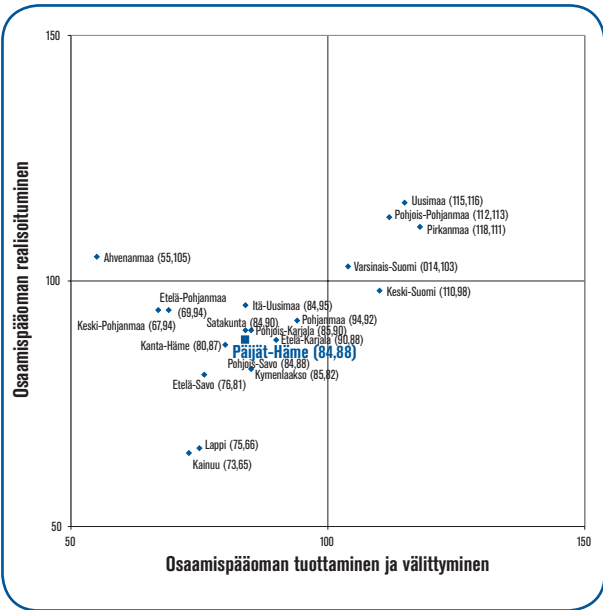
Kuviossa esitetään hankevetäjä-
en esittämät arviot pääasiallis-
ten vaikutusten realisoitumi-
sesta hankkeen aikana ja sen
jälkeen. Esitys perustuu kumu-
latiivisiin prosenttijaumiin.

3.1 Päijät-Hämeen maakunta

Alueelliset lähtökohdat

Osaamispääoman tuottamisen ja välittymisen osalta Päijät-Häme jää koko maahan nähden keskimääräistä alhaisemmalle tasolle tilastotarkastelun perusteella. Tämä näkyy erityisesti alueen koulutustasossa sekä T&K-investointien määrässä. Osaamisen realisoitumisen osalta Päijät-Häme kuuluu maakuntien keskiryhmään. Maakunnan strategioissa painottuu osaamisinfrastruktuurin rakentaminen kytkettynä elinkeinoelämän kehittämiseen. Alueen koulutustason nostaminen, teollisuuden uudistaminen sekä T&K-investointien edistäminen ovat strategioiden ydintä. Strategioissa painottuu keskus- ja reuna-alueiden sijaan muita pilottimaakuntia korostuneemmin ylimaakunnallinen yhteistyö, joka osin kytkeytyy maakunnan asemaan suhteessa pääkaupunkiseutuun. ESR-hankkeiden toteutuksessa painottuu strategian mukaisesti vahvasti yritystoiminnan kehittäminen verrattuna muihin pilotti-maakuntiin. Toteutetuissa toimenpiteissä korostuu myös alueen osaamisinfrastruktuurin rakentaminen, joka näkyy mm. keskimääräistä suurempana panostuksena alueen T&K-toiminnan edistämiseen. Ylimaakunnallinen yhteistyö painottuu strategioiden mukaisesti keskimääräistä vahvemmin. Haasteellisten ryhmien osalta uran- ja elämän hallinnan parantamiseen tähtäävät toimet painottuvat suhteessa työttömien ammatillisen osaamisen kehittämiseen ja suoriin työllistämistoimiin.

Oppivan alueen nelikenttä

Keihäänkärkitoimialat	rakennusteollisuus sekä kumi- ja muovituotteiden valmistus ja kemian teollisuus
Vahvan kasvu-uran toimialat	koulutus, kulkuneuvojen valmistus, kalatalous sekä alueen metsäteollisuus
Alueellisesti merkittävät	huonekalu- ja puuteollisuus, koneiden ja laitteiden valmistus sekä alueen metalliteollisuus ja majoitus- ja ravitsemuspalvelut

ESR hankkeiden profiili

Tarkasteltujen hankkeiden alueellinen kohdentuminen (N=90)	kpl (%)	t€ (%)
Ylimaakunnalliset	18 (20)	6 281 (17)
Maakuntaan kohdistuvat	72 (80)	29 722 (83)
Maakuntakeskus	55 (61)	23 823 (66)
Teollisuuskeskukset	4 (4)	1 256 (4)
Maaseudun palvelukeskukset	-	-
Harvaan asuttu maaseutu	-	-

Alueellinen yhteistyö (paljon, erittäin paljon) %	
Maakunnan sisäinen	51,1 (N=86)
Keskus- ja reuna-alueet	25,9 (N=85)
Ylimaakunnallinen	34,9 (N=86)
Kansainvälinen	7,0 (N=86)

Tarkasteltujen hankkeiden perustiedot (N=90)

Vastausprosentti	73 %
Hankkeiden lkm	90 kpl
Kokonaisrahoitus	57 778 272 €
EU-tuki (ESR+valtio)	36 003 589 €
Hankkeen koko keskimäärin	400 040 €
Käytetty rahoitus keskimäärin N=78	59,2 %
Hankkeiden pituus keskimäärin	37 kk

Hankkeiden jakauma hallinnonaloittain ja ohjelmittain N% (€%)

	1	2	3	Equal	YHT
KTM	-	1 (7)	4 (5)	0 (0)	5 (12)
OPM	-	13 (9)	28 (21)	0 (0)	41 (30)
TM	-	24 (20)	27 (37)	0 (0)	51 (57)
SM	-	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
STM	-	1 (1)	1 (0)	0 (0)	2 (1)
YHT	-	40(36)	60(64)	0 (0)	100 %

Hankkeiden toteuttajaorganisaatiot % (N=90)

Oppilaitos	56,7 (44,8)
Työvoimaosasto	4,4 (9,8)
Yritysosasto	4,4 (11,7)
Lääninhallitus	0 (0)
Maakuntaliitto	0 (0)
Muu julkisen sektorin yksikkö	14,4 (18,4)
Yritys	7,8 (4,1)
Kolmannen sektorin organisaatio	5,6 (3,8)
Muu edellä mainitsematon	6,7 (7,4)

Resurssien kohdentuminen hankkeissa % (N=86)

Välittömät suorat interventiot	42,9
Kehittämistoiminta	31,0
Hallinnointi	22,3
Muu edellä mainitsematon	3,8

Tärkeimmät toimenpiteet hankkeissa % (N=90)

Tutkimus	24,5
Toteuttajaorganisaation kehittäminen	50,0
Toimintaympäristön kehittäminen	70,0
Konsultointi	51,1
Neuvonta	63,4
Koulutus	85,6
Työssä oppiminen	64,4
Oppimisverkostot	41,1

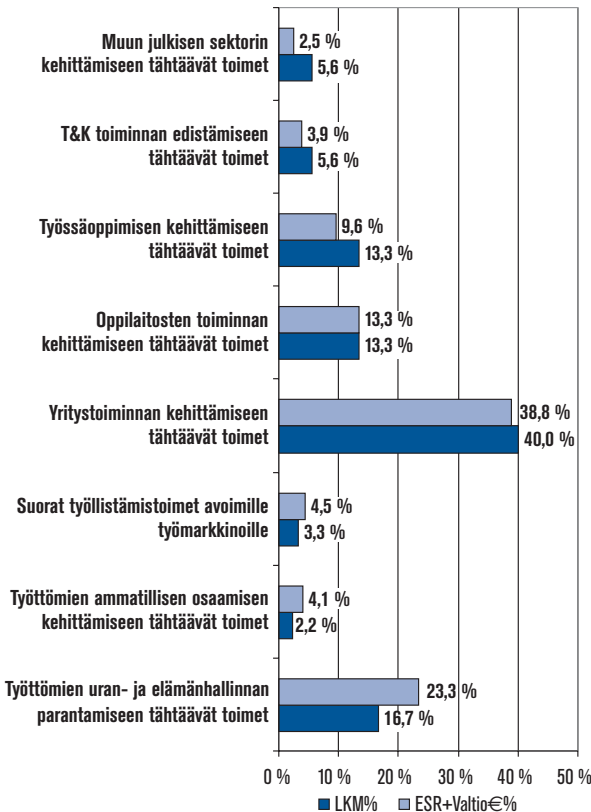
Hankkeiden kohderyhmät (N=90)

Toteuttajaorganisaation henkilöstö	44,4
Työttömät	27,8
Yritysten johto	50,0
Yritysten henkilöstö	63,4
Opettajat	42,2
Opiskelijat	35,6
Muu julkinen sektori	32,2
Kolmas sektori	12,2
Muu edellä mainitsematon	10,0

Hankkeiden verkostoitumisvaihe % (N=89)

Ei varsinaisia verkostoja	4,5
Pinnallisia, ei lisäarvoa tuottavia	5,6
Tutustumisvaihe	21,3
Tiedotusfoorumi	14,6
Yhteiset tavoitteet ja päämäärät	19,1
Toimiminen yhdessä lisäarvoa tuottavasti	34,8

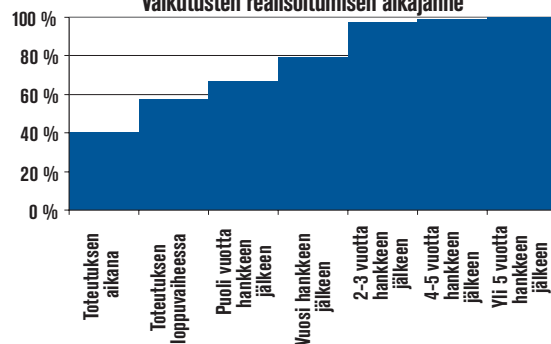
Hankkeen päätyyppi

Hankkeiden instrumenttivaikutus

Edellytys toiminnan käynnistymiselle	89,7 (N=87)
Laajentava	25,6 (N=86)
Nopeuttava	91,9 (N=86)

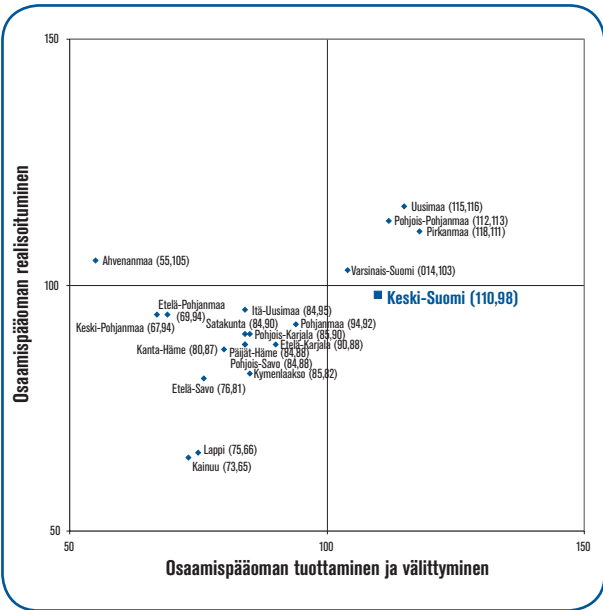
Vaikutusten realisoitumisen aikajänne

3.2 Keski-Suomen maakunta

Alueelliset lähtökohdat

Osaamispääoman tuottamisen ja välittymisen osalta Keski-Suomi on tilastollisten tarkastelujen perusteella keskimääräistä korkeammalla tasolla. Tätä selittää alueen vahva osaamisinfrastruktuuri ja osaltaan Jyväskylän kuuluminen maan kasvukeskuksiin. Osaamisen realisoituminen jää muihin kasvumaakuntiin verrattuna alhaisemmaksi. Maakunnan strategioissa korostuu osaamispääoman tuottamisen merkitys alueellisen kilpailukyvyyn edistämässä. Strategisissa valinnoissa painotetaan koulutuksen edelleen kehittämistä ja osaamisinfrastruktuurin laajentamista. Muista pilottimaakunnista poiketen strategiat kytkettyvät vahvasti keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön edistämiseen. Syrjäytymisen ehkäisyssä painotetaan työelämän rakenteellisiin muutoksiin vastaamista työttömien ammatillisen osaamisen kehittämisen kautta. ESR-hankkeiden profilissa painottuu osaamisinfrastruktuurilähtöinen kehittäminen suhteessa muihin pilottimaakuntiin. Keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön kehittäminen ei painotu erityisen vahvasti. Työttömiin kohdentuvissa toimitissa osaamisen kehittämisen korostuminen ja työelämän rakenteellisiin muutoksiin vastaaminen näkyy keskimääräistä vahvempana painottumisena työttömien ammatillisen osaamisen kehittämiseen.

Oppivan alueen nelikenttä

Keihäänkärkitoimialat	metallituoteteollisuus
Vahvan kasvu-uran toimialat	elektroniikkateollisuus, kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut sekä liike-elämää palveleva toiminta, rakennusteollisuus, ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus, kulkuneuvojen valmistus, tukku- ja vähittäiskauppa sekä mineraalien kaivu
Alueellisesti merkittävät toimialat	puuteollisuus, koneiden ja laitteiden valmistus, paperi- ja graafinen teollisuus, maa- ja riistatalous sekä majoitus- ja ravitsemustoiminta

ESR hankkeiden profiili

Tarkasteltujen hankkeiden alueellinen kohdentuminen (N=139)	kpl (%)	t € (%)
Ylimaakunnalliset	9 (7)	1 024 (2)
Maakuntaan kohdentuvat	130 (94)	43 352 (98)
Maakuntakeskus	59 (42)	514 (45)
Teollisuuskeskukset	14 (10)	121 (5)
Maaseudun palvelukeskukset	-	-
Harvaan asuttu maaseutu	17 (12)	173 (9)

Alueellinen yhteistyö (paljon, erittäin paljon) %	
Maakunnan sisäinen	63,8 (N=138)
Keskus- ja reuna-alueet	29,1 (N=137)
Ylimaakunnallinen	21,7 (N=138)
Kansainvälinen	7,9 (N=138)

Tarkasteltujen hankkeiden perustiedot (N=139)

Vastausprosentti	79 %
Hankkeiden lkm	139 kpl
Kokonaisrahoitus	68 429 920 €
EU-tuki (ESR+valtio)	44 375 905 €
Hankkeen koko keskimäärin	321 565 €
Käytetty rahoitus keskim. N=141	72,7 %
Hankkeiden pituus keskimäärin	31 kk

Hankkeiden jakauma hallinnonaloittain ja ohjelmittain N% (€%)

	1	2	3	Equal	YHT
KTM	3 (2)	2 (2)	2 (5)	0 (0)	7 (10)
OPM	3 (2)	22 (19)	27 (17)	0 (0)	51 (38)
TM	5 (6)	12 (11)	10 (27)	0 (0)	27 (44)
SM	1 (1)	10 (5)	0 (0)	0 (0)	11 (6)
STM	0 (0)	1 (0)	2 (2)	1 (0)	4 (2)
YHT	12 (11)	47 (37)	41 (52)	1 (0)	100 %

Hankkeiden toteuttajaorganisaatiot % (N=139)

Oppilaitos	60,4 (54,7)
Työvoimaosasto	2,2 (3,8)
Yritysosasto	2,2 (5,5)
Lääninhallitus	0 (0)
Maakuntaliitto	2,2 (0,4)
Muu julkisen sektorin yksikkö	14,4 (19,2)
Yritys	10,8 (9,4)
Kolmannen sektorin organisaatio	4,3 (4,7)
Muu edellä mainitsematon	3,6 (2,2)

Resurssien kohdentuminen hankkeissa % (N=131)

Välittömät suorat interventiot	40,2
Kehittämistoiminta	36,4
Hallinnointi	19,1
Muu edellä mainitsematon	3,7

Tärkeimmät toimenpiteet hankkeissa % (N=139)

Tutkimus	16,6
Toteuttajaorganisaation kehittäminen	47,5
Toimintaympäristön kehittäminen	61,1
Konsultointi	42,5
Neuvonta	56,8
Koulutus	80,6
Työssä oppiminen	64,8
Oppimisverkostot	41,0

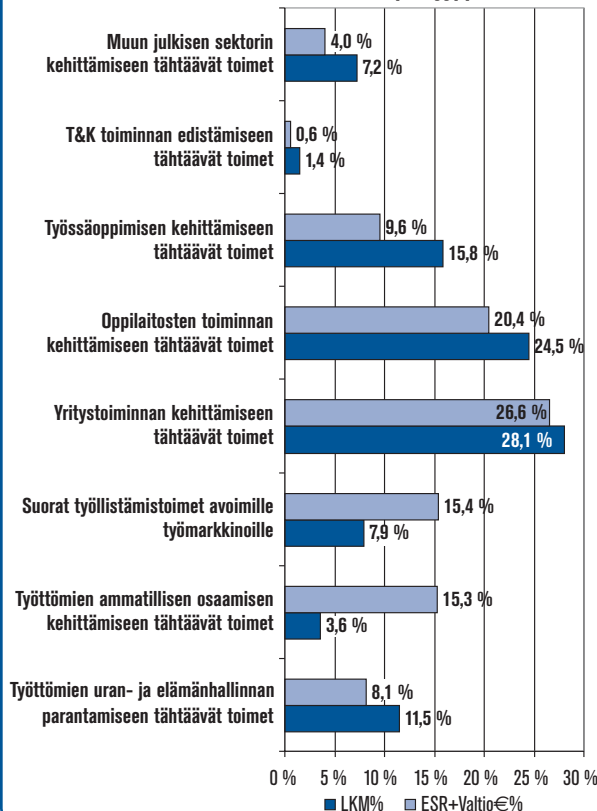
Hankkeiden kohderyhmät (N=139)

Toteuttajaorganisaation henkilöstö	40,3
Työttömät	22,3
Yritysten johto	44,6
Yritysten henkilöstö	56,9
Opettajat	46,8
Opiskelijat	42,5
Muu julkinen sektori	27,3
Kolmas sektori	16,6
Muu edellä mainitsematon	5,1

Hankkeiden verkostoitumisvaihe % (N=136)

Ei varsinaisia verkostoja	3,7
Pinnallisia, ei lisäarvoa tuottavia	2,9
Tutustumisvaihe	29,4
Tiedotusfoorumi	11,8
Yhteiset tavoitteet ja päämäärät	22,1
Toimiminen yhdessä lisäarvoa tuottavasti	30,1

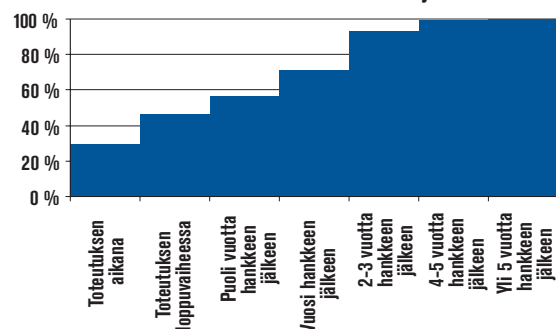
Hankkeen päätyyppi

Hankkeiden instrumenttivaikutus

Edellytys käynnistymiselle	86,4 (N=131)
Laajentava	39,1 (N=128)
Nopeuttava	95,5 (N=134)

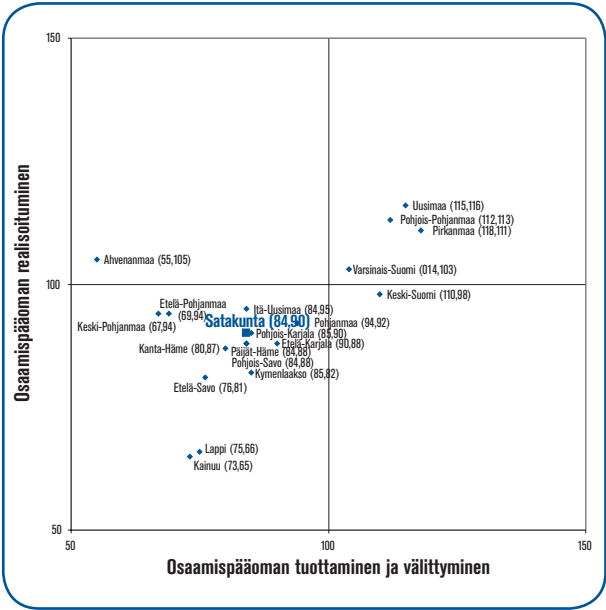
Vaikutusten realisoitumisen aikajänne

3.3 Satakunnan maakunta

Alueelliset lähtökohdat

Osaamispääoman tuottamisen ja välittymisen näkökulmasta Satakunta jää tilastotarkastelujen perusteella koko maahan nähden keskimääräistä alhaisemmalle tasolle. Tämä näkyy erityisesti alueen koulutustasossa ja T&K investointien määrässä. Osaamispääoman realisoitumisen osalta Satakunta kuuluu maakuntien keskiryhmään. Maakunnan strategioissa nostetaan esiin alueen koulutustason nostaminen, yritysten henkilöstön osaamisen kehittäminen sekä koulutus- ja innovaatiojärjestelmän vahvistaminen. Strategisissa valinnoissa painottuu vahvasti pitkäjänteinen alueellisen osaamisinfrastruktuurin rakentaminen, mutta ei erityisesti keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön kehittäminen. Syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävät toimet on kytketty lähtökohtaisesti alueen elinkeinopolitiikkaan. ESR-hankkeiden toimenpiteet painottuvat alueen osaamisinfrastruktuurin rakentamiseen sekä yritysten kehittämiseen. Työttömien ammatillisen osaamisen kehittäminen ja suorat työllistämistoimet painottuvat odotettua heikommin.

Oppivan alueen nelikenttä

Keihäänkärkitoimialat	Kumi- ja muovituotteiden valmistus sekä kemianteollisuus, paperin ja massan valmistus sekä graafinen teollisuus ja rakentaminen
Vahvan kasvu-uran toimialat	Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus, metsätalous, terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut, muu valmistus ja kierrätys sekä mineraalien kaivu
Alueellisesti merkittävät toimialat	Elintarviketeollisuus, metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus, koneiden ja laitteiden valmistus sekä maa- ja riistatalous

ESR hankkeiden profiili

Tarkasteltujen hankkeiden alueellinen kohdentuminen (N=128)	kpl (%)	t€ (%)
Ylimaakunnalliset	12 (9)	2 570 (6)
Maakuntaan kohdistuvat	116 (91)	40 045 (94)
Maakunta keskus	53 (41)	17 801 (41)
Teollisuuskeskukset	19 (15)	2 418 (6)
Maaseudun palvelukeskukset	10 (8)	2 628 (6)
Harvaan asuttu maaseutu	-	-

Alueellinen yhteistyö (paljon, erittäin paljon) %	
Maakunnan sisäinen	68,8 (N=125)
Keskus- ja reuna-alueet	35,5 (N=124)
Ylimaakunnallinen	34,4 (N=125)
Kansainvälinen	10,5 (N=123)

Tarkasteltujen hankkeiden perustiedot (N=128)

Vastausprosentti	77 %
Hankkeiden lkm	128 kpl
Kokonaisrahoitus	62 206 432 €
EU-tuki (ESR+valtio)	42 615 549 €
Hankkeen koko keskimäärin	332 934 €
Käytetty rahoitus keskim. N=113	75,4 %
Hankkeiden pituus keskimäärin	30 kk

Hankkeiden jakauma hallinnonaloittain ja ohjelmittain N% (€%)

	1	2	3	Equal	YHT
KTM	-	3 (2)	6 (12)	0 (0)	9 (14)
OPM	-	9 (9)	25 (15)	0 (0)	34 (24)
TM	-	15 (24)	20 (27)	2 (4)	37 (55)
SM	-	18 (7)	0 (0)	0 (0)	18 (7)
STM	-	0 (0)	2 (1)	0 (0)	2 (1)
YHT	-	45 (42)	53 (55)	2 (4)	100 %

Hankkeiden toteuttajaorganisaatiot % (N=128)

Oppilaitos	58,6 (40,3)
Työvoimaosasto	1,6 (13,7)
Yritysosasto	2,3 (11,7)
Lääninhallitus	0 (0)
Maakuntaliitto	0,8 (0,1)
Muu julkisen sektorin yksikkö	16,4 (22,2)
Yritys	10,2 (7,6)
Kolmannen sektorin organisaatio	5,5 (2,9)
Muu edellä mainitsematon	4,7 (1,7)

Resurssien kohdentuminen hankkeissa % (N=124)

Välittömät suorat interventiot	43,6
Kehittämistoiminta	35,1
Hallinnointi	18,4
Muu edellä mainitsematon	2,7

Tärkeimmät toimenpiteet hankkeissa % (N=128)

Tutkimus	28,1
Toteuttajaorganisaation kehittäminen	51,6
Toimintaympäristön kehittäminen	68,0
Konsultointi	40,6
Neuvonta	60,2
Koulutus	74,3
Työssä oppiminen	49,2
Oppimisverkostot	38,3

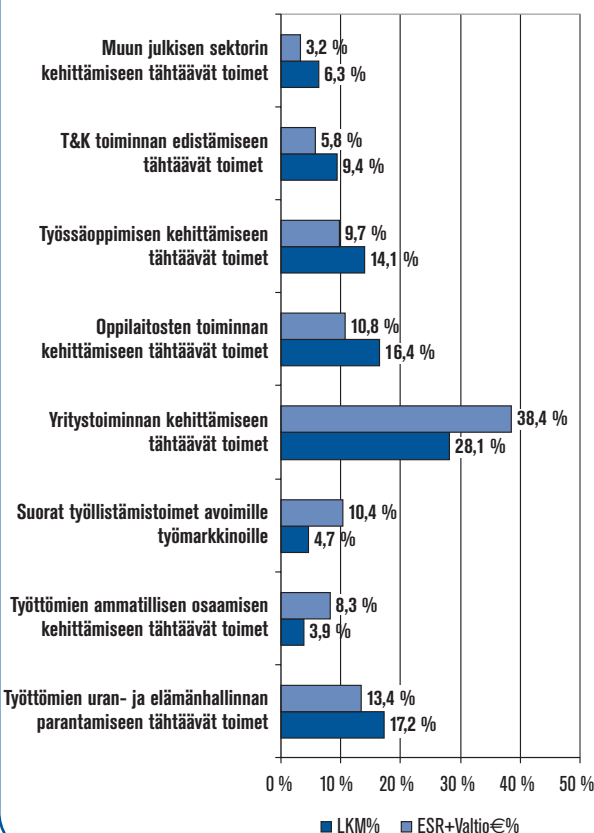
Hankkeiden kohderyhmät % (N=125)

Toteuttajaorganisaation henkilöstö	45,3
Työttömät	30,4
Yritysten johto	32,0
Yritysten henkilöstö	39,8
Opettajat	50,8
Opiskelijat	43,0
Muu julkinen sektori	24,2
Kolmas sektori	15,6
Muu edellä mainitsematon	11,0

Hankkeiden verkostoitumisvaihe % (N=128)

Ei varsinaisia verkostoja	3,1
Pinnallisia, ei lisäarvoa tuottavia	1,6
Tutustumisvaihe	23,4
Tiedotusfoorumi	20,3
Yhteiset tavoitteet ja päämäärät	18,8
Toimiminen yhdessä lisäarvoa tuottavasti	32,8

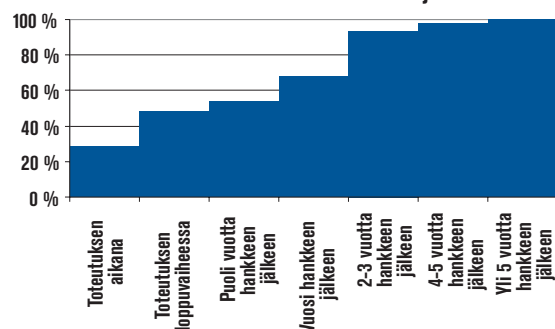
Hankkeen päätyyppi

Hankkeiden instrumenttivaikutus

Edellytys käynnistymiselle	88,1 (N=126)
Laajentava	30,8 (N=120)
Nopeuttava	99,2 (N=125)

Vaikutusten realisoitumisen aikajänne

4 Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen rajapinnassa

4.1 ESR-asetuksen lähtökohdat ja ohjelmatyössä valitut linjaukset

Rakennerahastoihin kytkeytyvän ohjelmamuotoisen kehittämisen yleiset lähtökohdat niveltyvät taloudellisen toiminnan, työllisyyden ja inhimillisten voimavarojen kestävä kehityksen tukemiseen. Rakennerahastotoiminnan kolme keskeistä tavoitetta voidaan kiteyttää seuraavasti: kehityksessä jälkeen jääneiden alueiden kehittäminen ja rakenteellinen mukauttaminen (tavoite 1), rakenteellisissa vaikeuksissa olevien alueiden taloudellisen uudelleen järjestelyn tukeminen (tavoite 2) sekä koulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja työllisyyteen liittyvien toimien ja järjestelmien mukauttamisen ja nykyaikaistamisen tukeminen (tavoite 3) (EY, 1999a). Nämä lähtökohdat johtavat väistämättä kehittämisorientoituneeseen ohjelmatyöhön, jossa painottuvat alueiden rakenteiden muutoksen tukeminen ja toiminnan tehostaminen. Rakennerahastojen roolia voidaankin pitää keskeisten alueellisten kehitysprosessien käynnistäjänä ja kehittäjänä (Ritsilä & Haukka, 2003b).

ESR:sta annetussa asetuksessa korostuu inhimillisen voimavarojen kehittämiseen tähtäävät lähtökohdat. Tukikelpoisissa toimitissa erityistä painoa on asetettu yksityisiin henkilöihin kohdentuviin toimenpiteisiin, jotka tähtäävät välittömiin vaikutuksiin osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Näiden lisäksi tukikel-

poisissa toimitissa painotetaan taitotiedon edistämiseen liittyvien rakenteiden kehittämistä, joiden ensisijaisena tavoitteena on tukea ja tehostaa osaamisen ja työllisyyden tavoitteita (EY, 1999b). Edelliseen perustuen ESR-asetuksessa on tukikelpoisten toimien osalta selkeästi annettu lähtökohdat osaamisen ja työllistymisen kannalta välittömään vaikuttamiseen sekä toimintaa tehostaviin kehittämistoimiin.

Suomessa määritellyssä kansallisessa ESR-viitekehityksessä rahaston tavoitteeksi on asetettu kehittämislaboratoriona toimiminen työllistämisen sekä osaamis- pääoman kehittämisen saralla. ESR-viitekehityksessä on korostettu toiminnan innovatiivisuutta ja lisä-arvoa, joilla on suoraan viitattu ESR:n rooliin kehittämisinstrumenttina (TM, 2001). Käytännössä tämä tarkoittaa uusien instrumenttien ja toimintatapojen kehittämistä, käyttöönottamista ja juurruttamista sekä uusien toimijoiden hyödyntämistä toiminnassa. Suomessa ohjelmatyössä valittujen linjausten voidaankin katsoa painottavan selkeästi osaamisen kehittämisen ja työllistymisen rakenteisiin vaikuttamista sekä kehittämistyön roolia. Ohjelmatyön linjauksissa valittu kehittämisorientoituneisuuden painottaminen on osaltaan varmistamassa ESR-toiminnan käynnistämien prosessien jatkuvuutta edistämällä sosiaalisen ja rakenteelli-

sen pääoman muodostumista toimintaan osallistuvissa organisaatioissa. Toisaalta on tärkeä huomata, ettei Suomessa asetetut linjaukset painotu ainoastaan kehittämistoiminnan tehtäväkenttään, vaan suorilla yksilölähtöisillä toimenpiteillä on vähintään yhtä merkittävä painoarvo niin strategisella tasolla kuin ohjelmien ja hankkeiden toteutuksessa. Kehittäminen ja välitön vaikuttaminen tuleekin nähdä toisiaan täydentävinä instrumentteina.

4.2 Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen kombinaatio

Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen relaatiota tarkastellaan tässä yhteydessä hankkeiden resursoinnin perusteella. Hankkeen resurssien kohdentumisen kautta kyetään lähestymään kysymyksen asettelua siitä, kuinka mittavasti toteutetuissa interventioissa on painottunut kehittämistoiminta (mm. uusien mallien, menetelmien, prosessien, organisaation toiminnan tai koulutusmateriaalien kehittäminen, toimintaympäristön kehittäminen) suhteessa välittömään vaikuttamiseen (mm. koulutus, neuvonta, työllistämistoimet).

Tarkastelluissa hankkeissa valtaosassa välitön vaikuttaminen yhdistyi hankkeissa toteutettavaan kehittämistoimintaan. Ainoastaan n. 12 % hankkeista painottui pelkästään välittömän vaikuttamisen tai kehittämisen tehtäväkenttään resursoinnin perusteella. Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen resursointi muodostaakin selkeästi neljä erityyppistä hankeryhmää:

- (I) Välittömän toiminnan hankkeet, joissa kehittämismiselle ei ole asetettu resursseja (5,6 %)
- (II) Välittömään vaikuttamiseen painottuneet hankkeet, joissa välittömän vaikuttamisen resursointi on suurempi kuin kehittämisen resursointi (49,0 %)
- (III) Kehittämistoimintaan painottuneet hankkeet, joissa kehittämistoiminnan resursointi on suurempi kuin välittömän vaikuttamisen resursointi (39,2 %)
- (IV) Kehittämistoiminnan hankkeet, joissa resursointi on kokonaisuudessaan kohdennettu kehittämistyöhön (6,2 %).

Kuviossa 4.1 on esitetty kehittämistoiminnan ja

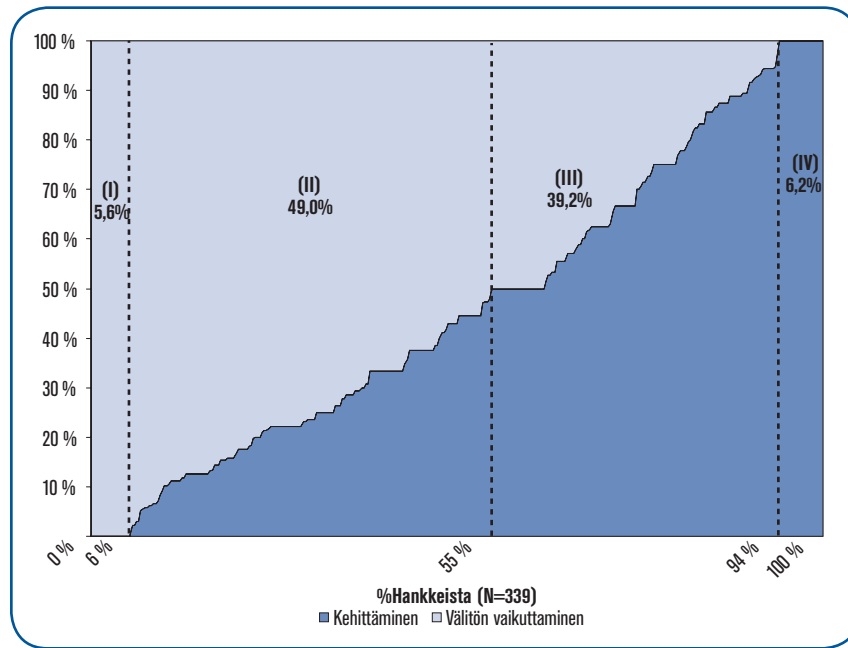
välittömän vaikuttamisen resursointi ja hankkeiden jakautuminen em. ryhmiin.

Hankkeiden toteuttajille suunnatun kyselyn perusteella hankkeiden resursoinnissa on pyritty huomioimaan vahvasti myös kehittämistoimintaan kytkeytyvät tarpeet. Kuviossa 4.2 on esitetty resurssien jako välittömän vaikuttamisen ja kehittämistoiminnan välillä keskimäärin hanketyypeittäin. Tarkastelu tuottaa kokonaiskuvan kehittämistyön ja välittömän vaikuttamisen relaatiosta eri hanketyypeissä. On kuitenkin huomattava, että hanketyyppien sisällä on merkittävää vaihtelua yksittäisten hankkeiden osalta kehittämistyöhön ja välittömään vaikuttamiseen kohdentuvien toimien painottumisessa (ks. Liite 5).

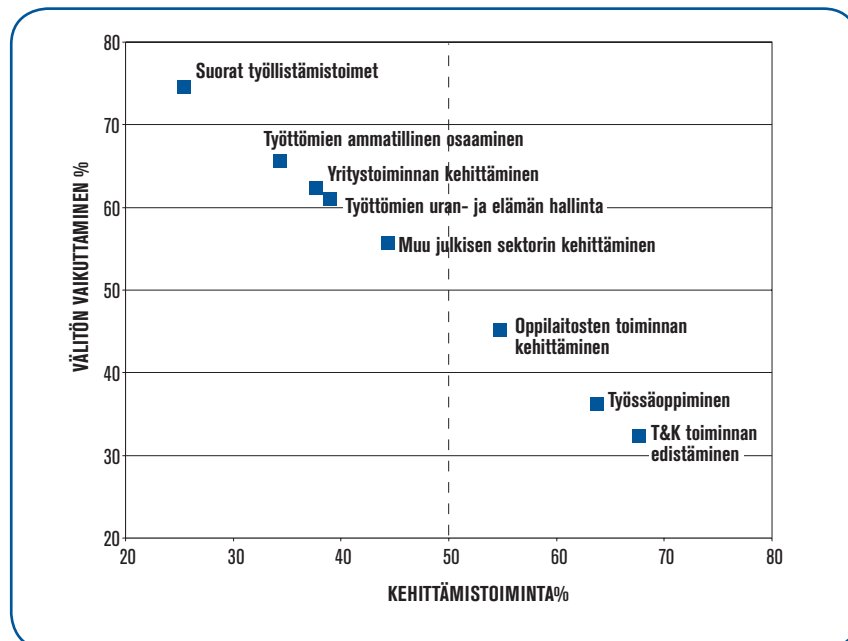
Keskimäärin kehittämistoiminta painottuu vahvimmin T&K-toiminnan edistämiseen sekä työssäoppimisen ja oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävissä hankkeissa. Suoriin työllistämistoimiin painottuvissa hankkeissa pyritään sen sijaan ensisijaisesti edistämään yksilötason toimenpitein työllistymistä, ja tätä kautta toimenpiteissä painottuu välitön vaikuttaminen. *Kuitenkin myös suoriin työllistämistoimiin tähtäävissä hankkeissa keskimäärin neljäsosa resursseista kohdentuu erilaisiin kehittämistoimenpiteisiin* (ks. liite 5). Edellä esitetyn lisäksi on syytä huomioida, että välitöntä vaikuttamista ja kehittämistoimintaa voi kytkeytyä hankkeisiin myös muun rahoituksen kautta. Tarkastelluista hankkeista noin 5 % kytkeytyi rahoituksella ja hankemäärillä mitattuna EAKR-rahoituksella toteutettaviin toimenpiteisiin, jotka käsittivät lähinnä infrastruktuurin kehittämistä.

4.3 Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen profiilit tarkastelluissa hankkeissa

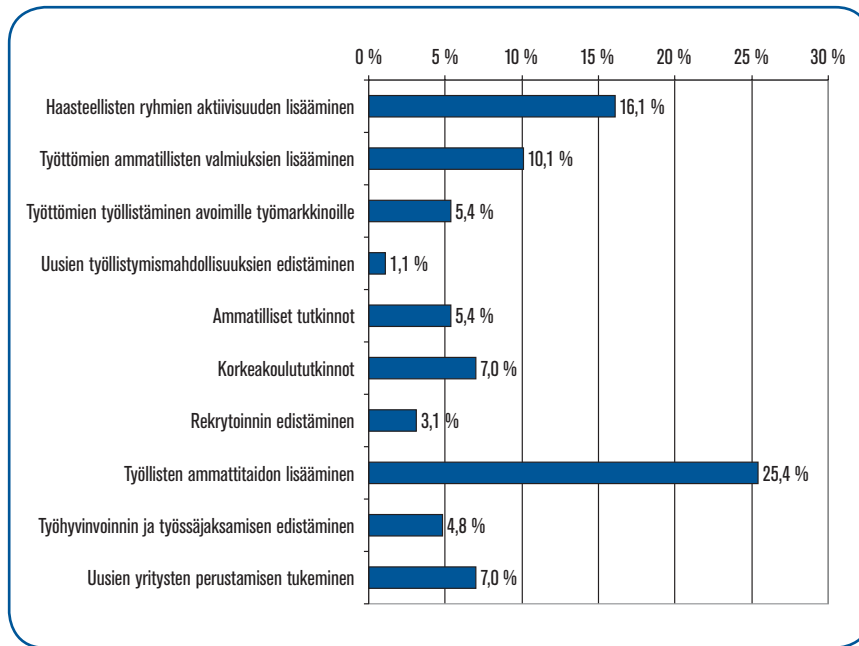
Kehittämistyölle on asetettu laajat mahdollisuudet niin ESR-asetuksessa kuin viitekehyksessäkin. Suuressa osassa tarkasteltuja hankkeita kehittämistyölle on myös asetettu selkeät tavoitteet ja resurssit. Kehittämistyön ja välittömään vaikuttamiseen tähtäävien toimien profiloimista varten hankkeiden nimeämät kolme tärkeintä osatavoitetta luokiteltiin ESR-asetuksen tukikelpoisten toimien pohjalta laaditun kehyksen mukaisesti (liite 6). Seuraavassa on tiivistetysti esitetty välittömään vaikut-

Kuvio 4.1 Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen resursointi (pl. hallinnointi ja muu)

Kuvio 4.2 Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen resursointi hanketyypeittäin

Kuvio 4.3 Välittömään vaikuttamiseen kytkeytyvät tavoitteet hankkeissa (ei poissulkeva)

tamiseen sekä kehittämistoimintaan tähtäävien osatavoitteiden painottuminen tarkastelluissa hankkeissa.

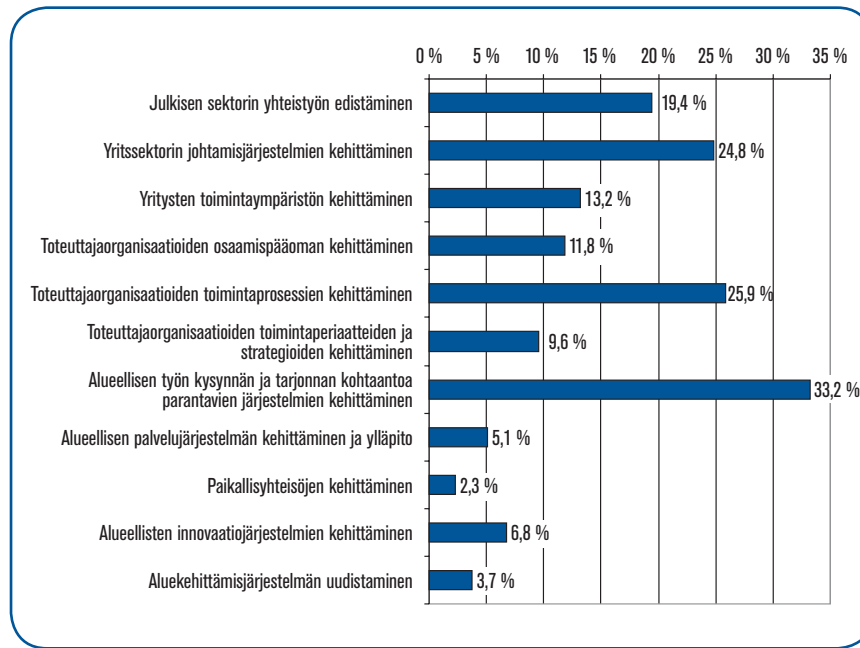
Välittömään vaikuttamiseen tähtäävissä osatavoitteissa korostuvat erityisesti (kuvio 4.3) työllisten ammattitaidon lisääminen, haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisääminen sekä työttömien ammatillisten valmiuksien kehittäminen. Lisäksi merkittävässä osassa hankkeita tähdätään ammatillisten sekä korkeakoulututkintojen tuottamiseen. Välittömään vaikuttamiseen kuuluvat tavoitteet ovatkin vahvasti kytkeytyneet inhimillisen pääoman kehittämiseen, jonka kautta pyritään tukemaan työssä olevien ammattitaitoa sekä aktiivista työvoimapolitiikkaa ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyä. Välittömän vaikuttamisen tavoitteiden tarkastelu maakunnittain osoittaa, että hankkeissa asetetut painopisteet ovat maakunnittain varsin yhtenevät (liite 7).

Kehittämistoimintaan tähtäävissä osatavoitteissa painottuvat vahvasti (kuvio 4.4) alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehittäminen, julkisen sektorin yhteistyön edistäminen sekä yrityssektorin johtamisjärjestelmien ja toimintaympäristön kehittäminen. Osatavoitteissa merkittävän kokonaisuuden muodostavat myös toimet, joilla pyritään toteuttajaorganisaatioiden osaa-

mispääoman, toimintaprosessien sekä toimintaperiaatteiden ja strategioiden kehittämiseen. Kehittämistoiminnan tavoitteissa korostuu vahvasti toteuttaja- ja kohdeorganisaatioiden rakenteellisen pääoman kehittäminen sekä verkostoitumisen edistämisen kautta eri sektoreiden sisäisen ja ulkoisen osaamispääoman välittymisen tukeminen. Kehittämistoiminnan lähtökohdat liittyvät läheisesti mm. ammatillisen koulutuksen sekä työvoimapolitiikan uudistamiseen ja tehostamiseen. Hankkeiden osatavoitteilla on myös vahvoja yhteyksiä alueellisten innovaatiojärjestelmiä tukevien prosessien käynnistämiseen ja kehittämiseen. Kehittämisen tavoitteiden tarkastelu maakunnittain osoittaa, että hankkeissa asetetut painopisteet ovat maakunnittain varsin yhtenevät (liite 7).

4.4 Välittömän vaikuttamisen ja kehittämistoiminnan yhteisvaikutukset

Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen voidaan katsoa niveltävän saumattomasti toisiinsa pääosassa hankkeita. Samanaikaisesti kun hankkeilla pyritään tuottamaan välittömiä konkreettisia tuloksia, niillä pyritään myös vastaamaan pidemmän aikavälin

Kuvio 4.4 Kehittämistoimintaan kytkeytyvät tavoitteet hankkeissa (ei poissulkeva)

kehittämistarpeisiin mm. toteuttajaorganisaatioissa. Välittömään vaikuttamiseen tähtäävillä ja kehittämistoiminnan haasteisiin vastaavilla toimenpiteillä on molemmilla oma tärkeä roolinsa hankkeiden toteuttamisessa. Kokonaisuuden kannalta on tärkeää tarkastella, kuinka nämä osa-alueet integroituvat toisiinsa ja millaisia yhteisvaikutuksia niillä haetaan.

Seuraavassa kartoitetaan klusterianalyysin kautta potentiaalisia kehittämistyön ja välittömän vaikuttamisen kombinaatioita. Klusterianalyysin ideana on muodostaa välittömän vaikuttamisen ja kehittämisen kombinaatioita kuvaavia hankeryhmiä, ja se mahdollistaa muutoin havaitsemattomien luonnollisten ryhmittymien löytymisen (EC,1999). Klusteroinnin muuttujina käytettiin hankkeiden esittämien kolmen keskeisimmän osatavoitteen pohjalta tehtyä luokittelua (ks. liite 6) ja menetelmänä kaksivaiheista klusterianalyysia, jota voidaan soveltaa luokitelluille muuttujille. Klustereiden määrä valittiin käyttämällä bayesiläistä informaatiokriteeriä (Tervo, 2004; SPSS, 2004). Edelleen, kytkeillä klusteroinnin kautta saadut interventiokokonaisuudet ESR-rajapintamalliin, pyritään havainnollistamaan hankkeissa tavoiteltuja yhteisvaikutuksia ja niiden niveltymistä ESR-viitekehyksen tavoitteen asetteluun.

Toteutetun klusterianalyysin perusteella hankkei-

den osatavoitteet muodostavat neljä tavoiteklusteria: (C1) osaamisinfrastruktuurin kehittäminen, (C2) osaamisen kysynnän ja tarjonnan kohtaannon edistäminen, (C3) yritysten kilpailukyvyyn edistäminen sekä (C4) työllistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Taulukossa 4.1 on esitetty klustereiden muodostumista merkittävästi ohjaavat osatavoitteet ja liitteessä 8 muuttujien tilastollinen merkitsevyys kunkin klusterin muodostumisessa.

Seuraavaksi muodostettuja klustereita peilataan ESR-rajapintamallin tavoitteita vasten laadullisen sisältöanalyysin avulla. Analyysissä muodostuneet tavoiteklusterit kytkeytyvät kiinteästi ESR:n toimien kohdistusmallin mukaiseen tavoitteen asetteluun (kuvio 4.5), jossa keskeisenä lähtökohtana ovat inhimillisten voimavarojen kehittämisen ja hyödyntämisen ydinalueet – työllisyys, koulutus, yrittäjyys, tasa-arvo ja yhtäläiset mahdollisuudet – sekä niiden rajapinnat.

(C1) Osaamisinfrastruktuurin kehittäminen. Osaamisinfrastruktuurin kehittäminen niveltyy vahvasti työelämän uusiin osaamisrakenteisiin vastaamiseen sekä työelämän innovatiiviseen kehittämiseen. Klusterin muodostumista hallitsevat tavoitteet, jotka kytkeytyvät korkeakoulututkintojen tuottamiseen sekä alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittämiseen. Näi-

Taulukko 4.1 Klusteroitumista ohjaavat osatavoitteet

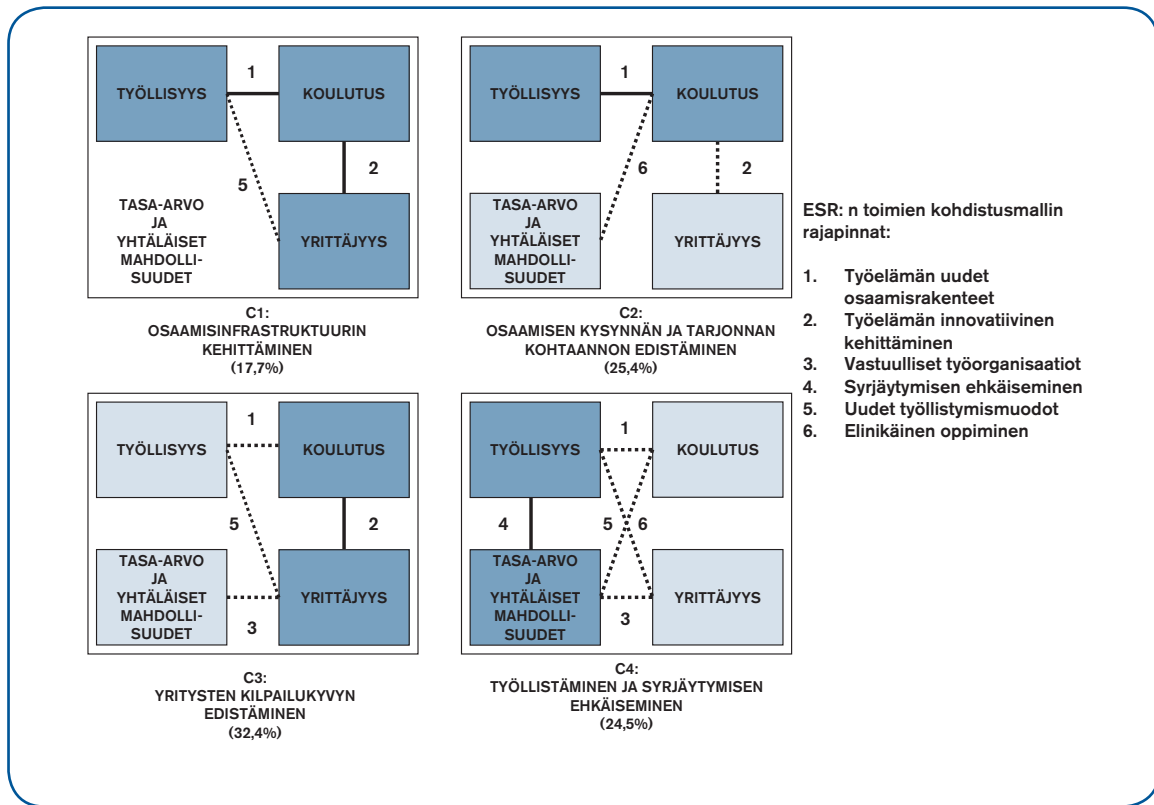
(C1) Osaamisinfrastruktuurin kehittäminen	(C2) Osaamisen kysynnän ja tarjonnan kohtaannon edistäminen	(C3) Yritysten kilpailukyvyn edistäminen	(C4) Työllistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen
<ul style="list-style-type: none"> ● Korkeakoulututkinnot ● Alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittäminen ⊕ Aluekehittämisyhteistyön uudistaminen ⊕ Uusien yritysten perustamisen tukeminen ⊕ Toteuttajaorganisaatioiden toimintaperiaatteiden ja strategioiden kehittäminen ○ Toteuttajaorganisaatioiden toimintaprosessien kehittäminen ○ Haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisääminen 	<ul style="list-style-type: none"> ● Alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehittäminen ○ Toteuttajaorganisaatioiden osaamispääoman kehittäminen ○ Yritysten johtamisjärjestelmien kehittäminen ○ Toteuttajaorganisaatioiden toimintaprosessien kehittäminen ○ Haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisääminen ○ Yritysten toimintaympäristön kehittäminen ○ Työllisten ammattitaidon lisääminen 	<ul style="list-style-type: none"> ● Yritysten johtamisjärjestelmien kehittäminen ⊕ Työllisten ammattitaidon lisääminen ⊕ Yritysten toimintaympäristön kehittäminen ⊕ Alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehittäminen ○ Julkisen sektorin yhteistyön kehittäminen ○ Työhyvinvointi ja työssäjaksaminen ○ Haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisääminen ○ Toteuttajaorganisaatioiden toimintaprosessien kehittäminen ○ Työttömien ammatillisten valmiuksien kehittäminen 	<ul style="list-style-type: none"> ● Haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisääminen ⊕ Työttömien ammatillisten valmiuksien lisääminen ⊕ Julkisen sektorin yhteistyön kehittäminen ⊕ Alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehittäminen ○ Yritysten johtamisjärjestelmien kehittäminen ○ Työllistäminen ○ Paikallisyhteisöjen kehittäminen ○ Työllisten ammattitaidon lisääminen ○ Toteuttajaorganisaatioiden toimintaprosessien kehittäminen ○ Rekrytoinnin edistäminen
<p>Osatavoitteiden merkitys klustereiden muodostumisessa:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Klusterin muodostumista dominoiva osatavoite ⊕ Klusterin muodostumista vahvasti ohjaava osatavoite ○ Klusterin muodostumisessa heikon signaalin tuottava osatavoite 			

hin kytkeytyvät vahvasti myös aluekehittämisyhteistyön uudistaminen sekä toteuttajaorganisaatioiden toimintaperiaatteiden, strategioiden ja toimintaprosessien kehittäminen. Uusien osaamisintensiivisten yritysten perustamisen tukeminen ja toimivien yritysten kehittäminen niveltyy yrittäjyyden sekä työelämän innovatiiviseen kehittämiseen ja uusien työllistymismahdollisuuksien tukemiseen (vrt. kuvio 4.5). Tavoiteklusterin toteuttajaorganisaatioiden osalta painottuvat odotetusti keskimääräistä vahvemmin oppilaitokset, erityisesti korkeakoulut ja korkeakouluyksiköt, sekä opetus- ja sisäministeriön hallinnonalan hankkeet.

(C2) Osaamisen kysynnän ja tarjonnan kohtaannon edistäminen. Osaamisen kysynnän ja tarjonnan kohtaannon edistämisen klusteri painottuu ESR-raporttamallissa työelämän uusiin osaamisrakenteisiin vastaamiseen. Tämän lisäksi tavoiteklusteri integroituu työelämän innovatiiviseen kehittämiseen sekä elinikäisen oppimisen rajapintoihin. Osaamisen kysynnän ja

tarjonnan edistämiseen tähtäävän klusterin muodostumista ohjaavat tavoitteet, joissa korostuvat alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehittäminen sekä toteuttajaorganisaatioiden osaamispääoman ja toimintaprosessien kehittäminen (vrt. kuvio 4.5). Tavoiteklusteri kytkeytyy keskimääräistä vahvemmin ammatillisen koulutuksen ja työssäoppimisen kehittämiseen, ja tätä kautta klusterissa painottuu luonnollisesti keskimääräistä vahvemmin opetusministeriön hallinnonalan hankkeet.

(C3) Yritysten kilpailukyvyn edistäminen. Yritysten kilpailukyvyn edistämisen klusteri integroituu pääasiassa työelämän innovatiivisen kehittämisen rajapintaan. Tämän lisäksi tavoiteklusteri niveltyy työelämän uusiin osaamisrakenteisiin vastaamiseen, uusien työllistymismuotojen edistämiseen sekä vastuullisten työorganisaatioiden kehittämiseen. Yritysten kilpailukyvyn edistämisen tavoiteklusteri muodostuu pääosin yritysten johtamisjärjestelmien, työllisten ammattitai-

Kuvio 4.5 Tavoiteklustereiden kytkeytyminen ESR-rajapintamalliin

don sekä yritysten toimintaympäristön kehittämisen sekä alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaan- non edistämiseen tähtäävien osatavoitteiden kautta. Klusterin tavoitteet painottuvatkin vahvasti yritysten henkilöstön osaamisen sekä yritysten liiketoiminta- ja tuotantoprosessien kehittämiseen (vrt. kuvio 4.5). Tavoiteklusterissa painottuu keskimääräistä enemmän kauppa- ja teollisuusministeriön ja työministeriön hal- linnonalan hankkeet.

(C4) Työllistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Työllistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen ni- veltyvä tavoiteklusteri muodostuu ennen kaikkea haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisäämiseen sekä työttömien ammatillisten valmiuksien kehittämiseen tähtäävien tavoitteiden ympärille. Tämän lisäksi ta- voiteklusteri integroituu työelämän uusiin osaamisra- kenteisiin vastaamisen, vastuullisten työorganisaatioi- den kehittämisen, elinikäisen oppimisen sekä uusien työllistymismahdollisuuksien edistämisen rajapin- noille. Kehittämistoiminnan näkökulmasta klusterin

muodostumista ohjaavat vahvimmin julkisen sektorin yhteistyön ja toteuttajaorganisaatioiden toimintapro- sessien kehittäminen sekä alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehit- täminen. Käytännössä tavoiteklusterin kehittämistoi- minnalla tavoitellaan työhallinnon palveluprosessien sekä moniammatillisen yhteistyön kehittämistä. Tavoiteklusterin toteuttajaorganisaatioissa painottuu keski- määräistä enemmän muun julkisen sektorin yksiköt sekä työministeriön hallinnonalan oman tuotannon hankkeet.

Kyselyn ja tavoiteklusterianalyysin tulosten perus- teella kehittämistoiminta ja välitön vaikuttaminen kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa hankkeiden tavoitteiden asettelussa ja resursoinnissa. Keskeiseksi kysymykses- si muodostuu se, mitä etuja kehittämistoimintaan ja välittömään vaikuttamiseen tähtäävien tavoitteiden yhdistäminen tuo hankemuotoisena toteutettavaan rakennerrahastotoimintaan. Lähtökohtaisesti välitön vaikuttaminen painottuu tarkastelluissa hankkeissa

inhimillisen pääoman kehittämiseen yksilötasolla. Osaamisen kehittämisen näkökulmasta välittömään vaikuttamiseen kytkeytyvä kehittämistoiminta linkittyy vastaavasti kohde- ja toteuttajaorganisaatioiden toimintaprosessien kehittämisen kautta organisaatioiden osaamisen (rakenteellisen pääoman) kehittämiseen sekä eri toimijoiden yhteistyön parantamiseen (sosiaalinen pääoma).

Osaamisen kehittämisen ja työllistämisen näkökulmasta kehittämistyön ja välittömän vaikuttamisen yhdistämisen keskeisin lisäarvo on sen mahdollistama refleksiivinen prosessi. Välittömään vaikuttamiseen tähtäävien ja kehittämistoimintaan kytkeytyvien tavoitteiden ja toimenpiteiden yhdistäminen mahdollistaa prosessin, jossa kehittämistoimintaan painottuvissa hankkeissa voidaan testata esimerkiksi uuden toimintatavan tai menetelmän toimivuutta. Kehittämistyön ja välittömän vaikuttamisen yhdistäminen on näin vahvasti tukemassa kehittämistyöhön liittyvien toimien testaamista todellisessa toimintaympäristössä, ja mahdollistaa välittömän palautteen saamisen kehittämistyön suuntaamiseksi ja fokuoimiseksi. Välittömään vaikuttamiseen painottuvissa hankkeissa kehittämistoimenpiteiden integroiminen toimintaan mahdollistaa vastaavasti saatujen kokemusten siirtämisen mm. toteuttajaorganisaatioiden varsinaiseen toimintaan.

Toinen keskeinen hyöty kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen kombinaatiosta on lisäpanos jatkuvuuden edistämiseksi hankemuotoisessa toiminnassa. Välittömään vaikuttamiseen painottuvat hankkeet voidaan nähdä lisäresurssina, jonka mukaisesti hankkeet pyrkivät tietyssä ajassa, tietyin toimenpitein ja panostuksin vastaamaan sosioekonomisesta toimintaympäristöistä tuleviin tarpeisiin. Tässä suhteessa toteutetulla hankkeella on selkeä alku ja loppu, ja sen tulokset ja vaikutukset ovat liitettävissä hankkeen toteutukseen (Kumpulainen, 2003). Kehittämistoiminnan kytkemisellä esimerkiksi koulutukseen ollaan osaltaan myötävaikuttamassa rakenteiden muutoksiin kohde- ja toteuttajaorganisaatioissa, ja siten vaikuttamassa niiden ja alueiden kykyyn vastata toimintaympäristön haasteisiin myös jatkossa.

4.5 Kehittämistyön realisoitumisen mahdolliset esteet

Aikaisemman arviointitutkimuksen ja projektitoimintaan käsittelevän kirjallisuuden perusteella kehittämistyön realisoitumiselle on olemassa myös mahdollisia esteitä. Ensimmäiseksi, kehittämistyön onnistuneelle toteuttamiselle voidaan katsoa olevan osin uhkana mahdolliset rajoitteet sen suhteen, missä määrin ESR-hankkeissa voidaan muokata ja tarkentaa hankkeistusvaiheessa ennakoon asetettuja tavoitteita, ja kuinka joustavaa näiden muutosten teko on. Kehittämistoiminnalle tyypillistä jatkuvassa muutostilassa oleminen, joka kytkeytyy pitkälti esim. pilottivaiheessa tapahtuvien kokemusten käytäntöön siirtämiseen sekä alun perin asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden muovaamiseen saatujen kokemusten kautta. Käytännössä voidaankin puhua ns. liikkuvan maalin ideologiasta.

Toisen mahdollisen kompastuskiven kehittämistoiminnan onnistumiselle saattaa muodostaa hankkeiden sidosryhmien heikko sitoutuminen asetettuihin tavoitteisiin. Kehittämistoiminnan lähtökohdat edellyttävät toteuttajaorganisaatioiden sitoutumista hankemuotoisesti toteutettuihin kehittämistoimiin. Käytännössä kehittämistyön hedelmien realisoituminen vaatii toteutettujen toimenpiteiden kytkemistä toteuttajaorganisaatioiden strategisiin tavoitteisiin ja linjauksiin. Tällöin hanke ei jää tavoitteineen irralliseksi organisaation varsinaisesta toiminnasta. On myös selvää, ettei hankkeissa tavoiteltu toteuttajaorganisaatioiden kehittäminen automaattisesti takaa vuorovaikutusta hankkeen ja toteuttajaorganisaation välillä (Kumpulainen, 2003). Organisaatioiden kehittämisen sekä verkostoitumisen näkökulmasta sitoutuminen tarkoittaa sitä, että toimenpiteet nivELYTÄVÄT toteuttajaorganisaation strategisiin linjauksiin ja kehittämisstrategioihin sekä sitä, että organisaatiot sitoutuvat kehittämisprosessiin ja sen tulosten realisoimiseen toimintaansa jo toteutuksen alkuvaiheessa.

Kolmas mahdollinen rajoite kehittämistoiminnan kautta tavoiteltaville vaikutuksille on sen mahdollisesti kohtaama muutosvastarinta. Kehittämistyön näkökulmasta organisaatioiden rakenteellisen pääoman kehittämisessä korostuu pysyvien muutosten aikaansaaaminen, joka edellyttää muutoksen tapahtumista kollektiivisena oppimisprosessina (Lyytinen et al, 2002;

Lyytinen, 2002a). Yksilöiden, organisaatioiden ja alueiden menestys riippuu niiden kyvystä oppia uutta ja unohtaa vanhaa (Lundvall, 1988). Kehittämistyössä tavoiteltu toimintatapojen ja mallien sekä uusien yhteistyömuotojen konkretisoituminen ja omaksuminen eivät kuitenkaan ole itsestäänselvyksiä. Todennäköisesti useassa kehittämistoimintaan pyrkivässä hankkeessa joudutaan tekemään töitä organisaatioiden sisäisten ja välisten esteiden purkamiseksi, ja tätä kautta oppivan alueen esteiden raivaamiseksi aluetasolla.

Kehittämistoiminnan ja välittömiin vaikutuksiin tähtäävien toimenpiteiden kombinaatio luo haasteita myös hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnille. Kaikissa tarkastelluissa hanketyypeissä kehittämistyöllä on merkittävä rooli tavoitteiden asettelussa ja niiden saavuttamisessa välittömän vaikuttamisen lisäksi. Kun lisäksi huomioidaan se, että vaihtelu on myös hanketyyppien sisällä suurta, keskeiseksi kysymykseksi muodostuu, mitä tuloksia ja vaikutuksia arvioinnissa tulisi huomioida ja painottaa. Kysymys on siitä, kuinka hyvin hankkeiden todellinen toiminta ja tuloksellisuus saadaan esille esimerkiksi relevanttien tehokkuusnäkökohtien todentamiseksi.

4.6 Analyysin keskeiset tulemat

Luvun analysoinnin tuloksista voidaan johtaa kolme pääasiallista johtopäätelmää. Ensimmäiseksi, kehittämistoiminnan aktuaalinen resursointi ESR-hankkeissa on merkittävää. Valtaosassa tarkasteltuja hankkeita on asetettu aitoja resursseja kehittämistoiminnalle riippumatta hanketyypistä. Toiseksi, kehittämistoiminta ja välitön vaikuttaminen integroituvat tiiviisti

toisiinsa hankkeiden tavoitteiden asettelussa. Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen yhdistämisellä pyritään yhteisvaikutuksiin, joka mahdollistaa refleksiivisen prosessin työllistämisen ja osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Kehittämistoimintaan painottuvissa hankkeissa tämä tarkoittaa mm. uusien toimintatapojen tai menetelmien toiminnan testaaamista todellisessa toimintaympäristössä, ja palautteen saamista kehittämistyön uudelleen suuntaamiselle, täsmentämiselle ja konkretisoimiselle. Välittömiin vaikuttamiseen painottuvissa hankkeissa kehittämistoimenpiteiden integroiminen mahdollistaa vastaavasti saatujen kokemusten siirtämisen mm. toteuttajaorganisaatioiden pääasialliseen toimintaan. Hankkeissa huomioidaan näin tulevaisuusorientoitunut lähestymistapa toiminnan tehostamisen näkökulmasta.

Kolmanneksi, kehittämistoiminnan realisoitumiselle on olemassa mahdollisia esteitä, jotka voivat konkretisoida mm. ESR-toiminnan mahdollisen joustamattomuuden, hankkeiden sidosryhmien heikon sitoutuneisuuden tai organisaatioiden muutosvastarinnan kautta. Kehittämistyön esteiden purkamiseksi tarvitaankin aktiivisia toimia. Rahoittajan näkökulmasta tämä tarkoittaa kehittämistyöhön sisältyvän ns. liikkuvan maalin ideologian oivaltamista ja tarvittavaa joustavuutta toteutettavien hankkeiden kehittämistavoitteiden suhteen. Hankkeiden toteuttajien näkökulmasta kehittämistyön kompastuskivien välttämiseksi tulisi vastaavasti huolehtia yhteistyötahojen sitoutumisesta toimintaan jo hankkeen alkuvaiheessa sekä hankkeen tavoitteiden ja toimenpiteiden integroimisesta toteuttajaorganisaation kehittämisstrategioihin ja -linjauksiin.

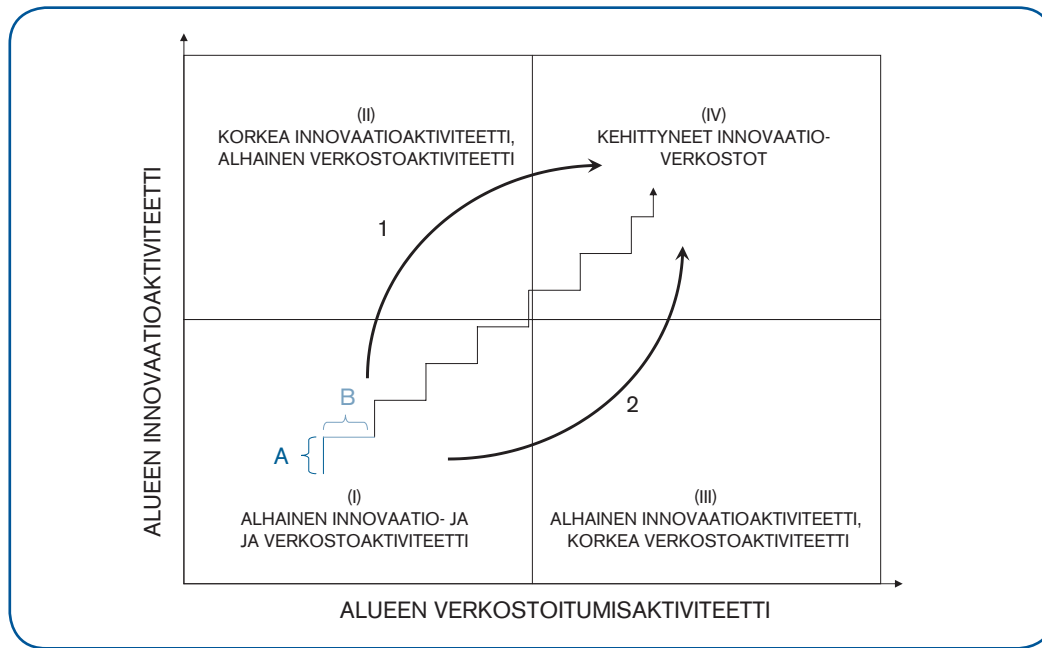
5 Hankkeiden aluevaikutuksia selittävät tekijät

Taitotieto on muodostunut yhä hallitsevammaksi tuotannon tekijäksi tietoyhteiskuntakehityksen myötä. Kyky oppia nopeasti uutta ja vanhan poisoppiminen ovat muodostuneet kriittiseksi tekijöiksi organisaatioiden, alueiden sekä maiden menestymiselle. Alueellinen kilpailukyky on yhä riippuvaisempi taitotiedon tuottamisesta, välittymisestä sekä hyödyntämisestä tavaroiden ja palveluiden tuotannossa (OECD, 2001; Malberg et al, 1999; Lundvall & Borrás, 1998). Oppivan alueen ja innovatiivisen miljööseen teoreettiset viitekehykset painottavat innovatiivisuuden sekä synergian merkitystä avaintekijöinä alueellisen kilpailukyvyn kehityksessä. Tämä tarkoittaa vuorovaikutusverkostojen korostumista sekä organisaatioiden, yritysten ja tiimien kollektiivisen oppimisen painottumista innovaatioaktiiviteetin kehittämisessä ja hyödyntämisessä (Ritsilä, 1997; Camagni, 1995; Maillat, 1995).

Teoria ja käytäntö yhdistyvät nykyisissä Euroopan komission strategisissa painotuksissa. Euroopan komissio painottaa vahvasti strategioissaan tietoyhteiskuntakehitystä ja aktiivista vaikuttamista sen kulkuun käynnissä olevalla ohjelmakaudella 2000–2006. Sosiaaliset ja teknologiset innovaatiot on nähty avaintekijöiksi alueellisen kilpailukyvyn kehittämisessä (Gueresent, 2001). EU:n aluepolitiikassa tavoitellaan alueellisen kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin kehittämistä oppivan talouden peruslinjojen mukaisesti, pyrkimällä tukemaan kehittyneiden innovaatioverkostojen rakentamista.

Kuviossa 5.1 havainnollistetaan heuristisen tarkastelun avulla innovaatio- ja verkostoitumisaktiiviteetin tukemisen roolia kehittyneiden innovaatioverkostojen synnyssä. Pystyakselilla kuvataan alueen innovaatioaktiiviteetin tasoa, ja positiivinen muutos tässä kuvaa innovaatiokapasiteetin kasvamista tai sen hyödyntämisen tehostumista (mm. T&K-toiminnan perusinfrastruktuurin ja siihen liittyvän osaamisinfrastruktuurin kehittymisen kautta tai tuloksena tehokkaasta innovaatioiden kaupallistamisprosessista). Innovaatioaktiiviteetin kasvu realisoituu alueella lähinnä inhimillisen tai rakenteellisen pääoman kasvuna. Vaaka-akselilla kuvataan puolestaan alueen verkostoitumisaktiiviteettintasoa, ja positiivinen muutos tässä kuvaa vastaavasti verkostojen kehittymistä ja niiden hyödyntämistä (mm. verkostojen syvenemisen, uusien verkostoalueiden, -teemojen tai yhteistyötapojen ja menetelmien kautta) alueella. Verkostoitumisaktiiviteetin kasvu realisoituu alueella lähinnä sosiaalisen pääoman kasvuna.

Kuvion mukaisesti voidaan hahmottaa neljä hypoteettista tilaa: I) alhainen innovaatio- ja verkostoitumisaktiiviteetti, II) korkea innovaatioaktiiviteetti, mutta alhainen verkostoitumisaktiiviteetti, III) alhainen innovaatioaktiiviteetti, mutta korkea verkostoitumisaktiiviteetti sekä IV) kehittyneet innovaatioverkostot. Aluepoliittisten toimenpiteiden näkökulmasta voidaan määrittää kaksi kehittyneiden innovaatioverkostojen rakentumista tukevaa kehittämisspolkua:

Kuvio 5.1 Alueen innovaatioaktiiviteetti ja verkostoituminen

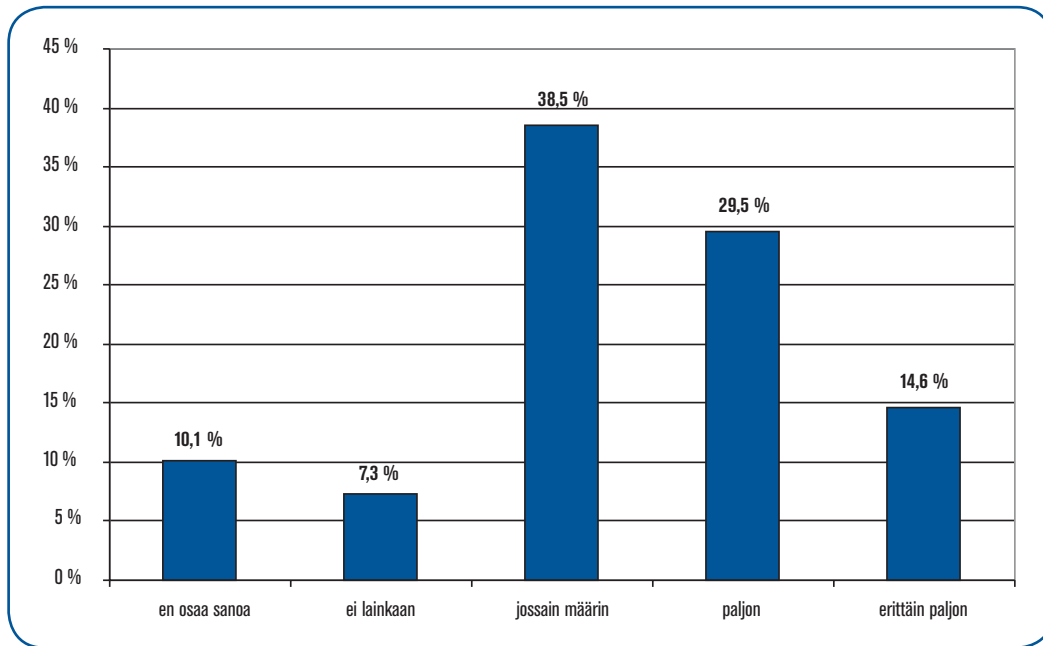
1. innovaatio-orientoitunut strategia, joka rakentuu tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämisen, innovaatioinfrastruktuurin kehittämisen ja ideoiden kaupallistamisen tukemisen varaan (innovaatiopolitiikka) tai
2. yhteistyöorientoitunut strategia, joka rakentuu alueellisen verkostoitumisen ja osaamisen välittymisen edistämisen varaan yritysten, tutkimusyksiköiden, oppilaitosten sekä julkisen sektorin yksiköiden välillä (verkostopolitiikka).

Käytännössä alueellisen innovaatio- ja verkostoitumisaktiiviteetin kasvu etenee kumulatiivisena prosessina portaittain. Innovaatioaktiiviteetin tehokas kasvu (A) edellyttää verkostoitumisaktiiviteetin kasvua (B) käsi kädessä. Toisaalta, verkostojen tehokas hyödyntäminen aluekehityksessä edellyttää samanaikaista innovaatioaktiiviteetin kasvua. Kuvion 5.1 portaittainen kehityspolku kuvaa alueellista oppimisprosessia, jossa oppimista tapahtuu sekä innovaatioiden tuottamisessa että verkostoitumisessa. Alueellisen osaamisen kehittämisen kannalta keskeistä on myös osaamisen välittyminen ja oppiminen alueiden välillä. (vrt. Makkala & Ritsilä, 2004).

5.1 ESR-hankkeiden niveltymisen alueelliseen kehittämiseen

ESR-hankkeiden yleinen niveltymisen alueelliseen kehittämiseen muodostaa peruslähtökohdan ALUEOSAAJA-selvityksen tarkasteluille. Kansallisen tason rekisteriaineistoihin perustuneen hankkeistuksen analyysin tulosten mukaisesti lähes kaikilla tarkastelu-kohteena olleilla hankkeilla pyrittiin alueellisiin vaikutuksiin vähintään sivuvaikutusten muodossa (Ritsilä & Haukka, 2003b). Pilottimaakuntien hankkeiden toteuttajille suunnatun kyselyn tulokset tukevat tulemaa vahvasta orientoitumisesta aluekehittämiseen. Valtaosa hankkeista pyrkii tavoitteellisesti vastaamaan kohdealueidensa sosioekonomisiin haasteisiin ja kehittämään tätä kautta niiden kilpailukykyä sekä hyvinvointia.

Hankevetäjiltä kysyttiin, missä määrin toteutetut hankkeet ovat olleet myötävaikuttamassa ja tukemassa alueellisesti merkittäviä kehittämisprosesseja. Valtaosa hankevetäjistä (83 %) arvioi hankkeiden edistävän vähintään ”jossain määrin” alueellisten kehitysprosessien käynnistämistä ja tukemista (kuviokuva 5.2). Erittäin paljon tai paljon merkittäviin aluekehittämisprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen katsottiin vaikutta-

Kuvio 5.2 Hankkeiden vaikutus merkittävien alueellisten kehittämisprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen

van reilusti yli kolmanneksessa hankkeista. Ylimaakunnallisissa hankkeissa kytkös nähtiin keskimääräistä heikompana, vaikkakin suurimmalla osalla myös ylimaakunnallisista hankkeista on tulosten perusteella selkeitä aluevaikutuksia.

Edellä esitettyjen teoreettisten lähtökohtien perusteella ESR-hanketoiminnan voidaan määritellä omaavan kaksi pääasiallista väylää alueellisten kehittämisprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen. Ensimmäiseksi, hanketoiminnalla voidaan edistää tutkimus- ja kehitystoimintaa alueellisen innovaatiopolitiikan osana. Toinen keskeinen väylä alueellisen kehitysprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen ovat yhteistyöpoliittiset toimenpiteet, jotka kytkeytyvät vahvasti verkostoitumiseen ja oppimisverkostojen rakentamiseen sekä osaamisen välittymisen tukemiseen. Seuraavassa tarkastellaan ekonometrisen mallituksen avulla mitkä tekijät käytännössä selittävät tarkasteltavien ESR-hankkeiden merkitystä aluekehitysprosessien käynnistämisessä ja tukemisessä.

5.2 Ekonometrinen malli, aineisto ja käytetyt muuttujat

Hankkeiden alueellisten vaikutusten arvioinnissa merkittävä haaste on eri muuttujien simultaanisten vaikutusten huomioiminen tarkasteltavien ilmiöiden osalta. Eri muuttujien samanaikaisen vaikutuksen hahmottaminen suoraan kyselyn tuloksista tai kuvailevaankaan aineiston analyysiin käytettyjen kaksiulotteisten menetelmien (esim. ristiintaulukointi) avulla ei ole mahdollista. Seuraavassa hankkeiden alueellista vaikuttavuutta tarkastellaan hyödyntämällä ekonometristä estimointimenetelmää, jonka avulla pystytään kontrolloimaan useamman tekijän samanaikaisia vaikutuksia. Edellä mainittu ominaisuus on usein edellytys relevanttien johtopäätösten tekemiselle. Esimerkiksi arvioitaessa muuttoalttiuteen vaikuttavia tekijöitä voidaan yksinkertaisen korrelaatioanalyysin perusteella helposti päätyä tulokseen, jossa tärkein muuttopäätökseen vaikuttava tekijä olisi henkilökohtainen työttömyys. Todellisuudessa muuttopäätöstä dominoivaksi tekijäksi voidaan kuitenkin ekonometristen tarkastelujen tuloksena saada esimerkiksi koulutustaso, kun muita asianmukaisia henkilön ja asuinympäristön ominaisuuksia kontrolloidaan.

5.2.1 Mallinnuksen viitekehys

Alueellisten kehittämisprosessien käynnistymiseen vaikuttavien tekijöiden analysointiin hyödynnetään Probit-mallia. Mallin avulla voidaan arvioida selittävien muuttujien vaikutuksia tietyn binaarisen (0/1) selitettävän muuttujan (esim. muuttaa/ei muuta, työn/työllinen, äänestää/ei äänestä, kyllä/ei) todennäköisyyteen. Estimoinnissa käytetty perusmalli voidaan ilmaista muodossa (ks. Greene, 1997 ja 1998; King, 1989):

$$(1) Y_i^* = X_i\beta + \epsilon_i, \epsilon_i \sim N[0,1]; Y_i = 1 \text{ jos } Y_i^* > 0 \text{ ja } Y_i = 0 \text{ jos } Y_i^* \leq 0,$$

jossa Y_i on selitettävä muuttuja, X_i selittävien muuttujien vektori ja β estimoitavien kertoimien vektori. Muuttuja Y^* on latentti muuttuja, josta havaitaan ainoastaan tarkasteltavan ilmiön tapahtuma. Mallissa havainnon (hankkeen) i todennäköisyys kuulua ryhmään $Y=1$ voidaan laskea seuraavasti:

$$(2) P(Y_i=1 | X_i) = \Phi(X_i\beta), \text{ jossa } \Phi \text{ on standardoidun normaalijakauman kertymäfunktio.}$$

Estimoidut kertoimet osoittavat vaikutusten suunnan, mutta yksittäisten muuttujien vaikutusten suuruuden tulkitsemiseksi lasketaan estimoiduista kertoimista marginaalivaikutukset, jotka osoittavat yhdessä selittävässä muuttujassa tapahtuvan muutoksen vaikutusta todennäköisyyteen kuulua $Y=1$ ryhmään. Marginaalivaikutukset siis osoittavat, missä määrin kunkin selittävän muuttujan muutos vaikuttaa selitettävän muuttujan ($Y=1$) ilmenevän todennäköisyyteen. Poissulkevien (havainto voi kuulua ainoastaan yhteen luokkaan) muuttujien osalta tarkastelu tehdään laskemalla todennäköisyyserot eri muuttujien välillä.

5.2.2 Aineisto ja ekonometriset spesifikaatiot

Estimoinnissa käytettiin hankevetäjille suunnatussa internet-kyselyssä tuotettua aineistoa. Estimointia varten kokonaisaineistosta ($N=357$) poistettiin tarkastelun kannalta puutteelliset havainnot. Lisäksi poistettiin ”en osaa sanoa”-vastaukset tarkastelun ja malleis-

sa käytettyjen muuttujien kannalta epärelevantteina (vastaaja ei ole kyennyt vastaamaan kysymykseen tai ei ole ymmärtänyt kysymystä) havaintoina. Aineiston karsimisen jälkeen tarkastelujoukoksi jäi 264 havaintoa. Seuraavassa on esitetty lyhyesti mallinnuksessa käytetyt selitettävä muuttuja ja selittävät muuttujat, ja niiden merkitys analyysin kannalta. Muuttujien kuvaus ja keskiarvot on esitetty estimointiaineiston ja maakuntien osalta tiivistetysti myös liitteessä 9.

Aluevaikuttavuus. Selitettävä muuttuja, aluevaikuttavuus, ilmaisee sitä missä määrin toteutetut interventiot ovat olleet käynnistämässä ja tukemassa merkittäviä aluekehitysprosesseja. Rakennerahastojen tavoitteet alueellisessa kehittämisessä niveltyvät vahvasti rakenteellisten tekijöiden muuttamiseen. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi ohjelmatyön ja hanke-toiminnan tulisi fokusoitua erityisesti alueiden kannalta keskeisimpien avainprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen. Selitettävä muuttuja saa arvon 1, jos hankkeessa on vaikutettu erittäin paljon merkittävien aluekehittämisprosessien käynnistämiseen ja muutoin arvon 0.

T&K-toiminnan edistäminen. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistäminen kytkeytyy vahvasti alueelliseen innovaatiopolitiikkaan ja innovaatiopotentiaalin kehittämiseen. Konkreettisesti tämä tarkoittaa ESR-kontekstissa mm. uusien tutkimusyksiköiden perustamista, yksityisten ja julkisten tutkimusyksiköiden kehittämistä, tutkimusyhteistyön edistämistä sekä konkreettista tutkimusten suorittamista. Alueen innovaatiopotentiaalin tukemisella voidaan odottaa olevan positiivinen vaikutus alueellisten kehittämisprosessien käynnistymisen ja tukemisen kannalta. Muuttuja saa mallissa arvon 1, jos hankkeen päätyyppi on tutkimuksen ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävät toimet ja muutoin arvon 0.

Toimintaympäristön kehittäminen. Toimintaympäristön kehittäminen niveltyy kilpailukykyisten toimintaedellytysten kehittämiseen ja turvaamiseen alueen yrityksille sekä alueellisten vetovoimatekijöiden vahvistamiseen. Toimintaympäristön kehittämisen voidaan katsoa tukevan alueellisten rakenteiden uudistamista, ja näin ollen toimintaympäristön kehittämisen painottumisella toteutetuissa interventioissa voidaan odottaa olevan positiivinen vaikutus alueellisten kehitysprosessien käynnistymiselle ja tukemiselle.

Muuttuja saa mallissa arvon 1, jos toimintaympäristön kehittäminen painottuu hankkeessa erittäin paljon ja muutoin arvon 0.

Oppimisverkostot. Oppimisverkostoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä eri organisaatioiden (yritykset, oppilaitokset, muut julkisen sektorin yksiköt) väliseen tasa-arvoiseen osallistumiseen ja luottamukselliseen informaation vaihtoon perustuvia yhteistyöfoorumeja, joissa kartoitetaan kehittämistarpeita ja ratkaisuja yhteisiin ongelmiin. Oppimisverkostot muodostavat keskeisen väylän alueellisen oppimisen edistämiseksi, ja tätä kautta oppimisverkostojen painottumisella voidaan odottaa olevan positiivisia vaikutuksia alueellisten kehitysprosessien käynnistymiseen ja tukemiseen. Muuttuja saa mallissa arvon 1, jos osaamisverkostot painottuvat hankkeen toiminnassa erittäin paljon ja muutoin arvon 0.

Hankkeiden kohdentuminen reuna-alueille. Hankkeiden alueellista kohdentumista kuvaavan muuttujan avulla tarkastellaan sitä, onko heikommin menestyville alueille kohdennetulla kehittämisrahoituksella suurempi merkitys aluekehitysprosessien käynnistymisen ja tukemisen näkökulmasta kuin keskusalueille kohdennetuilla. Lähtökohtaisesti reuna-alueille kohdennetulla rahoituksella voidaan olettaa olevan suhteellisesti enemmän merkitystä kuin keskus-alueille kohdennetulla, johtuen käytettävissä olevien resurssien niukkuudesta. Muuttuja saa mallissa arvon 1, jos hankkeen pääasiallinen kohdealue on tyypiltään reuna-alue ja muutoin arvon 0.

Keskus- ja reuna-alueiden yhteistyö. Osaamisen alueellinen välittyminen keskus- ja reuna-alueiden välillä mahdollistaa innovaatioiden ja teknologian alueellisen diffuusion sekä agglomeraatiohyötyjen syntymisen alueiden välillä. Keskus- ja reuna-alueiden yhteistyö luo osaltaan myös aivan uusia ja usein varsin hyödyntämättömiä mahdollisuuksia aluekehittämiselle. Keskus- ja reuna-alueiden simultaanisella kehittämisellä voidaan olettaa olevan positiivisia vaikutuksia alueellisen kehittämisen kannalta erityisesti reuna-alueiden näkökulmasta. Muuttuja saa mallissa arvon

1, jos keskus- ja reuna-alueiden yhteistyö painottuu hankkeissa erittäin paljon ja muutoin arvon 0.

Kontrollimuuttujina estimoinnissa käytettiin **tavoite 3-ohjelmaa** sekä **hankkeen pää tyyppiä**. Tavoite 3-ohjelma muuttujalla kontrolloitiin mahdollisia eroja horisontaalisen tavoite 3 -ohjelman ja alueellisten tavoite 1- ja tavoite 2-ohjelmien välillä. Hanketyypillä kontrolloitiin puolestaan erityyppisten hankkeiden tavoitteita suhteessa alueelliseen kehittämiseen.

5.2.3 Empiiriset tulokset

Taulukossa 5.1 raportoidaan estimoinnin tulokset. Käytimme kahta eri spesifikaatiota, ensimmäisessä kaikkia relevantteja muuttujia ja mallissa 2 ainoastaan niitä, jotka mallissa 1 saavuttivat tilastollisen merkitsevyyden 10 % tasolla. Perusmallien lisäksi estimoitiin useita vaihtoehtoisia malleja, joiden yhteydessä tarkasteltiin mm. käytettyjen muuttujien stabiilisuutta eri spesifikaatioissa³. Mallissa 1 hanketyyppien vertailuryhmänä on työttömien työllistäminen avoimille työmarkkinoille ja vastaavasti mallissa 2 kaikki muut hanketyypit lukuun ottamatta T&K-toiminnan edistämiseen tähtääviä toimia. Tässä yhteydessä tarkastellaan lähemmin redusoidun mallin (malli 2) tuloksia, jotka ovat linjassa myös laajemman mallin (malli 1) kanssa.

Estimoinnin tulosten perusteella tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävillä hankkeilla, toimintaympäristön kehittämisellä ja oppimisverkostojen sekä keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön painottumisella hankkeissa on selkeä positiivinen ja tilastollisesti merkittävä korrelaatio merkittävien alueellisten kehitysprosessien käynnistymisen ja tukemisen kanssa. Myös hankkeen kohdistuminen reuna-alueille tuottaa positiivisen, mutta tilastollisesti hieman heikkomman signaalin aluevaikuttavuutta tukevasta roolista. Seuraavassa tarkastelemme saavutettujen tulosten niveltymistä luvun alussa esitetyn viitekehyksen mukaisesti innovaatio- ja verkostoitumisaktiviteetin osa-alueisiin.

³ Mallinnuksessa tarkasteltiin myös eri pilottimaakuntien ja hallinnonalojen merkitystä tarkasteltavaan ilmiöön. Kumpikaan muuttujista ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Näin ollen tulokset ovat yleistettävissä koskemaan eri hallinnonaloja ja pilottimaakuntia sekä ESR-toimintaa laajemminkin tietyn rajoituksen.

Taulukko 5.1 Probit-mallien estimointitulokset merkittävien alueellisten kehittämisprosessien käynnistämisen todennäköisyydelle

Muuttuja	Malli 1			Malli 2 (redusoitu malli)		
	β	P[Z > z]	ME	β	P[Z > z]	ME
Vakio	-2,1214***	0,0001		-1,8477***	0,0000	
Toimintaympäristön kehittäminen	0,6111**	0,0136	0,1305**	0,6455***	0,0051	0,1518**
Oppimisverkostot	1,3033***	0,0000	0,3567***	1,2825***	0,0000	0,3710***
Kohdentuminen reuna-alueelle	0,7079*	0,0742	0,1779	0,7355*	0,0545	0,2010
Keskus- ja reuna-alue yhteistyö	1,2828***	0,0000	0,3742***	1,2604***	0,0000	0,3859***
Tavoite 3 -ohjelma	-0,0943	0,7185	-0,0170	-	-	-
Työttömien uran- ja elämänhallinta	0,6102	0,3138	0,1415	-	-	-
Työttömien ammatillisen osaaminen	0,4567	0,5715	0,1051	-	-	-
Yritystoiminnan kehittäminen	0,1689	0,7649	0,0317	-	-	-
Oppilaitosten kehittäminen	0,5749	0,3120	0,1269	-	-	-
Työssäoppimisen kehittäminen	-0,5793	0,4223	-0,0801	-	-	-
T&K toiminnan edistäminen	1,6333***	0,0096	0,5191**	1,3372***	0,0003	0,4261***
Muun julkisen sektorin kehittäminen	0,7174	0,2801	0,1828	-	-	-
*** 1 % merkitsevyystaso	N=264			N=264		
** 5 % merkitsevyystaso	Malli oikein luokitellut 89,0 %			Malli oikein luokitellut 88,6 %		
* 10 % merkitsevyystaso	Log Likelihood -80,4539			Log Likelihood -85,3984		
β Kerroin	Prob>chi2 0,0000 ***			Prob>chi2 0,0000 ***		
P[Z > z] P-arvo	LR 0,1147 (p=,8868)			LR 0,3842 (p=,4279)		
ME Marginaalivaikutus	RESET 3,1348 (p=,2086)			RESET 5,4661 (p=,0650) *		

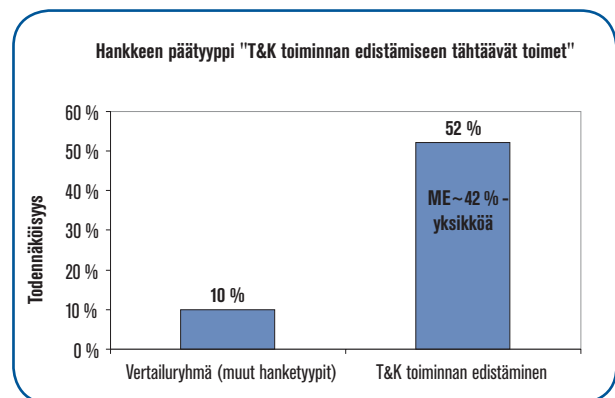
Huom. Heteroskedastisuutta testattiin LR -testillä eri muuttujien kohdalta. Taulukossa on raportoitu tulos keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön, toimintaympäristön painottumisen, oppimisverkostojen painottumisen sekä reuna-alueille kohdentumisen osalta. Tulosten perusteella varianssi ei vaihtelee muuttujien osalta. RESET -testin perusteella jäännökset ovat normaalisti jakautuneet, ja mallit oikein spesifioituja. Redusoidussa mallissa selitettävän muuttujan tapahtuman (Y=1) ennustuskyyky kasvaa 12 prosenttia. Kokonaisennustuskyyky pysyy lähes samana verrattuna malliin 1.

ESR-hankkeet innovaatioaktiviteetin kehittämisessä

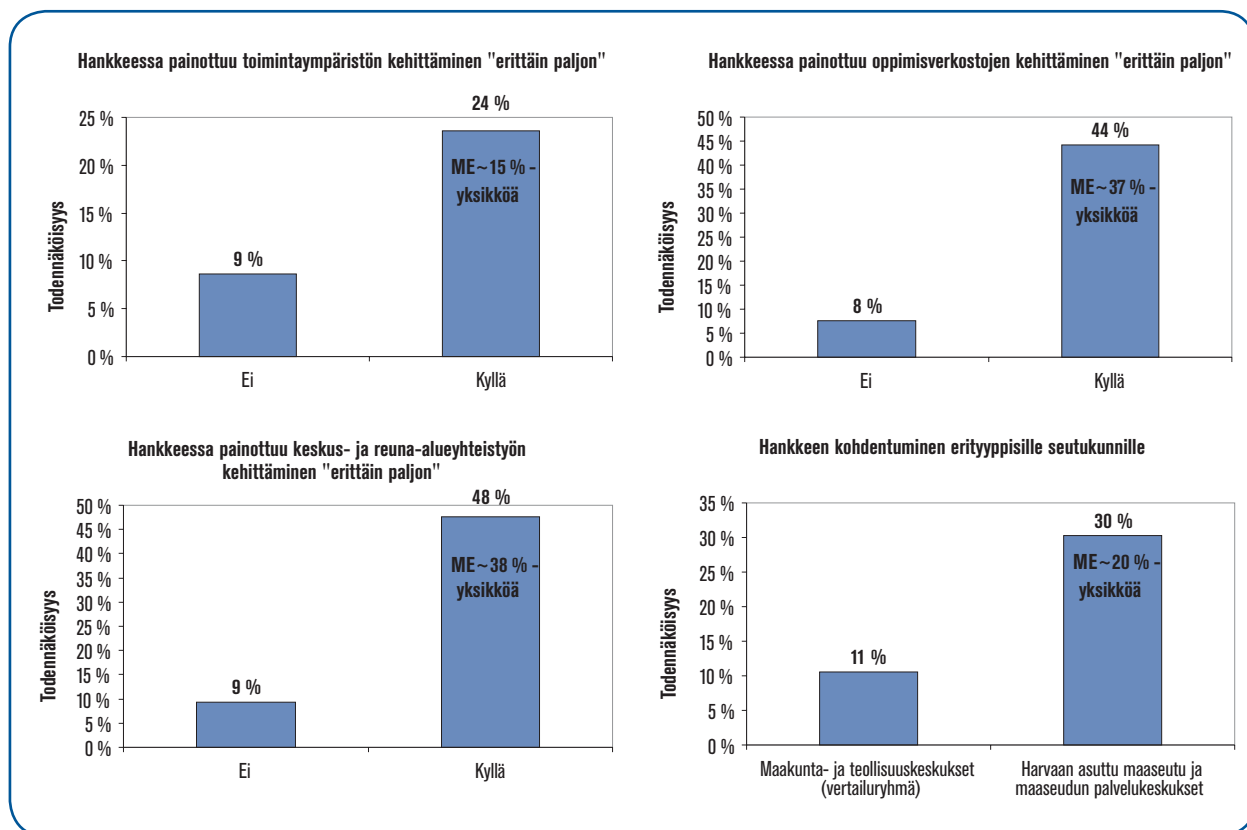
Estimoinnin tulosten perusteella ensisijaisesti **tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen** tähtäävät hankkeet korreloivat positiivisesti ja tilastollisesti merkittävästi alueellisten kehittämisprosessien käynnistämisen ja tukemisen kanssa. Marginaalivaikutusten tarkastelun perusteella T&K-toiminnan edistämiseen tähtäävillä hankkeilla on 42 % -yksikköä suurempi todennäköisyys aikaan saada alueellisia kehittämisprosesseja suhteessa muihin hanketyyppeihin. Toisin sanoen, T&K-toiminnan edistämiseen painottuvilla hankkeilla on yli viisi kertaa suurempi todennäköisyys aikaan saada tai tukea merkittäviä alueellisia kehittämisprosesseja suhteessa muihin hankkeisiin (kuvio 5.3). Tämä tukee hypoteesia alueellisen innovaatiopotentiaalin kehittämiseen tähtäävien hankkeiden avainroolista ohjelmatyössä merkittävien aluevaikutusten aikaansaamisessa.

ESR-hankkeet verkostoitumisaktiviteetin kehittämisessä

Toimintaympäristön kehittämisellä on positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä korrelaatio merkittävien alueellisten kehittämisprosessien käynnistymisen ja tukemisen kanssa hankkeissa. Toimintaympäristön

Kuvio 5.3 Alueellisten vaikutusprosessien käynnistäminen todennäköisyyden muutos eri hankeprofiileissa (ME = marginaalivaikutus eli todennäköisyyden kasvu prosenttiyksiköissä)

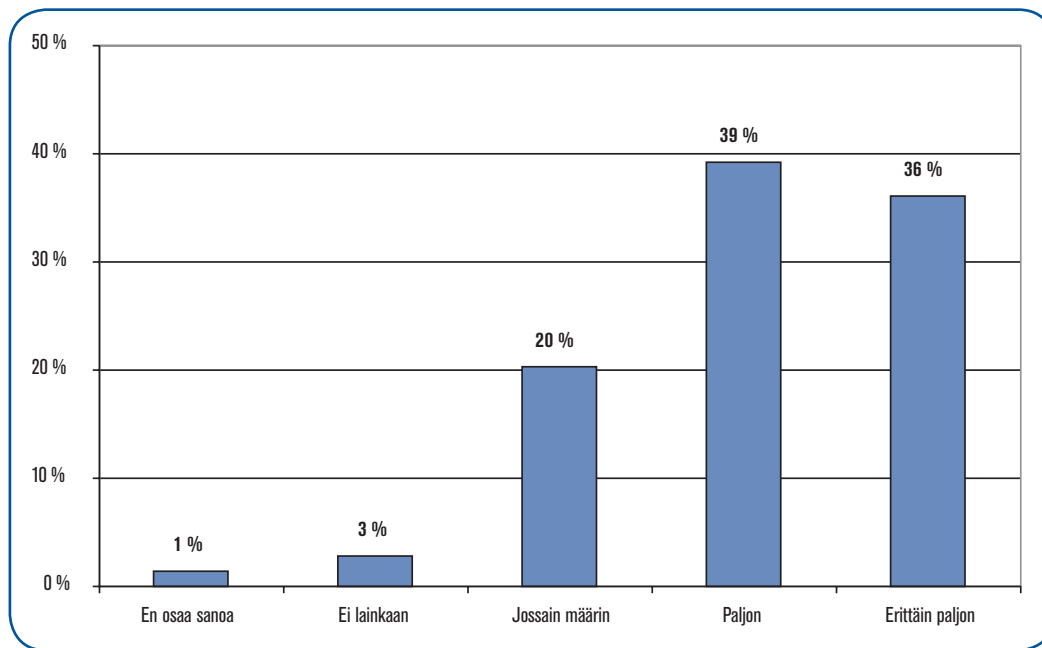
Kuvio 5.4 Alueellisten vaikutusprosessien käynnistymisen todennäköisyyden muutos eri hankeprofiileissa (ME = marginaalivaikutus eli todennäköisyyden kasvu prosenttiyksiköissä)

kehittämisen painottuminen hankkeissa nostaa todennäköisyyttä olla osaltaan käynnistämässä ja tukemassa merkittäviä alueellisia kehittämisprosesseja 15 % -yksiköllä. Toisin sanoen, todennäköisyys alueellisten kehittämisprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen on yli nelinkertainen hankkeissa, joissa toimintaympäristön kehittäminen painottuu ”erittäin paljon” (kuvio 5.4). Toimintaympäristön kehittäminen niveltyy vahvasti yritysten yleisten toimintaedellytysten tukemiseen ja alueellisten vetovoimatekijöiden edistämiseen. Erilaiset verkostot ja yhteistyömenetelmät ovat keskeinen osa edellä mainittujen osa-alueiden edistämistä ESR-hankkeissa. Toimintaympäristön tukemisella pyritään edistämään toimivien yritysten mahdollisuuksia kilpailukykyiseen toimintaan, sekä tukemaan uusien yritysten perustamista ja sijoittumista alueelle.

Oppimisverkostoilla on erittäin vahva positiivinen vaikutus alueellisten kehittämisprosessien kannalta toteutetuissa hankkeissa. Marginaalivaikutusten mukaisesti hankkeilla, joissa oppimisverkostot painottuvat

”erittäin paljon”, on 37 % -yksikköä suurempi todennäköisyys alueellisten kehitysprosessien käynnistymiselle ja tukemiselle. Toisin sanoen, oppimisverkostojen hyödyntäminen hankkeissa nostaa todennäköisyyden merkittävien aluekehittämisprosessien käynnistymiselle ja tukemiselle yli viisinkertaiseksi (kuvio 5.4). Oppimisverkostoja voidaan näin pitää keskeisenä välineenä hankkeiden aluevaikuttavuuden turvaamisessa.

Keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön painottuminen toteutetuissa hankkeissa tukee selkeästi alueellisten kehittämisprosessien käynnistymistä ja toteuttamista. Keskus- ja reuna-alueyhteistyön tukemista painottavilla hankkeilla on 38 % -yksikköä suurempi todennäköisyys olla osaltaan edistämässä merkittävien alueprosessien toteutumista. Todennäköisyys on näin ollen yli viisinkertainen suhteessa hankkeisiin, joissa keskus- ja reuna-alueyhteistyötä ei ole painotettu (kuvio 5.4). Keskus- ja reuna-alueyhteistyön kehittämisellä voidaan tulosten perusteella selkeästi edistää alueellisten vaikutusten toteutumista hankkeissa. Myös

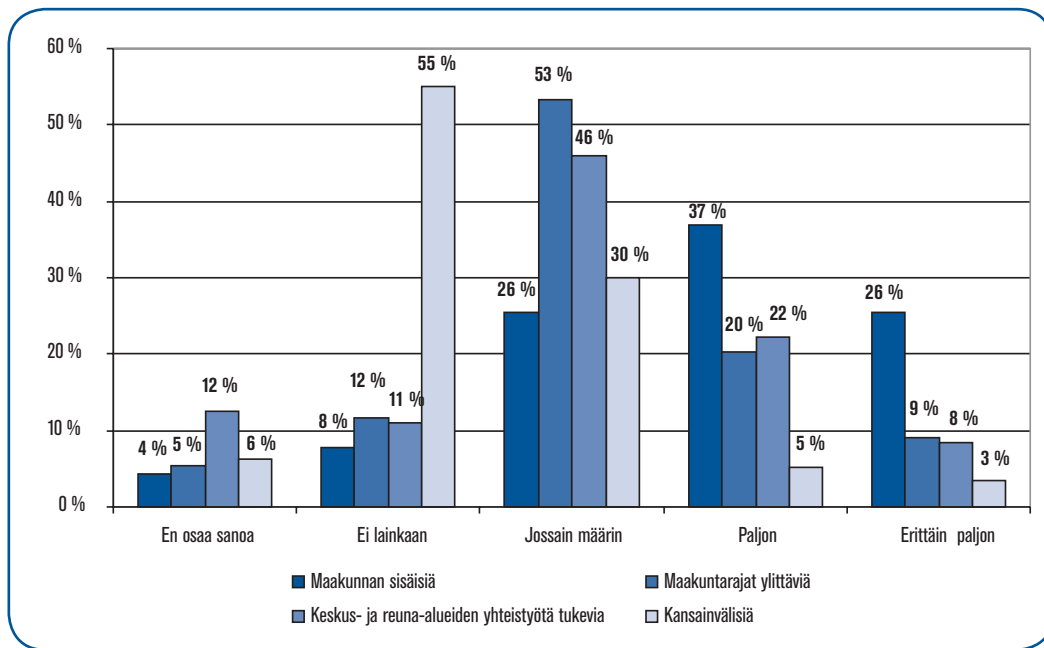
Kuvio 5.5 Verkostoitumisen kytkeytyminen osaamisen välittymiseen

hankkeiden kohdentuminen reuna-alueille antaa viitteitä alueellisten kehittämisprosessien synnyn tukemiselle. Reuna-alueille kohdentuvilla hankkeilla on 20 % -yksikköä suurempi todennäköisyys aikaan saada merkittäviä aluekehitysprosesseja. Toisin sanoen, reuna-alueille kohdentuvien hankkeiden todennäköisyys olla osaltaan käynnistämässä ja tukemassa merkittäviä aluekehittämisprosesseja on keskusalueille kohdentuviin hankkeisiin verrattuna lähes kolmenkertainen (kuvio 5.4). Reuna-alueille kohdentuvien hankkeiden myötävaikutus alueellisten kehittämisprosessien käynnistymiseen liittyy reuna-alueilla selkeästi alhaisempaan lähtötasoon ja käytettävissä olevien resurssien niukkuuteen verrattuna keskusalueisiin.

Estimointitulosten perusteella toimintaympäristön kehittämisellä ja siihen läheisesti kytkeytyvällä tavoitteellisella verkostoitumisella sekä keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön kehittämisen painottumisella on selkeä yhteys merkittävien alueellisten kehittämisprosessien käynnistämiseen ja tukemiseen hankkeissa. Hankkeissa tavoiteltu verkostoituminen liittyykin vahvasti (kuvio 5.5) osaamisen välittymisen edistämiseen. Hankkeiden toteuttajille suunnatun kyselyn perusteella sosiaalisen pääoman rakentaminen ja yhdessä toimimisen keskeinen lisäarvo kytkeytyy vahvasti osaamisen ja resurssien

yhdistämisen sekä informaation vaihdon kautta saavutettaviin agglomeraatiohyötyihin. Hankkeiden tuoma lisäarvo on myös se, että olemassa olevien verkostojen hyödyntämisen lisäksi toteuttajaorganisaatiot ovat pyrkineet rakentamaan uusia yhteistyömuotoja uusien kumppaneiden kanssa. Verkostoituminen nähtiin hankkeiden toteuttajien näkökulmasta keskeisenä väylänä tukea hankkeiden tavoitteiden toteutumista.

Keskus- ja reuna-alueiden yhteistyö painottui paljon tai erittäin paljon lähes joka kolmannessa hankkeessa. Erityisesti keskus- ja reuna-alueiden yhteistyö painottuu oppilaitosten, muun julkisen sektorin sekä yritysten kehittämiseen tähtäävissä hankkeissa. Lisäksi keskus- ja reuna-alueiden yhteistyötä painotettiin vahvemmin yliseutukunnallisissa sekä muille keskus- ja reuna-alueille kohdentuvissa hankkeissa verrattuna pilottimaakuntien keskuksiin kohdentuviin toimenpiteisiin. Verkostoitumisen alueellisessa rakenteessa painottuu selkeästi maakunnan sisäinen verkostoituminen suhteessa ylimaakunnallisen yhteistyön rakentamiseen (kuvio 5.6). Selkeän poikkeuksen muodostaa kuitenkin tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävät hankkeet, joissa painottuu muita hanketyyppejä enemmän ylimaakunnallisten sekä kansainvälisten verkostojen edistäminen.

Kuvio 5.6 Verkostojen alueellisten rakenteiden painottuminen

5.3 Analyysin keskeiset tulemat

ESR:n toiminnan ja alueellisen osaamisen kehittämisen näkökulmasta estimoinnin tuloksista voidaan johtaa kolme pääasiallista johtopäätelmää, jotka perustuvat luvun alussa esitetyn teoreettisen viitekehyksen asettamiin lähtökohtiin. Ensimmäiseksi, tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukemisella voidaan ratkaisevasti vaikuttaa merkittävien aluekehitysprosessien käynnistymiseen ja toteutumiseen. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukeminen mahdollistaa osaltaan innovaatiopotentialin kasvun. Innovaatiopotentialin kasvun myötä käynnistyvät ja tuetut aluekehitysprosessit mahdollistavat edelleen alueellisen kilpailukyyn kehittymisen. Alueiden lisääntynyt kilpailukyky edistää puolestaan taitotiedon kumuloitumista ja osaamisen hyödyntämistä, sekä tuottaa lisää taloudellisia resursseja tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukemiseen uuden osaamis pääoman tuottamiseksi sekä innovaatiopotentialin edistämiseksi (kuvio 5.7).

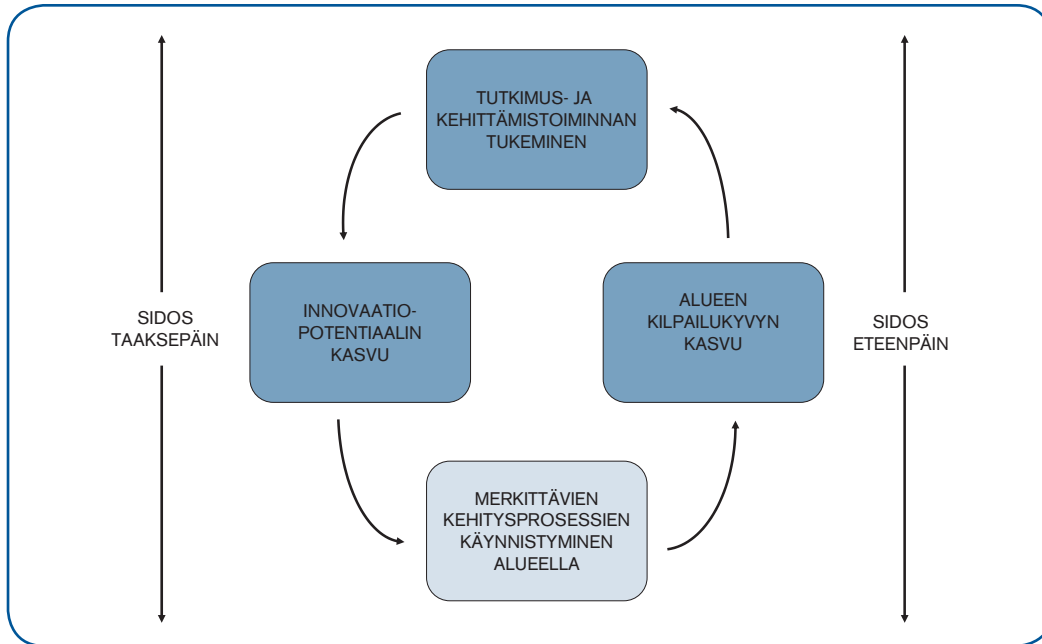
Toiseksi, myös hankkeisiin kytkeytyvällä keskus- ja reuna-alueiden yhteistyöllä voidaan osaltaan tukea merkittävien aluekehitysprosessien käynnistymistä ja toteutumista. Reuna-alueiden näkökulmasta tämä

tarkoittaa osaamisen ja teknologisten innovaatioiden diffuusiota keskuksista kohti periferiaa (kuvio 5.8). Keskusalueiden näkökulmasta yhteistyö reuna-alueiden kanssa toimii tällä hetkellä lähinnä aluepolitiikan strategioiden pohjalta. Useilla ydinalueiden toimijoilla on aluekehittämismveltoitteita ja/tai ne saavat taloudellisia resursseja toiminnastaan reuna-alueiden kanssa. Keskus- ja reuna-alueiden samanaikaisella huomioimisella toteutetuissa ESR-hankkeissa on mahdollista edistää kokonaisvaltaista aluekehittämisstrategian toteutumista, jossa jokaisella alueella on paikkansa ja tehtävänsä.

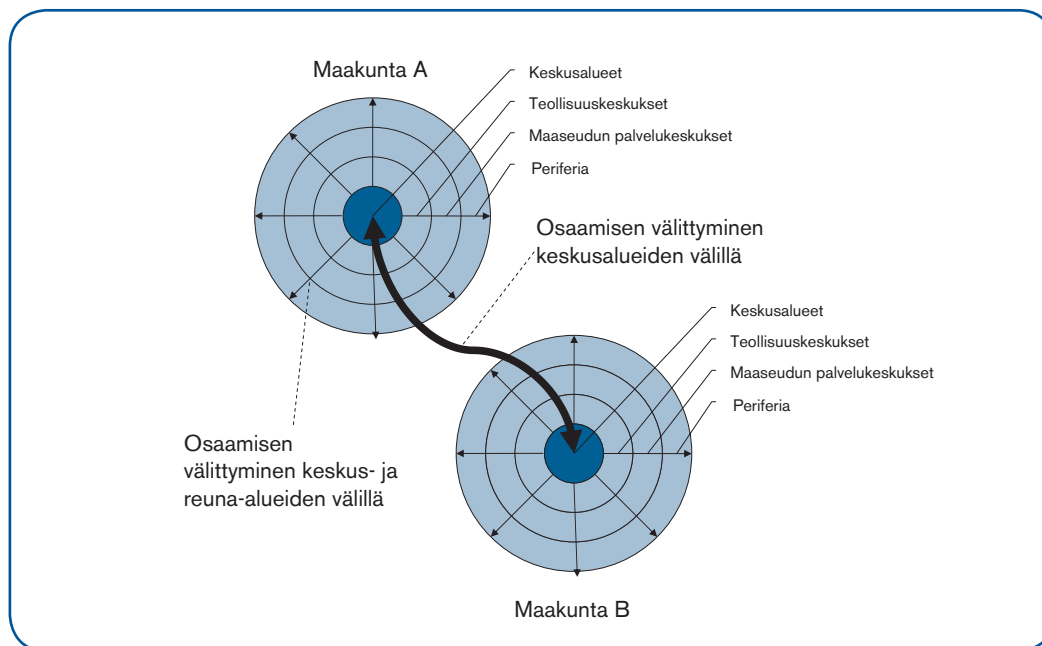
Kolmanneksi, hankkeissa tavoitellulla verkostoitumisella sekä erityisesti oppimisverkostoilla on merkittäviä vaikutuksia alueellisten kehittämisprosessien käynnistämiseksi ja tukemiseksi. Oppimisverkostot muodostavat merkittävän väylän alueellisessa kehittämisessä, ja ovat osaltaan tukemassa tuloksellisten innovaatioverkostojen rakentumista. Oppimisverkostot voivat rakentua joko maakuntien sisäistä (esim. toimialoittaiset tai temaattiset kehittämisryhmät) tai esimerkiksi maakuntakeskusten välistä (esim. seudullisten keskusten välinen teknologiayritystoiminnan kehittämiseen tähtäävä yhteistyö) osaamisen siirtoa

tukeviksi. Oppimisverkostoilla on tärkeä rooli alueellisen kehittämistahdon luomisessa ja tukemisessa. Tavoitteellinen, yhteisiä tavoitteita asettava ja tuloksia

tuottava yhteistyö edistää eri osapuolten sitoutumista konkreettiseen kehittämistoimintaan, jossa opitaan ja uskalletaan myös tarvittaessa vaihtaa suuntaa.

Kuvio 5.7 Alueellisten kehitysprosessien kumulatiivisuus

Kuvio 5.8 Ydin periferia strategia ja agglomeraatiohyötyjen diffuusio (vrt. Ritsilä, 2001; Shefer & Frenkel, 1998)

6 Teoista tuloksiin – hankkeiden vaikutusten realisoitumisen problematiikka

ESR-asetuksen mukaisissa tukikelpoisissa toimissa on luotu selkeät kehykset toisaalta toimenpiteille, jotka tähtäävät välittömästi yksilöiden osaamisen kehittämiseen, sekä toisaalta interventioille, jotka tähtäävät ensisijaisesti toiminnan tehostamiseen osaamiseen ja työllisyyteen liittyviä rakenteita uudistamalla (asetus Euroopan sosiaalirahastosta, 3 artikla). Suomen kansallisessa viitekehyksessä on korostettu ESR:n roolia kehittämislaboratoriona työllisyyden ja osaamispääoman edistämiseen tähtäävien instrumenttien saralla. ESR-hankkeiden toiminta ja tavoiteltavat tulostasot kohteissa voidaan esittää kuvion 6.1 mukaisesti. Kuviossa palautemekanismia kuvaava nuoli C havainnollistaa ESR-linjauksissa tavoiteltua innovatiivisuutta ja oppimista, joka mahdollistaa toiminnan edelleen kehittämisen ja tehostamisen kestäväällä tavalla.

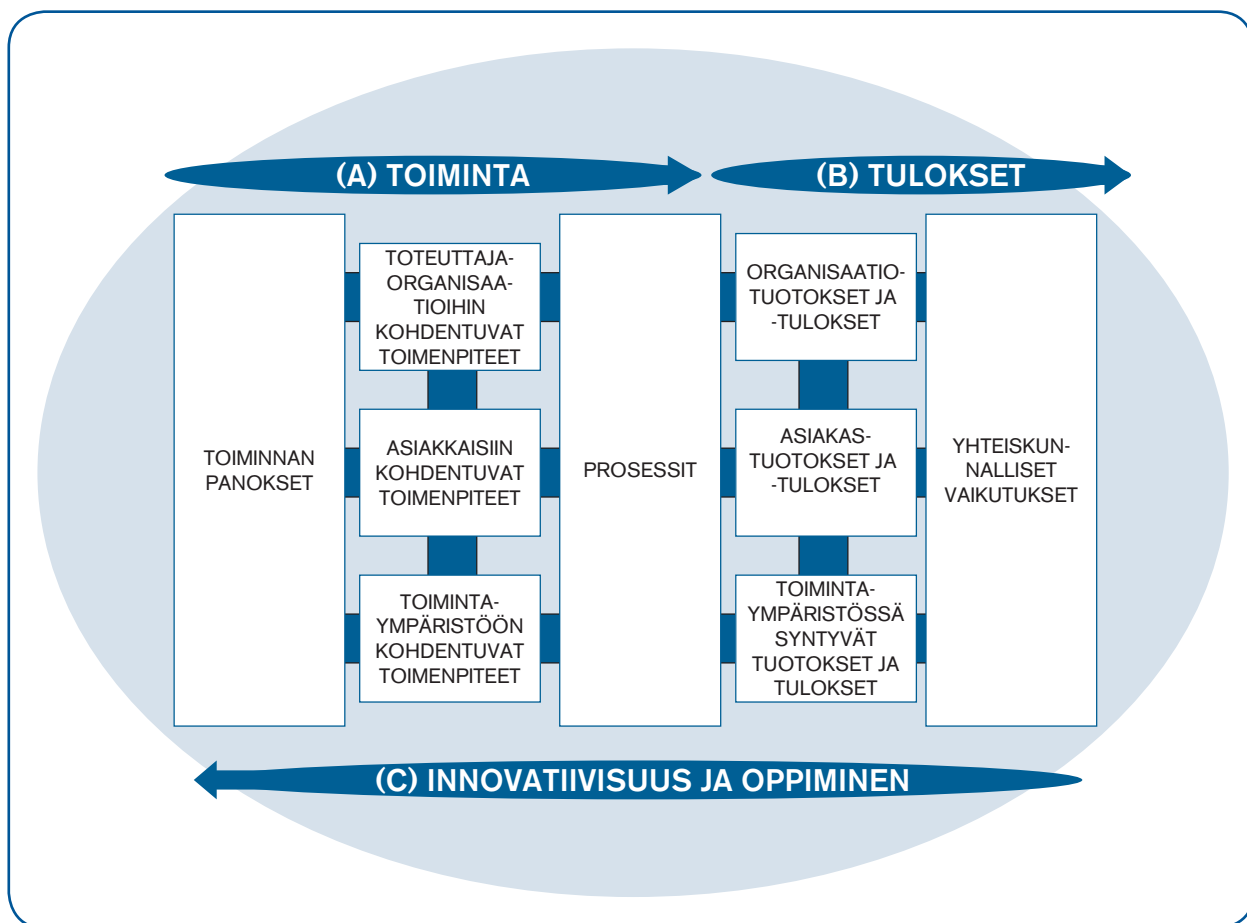
Lähtökohdan toiminnan vaikuttavuudelle muodostaa ohjelmapohjaisille interventioille asetettu vaatimus lisäarvosta hankkeiden toteutuksessa. Taloudelliset resurssit mahdollistavat osaltaan toteuttajaorganisaatioiden, asiakkaiden/asiakasorganisaatioiden tai toimintaympäristön kehittämiseen tähtäävien hankkeiden ja toimenpiteiden toteuttamisen. Toimenpiteet vaikuttavat joko välittömien tai välillisten prosessien kautta kohteisiinsa synnyttäen tuotoksia ja tuloksia

niissä. Yksittäisten hankkeiden tuotokset ja tulokset prosessoituvat edelleen ohjelmatyöllä tavoiteltaviksi lopullisiksi vaikutuksiksi yhteiskunnassa.

Seuraavassa vaikutusten realisoitumista arvioinnin kohteena olevissa hankkeissa kartoitetaan aluksi analysoimalla ESR-rahoituksen lisäarvoa hankkeiden toteuttamiseen. Tämän jälkeen tarkastellaan hankkeissa toteutuneita vaikutuksia ESR-rajapintamallin ja pääasiallisten kohderyhmien kautta. Lopuksi, ennen luvun keskeisten tulevien yhteenvedon, käsitellään vaikutusprosesseihin ja aikajänteeseen liittyviä teemoja.

6.1 ESR-rahoituksen instrumentti-vaikutus hankkeiden toteutukseen

Lähtökohtana hankkeille myönnetylle julkiselle rahoitukselle voidaan pitää sitä, että rahoituksen tulee tuottaa lisäarvoa hankkeiden toteutukseen. Julkinen rahoitus on osaltaan korjaamassa markkinoiden toimintavajetta. Rahoitus voi olla edellytys hankkeiden toteuttamiselle, se voi laajentaa tai nopeuttaa niiden toteutusta tai olla osaltaan lisäämässä toiminnan laatua. Jos kohdennetulla rahoituksella ei ole varsinaista vaikutusta hankkeen toteutukseen, se todennäköisesti

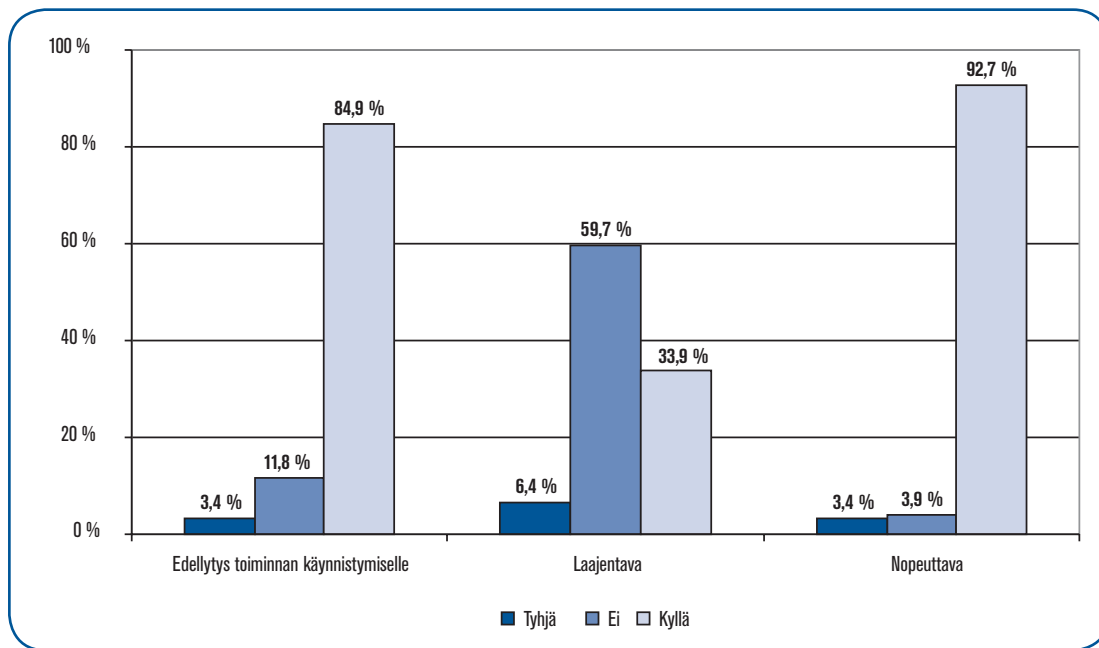
Kuvio 6.1 Hankkeiden toiminta, tulokset ja oppimisprosessi (vrt. EFQM, 1999)

syöjättää muuta rahoitusta, ja sen oikeutusta on varsin vaikea perustella (ks. mm. asetus rakennerahastoja koskevista yleisistä säännöksistä, 11 artikla). Toisaalta, vaikka julkisen rahoituksen instrumenttivaikutukset ovat eräänlainen välttämätön ehto rahoituksen kohdentamiselle, ne eivät ole kuitenkaan riittävä ehto tehokkaalle ohjelmayölle. Lisäarvo hankkeiden toteuttamiseen ei vielä takaa, että hankkeet kohdentuvat otollisimpiin kohteisiin tai että toiminta on tehokasta ja tuloksellista. Instrumenttivaikutusta voidaankin pitää vasta ensimmäisenä ehtona tulokselliselle ohjelmayölle.

Kuviossa 6.2 on esitetty ESR-rahoituksen instrumenttivaikutus hankkeissa. Hankkeiden toteuttajille suunnatun kyselyn tulosten perusteella ESR-rahoituksella on ollut selkeä instrumenttivaikutus hankkeiden toteuttamiseen. Valtaosassa hankkeita ESR-rahoitus on ollut edellytys toteuttamiselle (84,9 %). Lisäksi ESR-

rahoituksella on ollut hankkeiden toteuttamista nopeuttavia (92,7 %) tai laajentavia vaikutuksia (33,9 %). ESR-rahoituksella on edellä esitetyn perusteella ollut selkeä lisäarvo hankkeiden toteutukseen, ja näin ollen ohjelmayölle asetettu ensimmäinen tuloksellisuuden ehto toteutuu tarkastelluissa hankkeissa erittäin hyvin.

Edellä esitetty tarkastelu luo varsin hyvän yleiskäsityksen myönnetyn rahoituksen lisäarvosta hankkeiden toteutukseen. Ohjelmayöhön liittyvien instrumenttivaikutusten tarkastelun kannalta tulisi kuitenkin jatkossa pureutua syvällisemmin siihen, millaisia konkreettisia sisältöjä sillä on ollut – mm. kuinka paljon rahoituksen myöntäminen on laajentanut tai nopeuttanut hankkeen toteuttamista. Kolmas tärkeä tarkastelunäkökohta, joka tulee huomioida jatkossa, on rahoituksen mahdolliset laatua lisäävät vaikutukset. Edellä mainittuihin näkökulmiin tulla hakemaan vastauksia osaltaan ALUEOSAAJA-hankkeen jatkotarkasteluissa.

Kuvio 6.2 ESR-rahoituksen instrumenttivaikutus (ei poissulkeva)

6.2 Hankkeiden vaikutukset ESR-rajapintamallissa

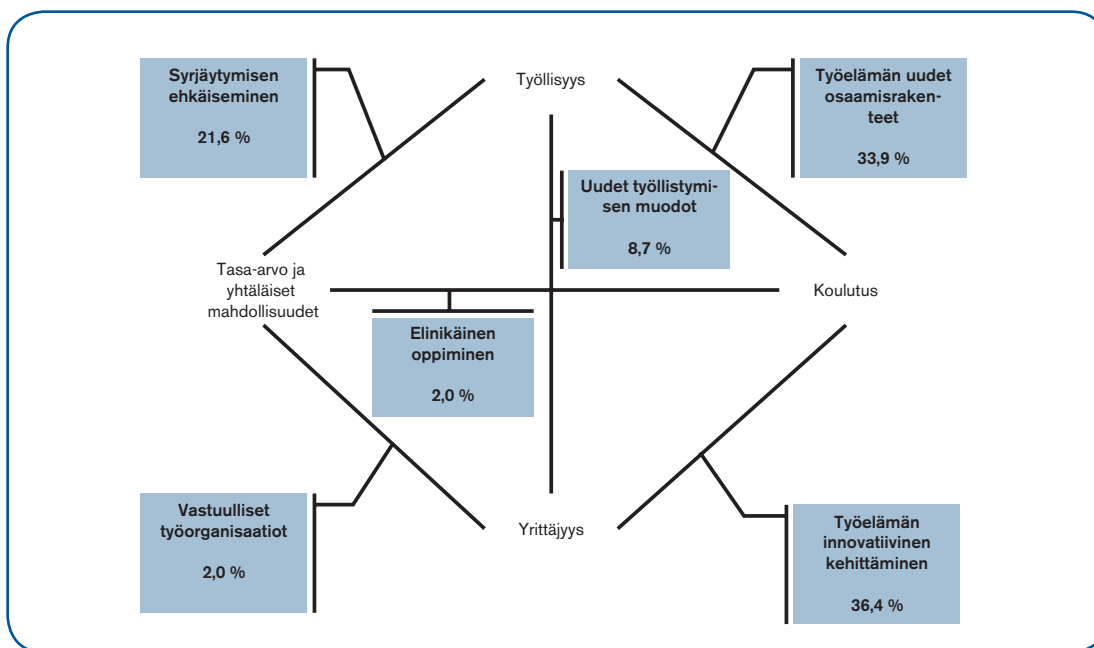
Hankkeiden toteuttajien esille nostamat jo toteutuneet vaikutukset tyypiteltiin hyödyntämällä ESR-viitekehityksen rajapintamallia (TM, 1999). Rajapintamallin mukaisella tarkastelulla pyritään kiinnittämään vaikutusten tarkastelu ESR-toiminnan tavoitteenaseteluun, sekä toisaalta myös arvioimaan asetetun kohdistusmallin ohjauskykyä. Toteutuneiden vaikutusten tarkastelun lähtökohtana ovat ESR-ajanpintamallin inhimillisten voimavarojen kehittämisen painopisteiden – työllisyyden, koulutuksen, yrittäjyyden sekä tasa-arvon ja yhtäläisten mahdollisuuksien – rajapinnat, joille ESR-toiminnan lisäarvon odotetaan nimenomaan kohdentuvan.

Hankkeiden vaikutukset (kuvio 6.3) niveltäytyvät vahvimmin työelämän innovatiiviseen kehittämiseen (36,4 %), työelämän uusiin osaamisrakenteisiin vastaamisen (33,9 %) sekä syrjäytymisen ehkäisyyn (21,6 %) rajapintoihin. Selvästi heikommalle painotukselle jäävät uusien työllistymismuotojen edistämisen (8,7 %), elinikäisen oppimisen (2,0 %) ja vastuullisten työorganisaatioiden (2,0 %) rajapinnat. Elinikäisen oppimisen rajapinnan osalta on olennaista

huomioida, että toteutettu vaikutusten luokittelu tarkastelee teemaa erittäin tiukasti painottuen erityishuomion alaisiin linjauksiin. Edellä mainitun seurauksena elinikäiseen oppimisen rajapintaan kohdentuvat vaikutukset jäävät huomattavan pieniksi. Toisaalta, elinikäisen oppimisen vaikutusten alle voitaisiin laajemmin ymmärtäen luokitella lähes kaikki edellä esitetyt vaikutuskanavat.

Työelämän uusiin osaamisrakenteisiin vastaamisen rajapintaan niveltäytyvät vaikutukset kohdistuvat lähinnä koulutusjärjestelmän sisällölliseen kehittymiseen sekä koulutusjärjestelmän painotusten, vaikuttavuuden ja laadun parantumiseen. Myös opettajien ammatillisten valmiuksien parantuminen on keskeinen osa tämän rajapinnan vaikutuksia. Työelämän uusien osaamisrakenteisiin vastaamisen rajapintaan kytkeytyneisiin vaikutuksiin voidaan myös lukea osaavan työvoiman kouluttaminen pilottimaakuntien tarpeisiin ammatillisten tutkintojen ja korkeakoulututkintojen kautta sekä kouluttamalla työttömiä alueiden osaamistarpeita vastaavasti.

Työelämän innovatiivisessa kehittämisen rajapinnalle niveltäytyvien vaikutusten painopiste on koulutuksen ja elinkeinoelämän vuorovaikutuksen vahvistumisessa sekä yritysten ja julkisen sektorin orga-

Kuvio 6.3 Hankkeiden vaikutusten niveltyminen ESR -kohdistusmallin rajapintoihin (ei poissulkeva)

nisaatioiden henkilöstön osaamisen kehittämisessä. Hankkeiden vaikutukset niveltyvät vahvasti yritysten henkilöstön osaamisen kehittämiseen sekä yritysten liiketoiminta- ja tuotantoprosessien paranemiseen. Merkittävä kokonaisuuden vaikutuksissa muodostavat myös henkilöstön työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen parantumisen osa-alueet.

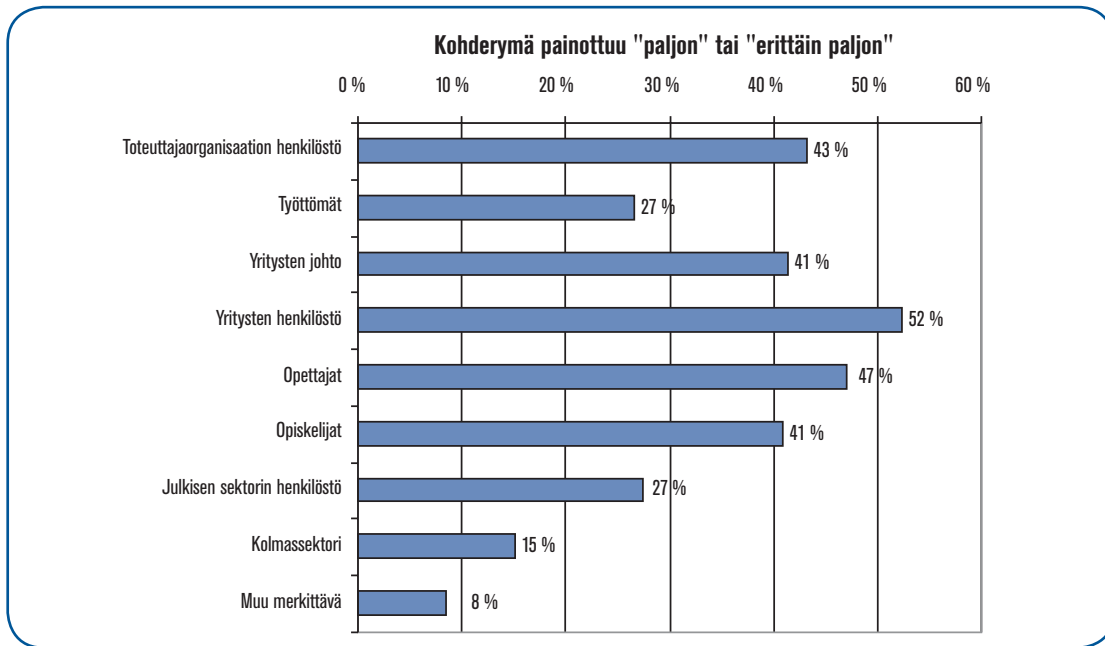
Syrjäytymisen ehkäisy rajapinnalle integroituvat vaikutukset painottuvat lähinnä työttömien sekä haasteellisten ryhmien yhteiskunnallisen sopeutumisen edistämiseen. Hankkeiden vaikutuksissa painottuu erityisesti yksilöiden uran- ja elämänhallinnan parantuminen, jonka kautta hankkeissa on edistetty mm. haasteellisten ryhmien työllistymisen edellytyksiä sekä opintojen läpiviemistä.

Uusiin työllistämismuotojen rajapinnalle kohdistuvissa vaikutuksissa korostuu erityisesti yrittäjyysasenteiden kehittyminen sekä uusien yritysten syntyminen. Merkittävä vaikutuskokonaisuus kohdistuu myös toimivien yritysten jatkuvuuden turvaamiseen yritysten sukupolvenvaihdosten tukemisen kautta. **Vastuullisten työorganisaatioiden** sekä **elinikäiseen oppimisen** rajapinnoille niveltyvissä vaikutuksissa korostuu erityisryhmien sekä ikääntyneiden väestöryhmien yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen työelämässä.

6.3 Vaikutusten ensisijaiset kohderyhmät

Vaikutusten realisoitumisen tarkastelun kannalta keskeisen lähtökohdan muodostavat myös toimenpiteiden ensisijaiset kohderyhmät. Vaikutusten ensisijaisilla kohderyhmillä tarkoitetaan tässä yhteydessä niitä yksilöitä tai organisaatioita, joihin hankkeiden toimenpiteet välittömästi ja pääasiassa kohdentuvat. ESR-asetuksen mukaisesti rahastosta annetaan taloudellista tukea ennen kaikkea yksityisille henkilöille annettavana apuna. Tämän lisäksi tukikelpoisissa toimissa painotetaan sellaisten taitotiedon edistämiseen liittyvien rakenteiden kehittämistä, joiden tavoitteena on inhimillisten voimavarojen kehittämiseen tähtäävien toimien tehostaminen (asetus Euroopan sosiaalirahastosta, 3 artikla).

Kuviossa 6.4 on esitetty tarkasteltujen hankkeiden ensisijaiset kohderyhmät. Vahvimmin kohderyhmistä ovat painottuneet yritysten henkilöstö, opettajat, yritysten johto sekä opiskelijat. Työttömien suhteellisen alhaista osuutta suhteessa edellä mainittuihin ryhmiin selittää osaltaan se, että osassa työttömiin kohdentuvista hankkeista on pyritty yrityssektorin simultaaniseen kehittämiseen, joka saattaa nostaa yrityssektorin

Kuvio 6.4 Hankkeiden ensisijaiset kohderyhmät (ei poissulkeva)

henkilöstön hankkeen pääasialliseksi kohderyhmäksi.

Eräs merkittävä piirre on myös toteuttajaorganisaatioiden vahva painottuminen hankkeiden ensisijaisena kohderyhmänä. Kuviossa 6.5 on esitetty hankevetäjien näkemykset hankkeiden tuotosten ja vaikutusten kytkeytymisestä toteuttajaorganisaation sisäiseen kehittämiseen ja strategiaan linjauksiin. Valtaosa hankevetäjistä (93 %) arvioi hankkeiden tuotosten ja vaikutusten tukevan vähintään ”jossain määrin” toteuttajaorganisaationsa sisäistä kehittämistä ja strategia linjauksia. Erittäin paljon tai paljon hankkeiden tuotosten katsottiin tukevan toteuttajaorganisaation sisäistä kehittämistä ja strategia linjauksia reilusti yli puolessa hankkeita. Edellä mainitun voidaan katsoa indikoivan ESR-asetuksen mukaisten toiminnan tehostamiseen tähtäävien vaikutusten realisoitumista sekä viitekehyksen asettamaa tavoitetta innovatiivisten toimintatapojen kehittämisestä.

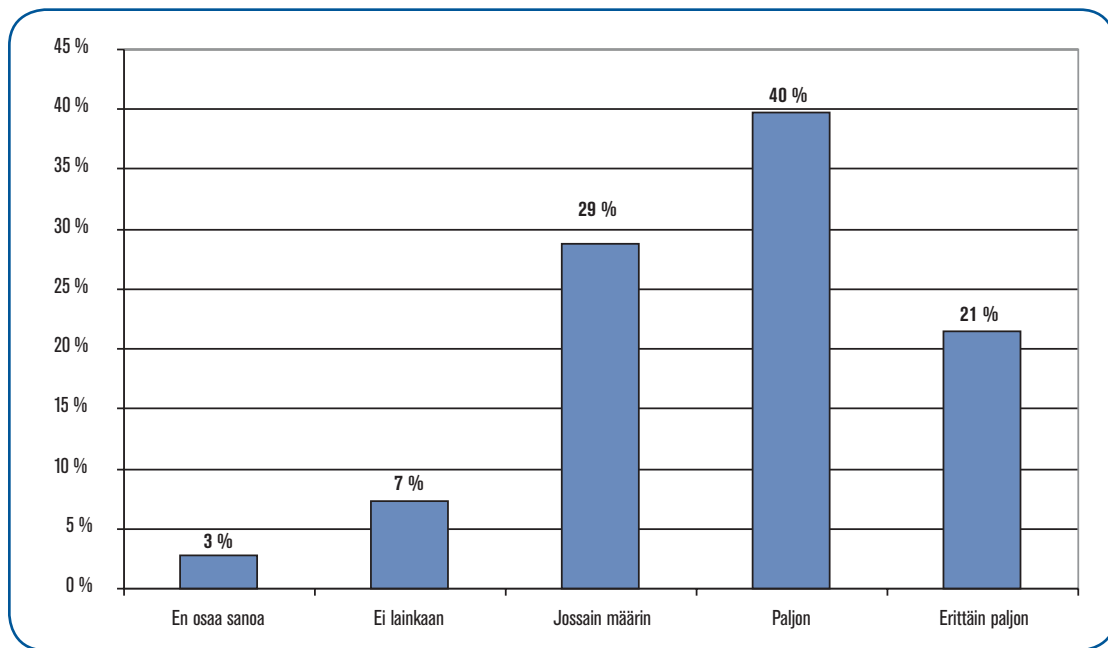
6.4 Hankkeiden pääasiallisten vaikutusten realisoituminen

Hankkeiden vaikutusten realisoitumisen tarkastelussa on tärkeää erottaa interventioden erityyppiset vaiku-

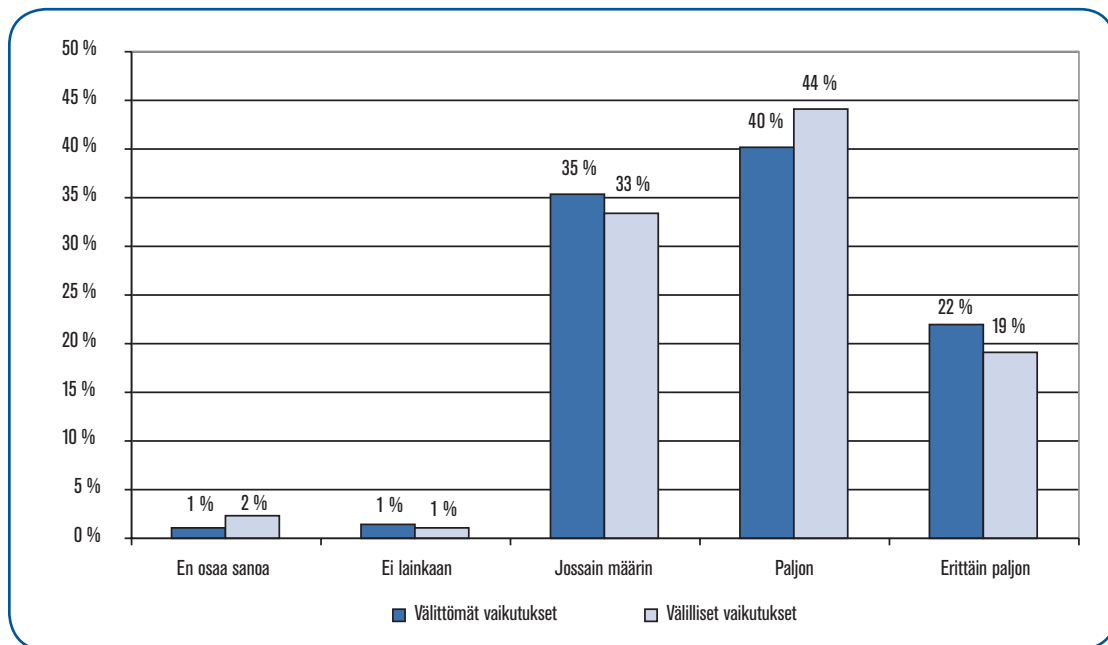
tusmekanismit. Seuraavassa tarkastelemme aluksi sitä, missä määrin hankkeiden vaikutukset jakautuvat välittömiin ja välillisiin. Tämän jälkeen analysoimme sitä, missä määrin nämä osa-alueet yhdistyvät hankkeissa. Edellä mainittujen näkökulmien lisäksi pyrimme myös hahmottelemaan hankkeiden vaikutuksiin liittyvä ajakäynneproblematiikka.

ESR-asetuksen mukaisten tukikelpoisten toimien luokittelu tukee osuvasti myös interventioiden vaikutusmekanismien jakoa. Välittömät vaikutukset kytkeytyvät vahvasti yksilöiden inhimillisten voimavarojen kehittymiseen, ja vastaavasti välilliset vaikutukset osaamiseen ja työllistymiseen liittyvien rakenteiden kehittämiseen.

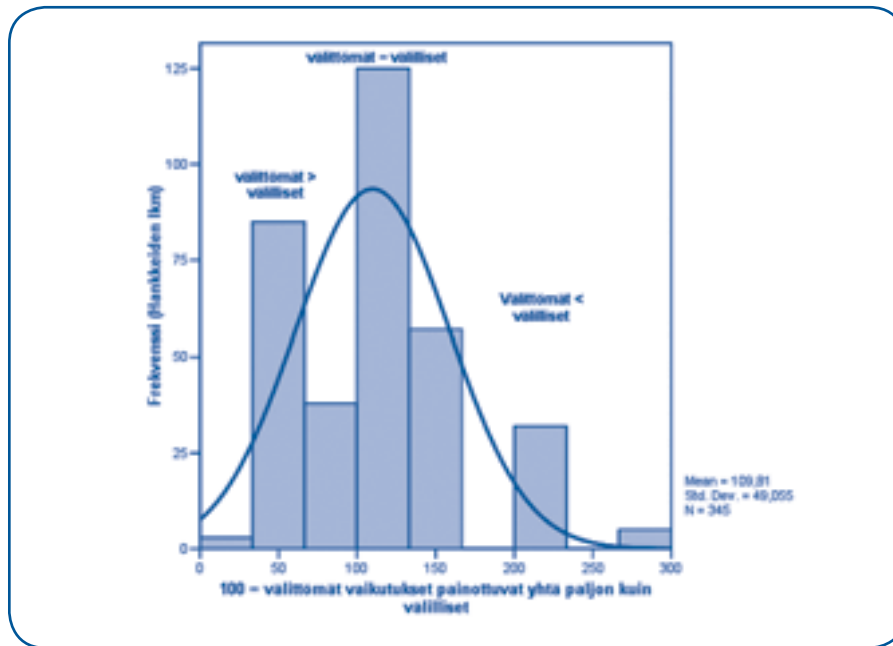
Kuviossa 6.6 on esitetty hankevetäjien arvio hankkeiden pääasiallisten vaikutusten jakautumisesta välittömiin ja välillisiin vaikutuksiin. Hankevetäjien arvioiden perusteella toteutettujen toimenpiteiden pääasialliset sekä välittömät että välilliset vaikutukset painottuvat tarkastelluissa hankkeissa vahvasti. Seuraavalla sivulla esitettävässä kuviossa 6.7 on havainnollistettu vaikutusten kombinaatioita yksittäisissä hankkeissa. Välittömien ja välillisten vaikutusten painoarvoa kysyttiin hankevetäjiltä luokiteltuna yhdestä neljään (1=ei lainkaan ...4=erittäin paljon). Kuvion x -akseli kuvaa

Kuvio 6.5 Hankkeen tuotosten ja vaikutusten niveltyminen toteuttajaorganisaation sisäiseen kehittämiseen ja strategiaan linjauksiin

Kuvio 6.6 Hankkeiden pääasiallisten vaikutusten jakautuminen välittömiin ja välillisiin vaikutuksiin

Kuvio 6.7 Hankkeiden välillisten ja välittömien vaikutusten kombinaatio (välittömät vaikutukset / välilliset vaikutukset x 100)

hankkeiden välittömien vaikutusten suhdetta välillisiin (välittömät vaikutukset / välilliset vaikutukset x 100). Kuvion mukaisesti välilliset ja välittömät vaikutukset kytkeytyvät toisiinsa valtaosassa yksittäisiä hankkeita. Itse asiassa, merkittävimmän segmentin (125 hanketta) muodostavat hankkeet, joissa välillisten vaikutusten painoarvo katsotaan olevan yhtä suuri välillisten vaikutusten kanssa.

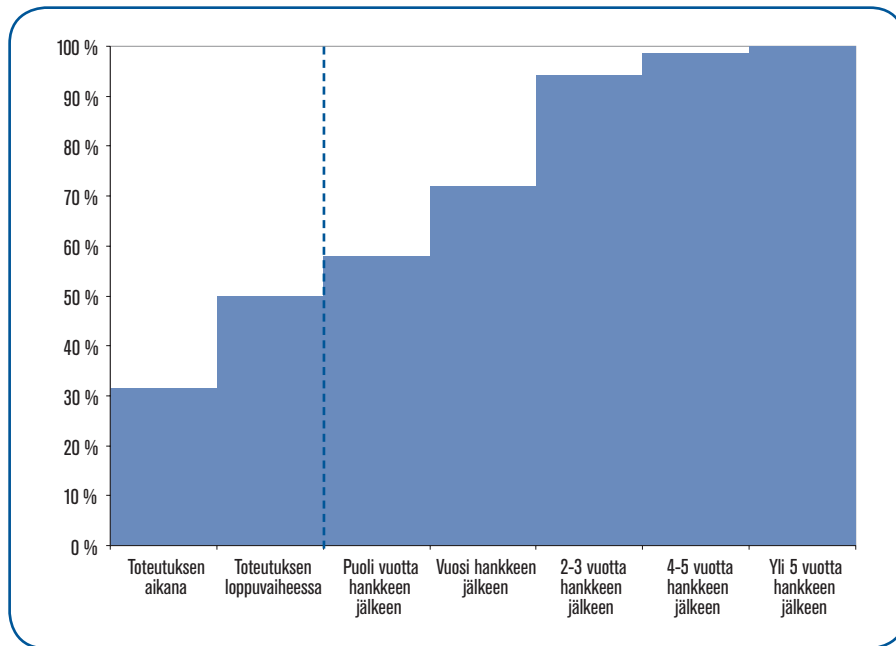
Aikajänteeseen liittyvä problematiikka on kiinteä osa hankkeiden vaikutusten tarkastelua. Kysymyksenasettelu on ensiarvoisen tärkeä jo pelkästään siitä syystä, että ilman tietoa realisoitumisajasta, ei oikeastaan kyetä määrittelemään edes sitä, milloin hankkeiden todellisia vaikutuksia kyetään asianmukaisesti arvioimaan.

Hankevetäjäkyselyssä ajallista ulottuvuutta kartoitettiin pyytämällä vastaajia arvioimaan, milloin hankkeiden *pääasialliset* vaikutukset realisoituvat (kuviot 6.8). Valtaosassa hankkeita pääasiallisten vaikutusten katsottiin realisoituvan aikaisintaan hankkeen loppu-

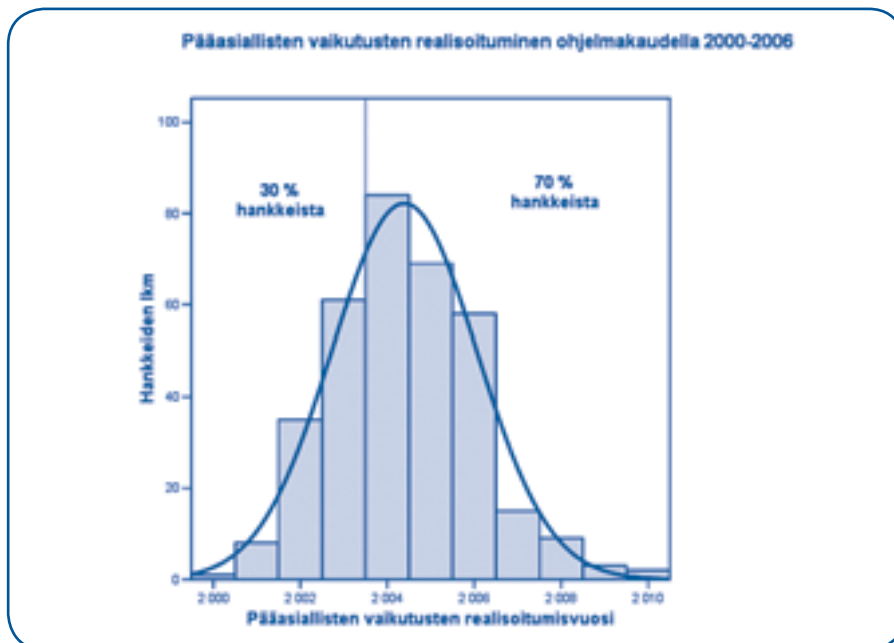
vaiheessa, ja miltei puolessa hankkeista selkeästi hankkeen päättymisen jälkeen. Kuviossa 6.9 on esitetty hankkeiden pääasiallisten vaikutusten realisoitumisen suhteessa hankkeiden aktuaaliseen toteutukseen⁴. Arvioinnin näkökulmasta viesti on selvä: valtaosassa ohjelmakauden alussa rahoituspäätöksen saaneissa hankkeista toteutuneita pääasiallisia vaikutuksia voidaan arvioida vasta selkeästi ohjelmakauden loppupuolella.

Pääasiallisten vaikutusten pitkää realisoitumisaikaa selittää osaltaan se, että vaikutukset realisoituvat useasti vaiheittain. Toimenpiteiden realisoitumiseen liittyy tyypillisesti ketjurakenteisiin sidoksissa olevia merkittäviä viiveitä (ks. kuvio 6.10). Osatavoitteiden saavuttaminen on usein edellytys seuraavan tason osatavoitteiden saavuttamiselle ja edelleen laajempien pääasiallisten tavoitteiden toteutumiselle. Aikajänne toimenpiteistä ja välittömistä tuotoksista pääasiallisiin tuloksiin ja vaikutuksiin saattaa olla hyvinkin pitkä.

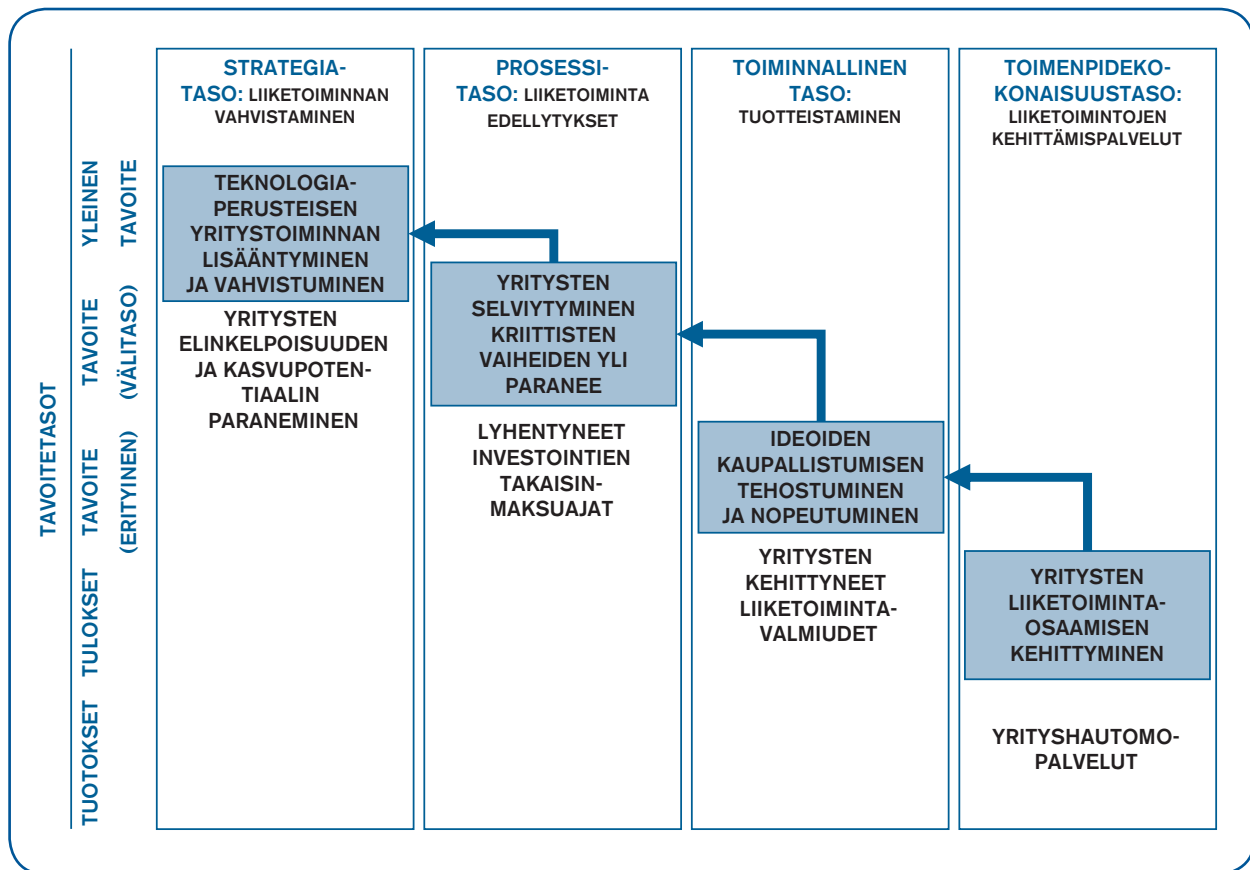
⁴ Kysely kohdistettiin vuosina 2000-2002 myönteisen rahoituspäätöksen saaneisiin hankkeisiin.

Kuvio 6.8 Hankkeiden pääasiallisten vaikutusten realisoitumisen aikajänne (kumulatiivinen jakauma)

Kuvio 6.9 Hankkeiden pääasiallisten vaikutusten realisoituminen

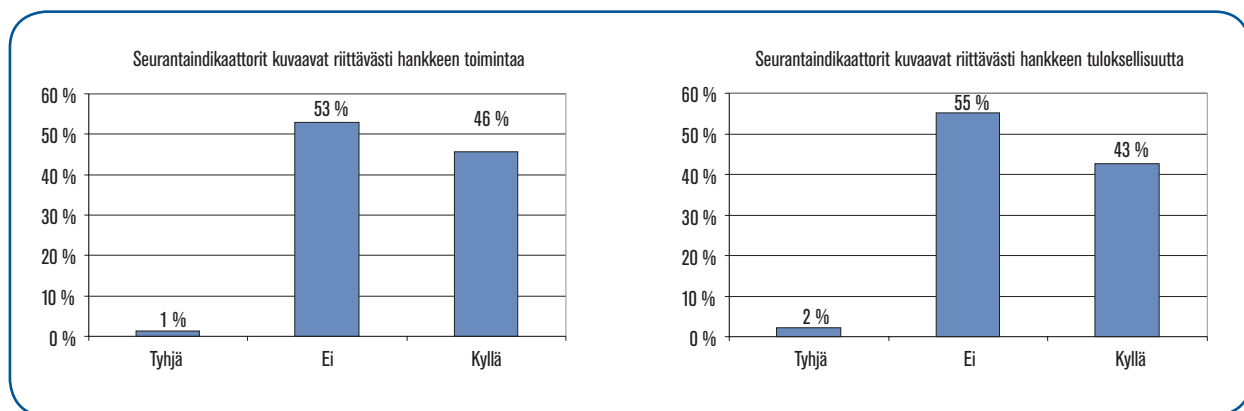
Kuvio 6.10 Esimerkki vaikutusten ketjumaisesta rakenteesta

6.5 Haasteet seurannalle ja arvioinnille

Vaikutusten välillinen ja prosessimainen luonne asettaa suuria haasteita hankkeiden toiminnan tehokkuuden ja tuloksellisuuden asianmukaiselle arvioinnille. Hankevetäjien näkemyksen mukaan käytössä olevat seuranta- ja tuloksellisuusindikaattorit eivät pysty riittävässä määrin tuomaan esille hankkeiden toiminnan sisältöä ja tuloksellisuutta (kuvio 6.11). Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että hankkeiden tavoitteet, toimenpiteet ja tuotokset kytkeytyvät vahvasti välittömän vaikuttamisen lisäksi kehittämistyön kautta tavoiteltaviin välillisiin vaikutuksiin. Nykyiset seuranta- ja tuloksellisuusindikaattorit painottuvat kuitenkin lähinnä määrällisen tiedon tuottamiseen hankkeiden lopputuotoksista ja tuloksista (esim. koulutuspaikat, uudet työpaikat, perustetut yritykset jne.). Tämä joh-

taa väistämättä siihen, että merkittävää osaa hankkeiden toiminnan sisällöstä, tuotoksista, tuloksista ja todellisista vaikutuksista ei kyetä osoittamaan. Valtaosa hankevetäjistä toivoikin, että määrälliseen seurantaan ja arviointiin painottuvien indikaattoreiden ohelle pyritäisiin aktiivisesti kehittämään laadullisia, paremmin toiminnan luonteen huomioivia indikaattoreita.

Kuten jo edellä todettiin, seuranta- ja tuloksellisuusindikaattoreiden näkökulmasta toimenpiteiden arviointia voidaan pitää tällä hetkellä vahvasti tulorientoituneena. Osaamisen kehittämiseen kytkeytyvät prosessit otetaan annettuina, ja toimenpiteiden yhteiskunnallisia hyötyjä pyritään arvioimaan suoraan, ilman varsinaista pohdintaa tuloksiin johtavista prosesseista tai muista tulosten syntyymiseen vaikuttavista tekijöistä. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät tällöin esimerkiksi alueellisen osaamisen kehittämisen kannalta nettovaikutuksiin liittyvät näkökulmat sekä vaikutus-

Kuvio 6.11 Käytössä olevien indikaattoreiden toimivuus

ten realisoitumisen aikajänne. Valtaosassa tarkasteltuja ESR-hankkeita pääasialliset vaikutukset käsittävät välittömien vaikutusten lisäksi välillisten prosessien kautta syntyviä vaikutuksia osaamisen kehittämisen ja työllistymisen edistämisen saralla. Suuri osa ohjelmatyön ja hankkeiden vaikutuksista ovat luonteeltaan sellaisia, etteivät ne vaikuta suoraan esimerkiksi alueiden työllisyysilanteeseen, yritysaktiviteettiin tai taloudelliseen hyvinvointiin, vaan edellä mainitut vaikutukset syntyvät erilaisten vaikutusketjujen kautta.

Ohjelmatyön ja hankkeiden pääasiallisia vaikutuksia arvioitaessa korostuu väistämättä prosessivaikuttavuuden problematiikka. Ohjelmapoliittisten linjausten mukaisesti pyritään vaikuttamaan valituilla toimenpiteillä ja toimenpidekokonaisuuksilla eritasoihin prosesseihin, joiden tulokset realisoituvat lopulta yhteiskunnallisiksi hyödyiksi. Kuviossa 6.12 on esitetty heuristinen kuvaus ohjelmatyön realisoitumisesta alueelliseksi kilpailukyvyksi ja edelleen yhteiskunnallisiksi hyödyiksi.

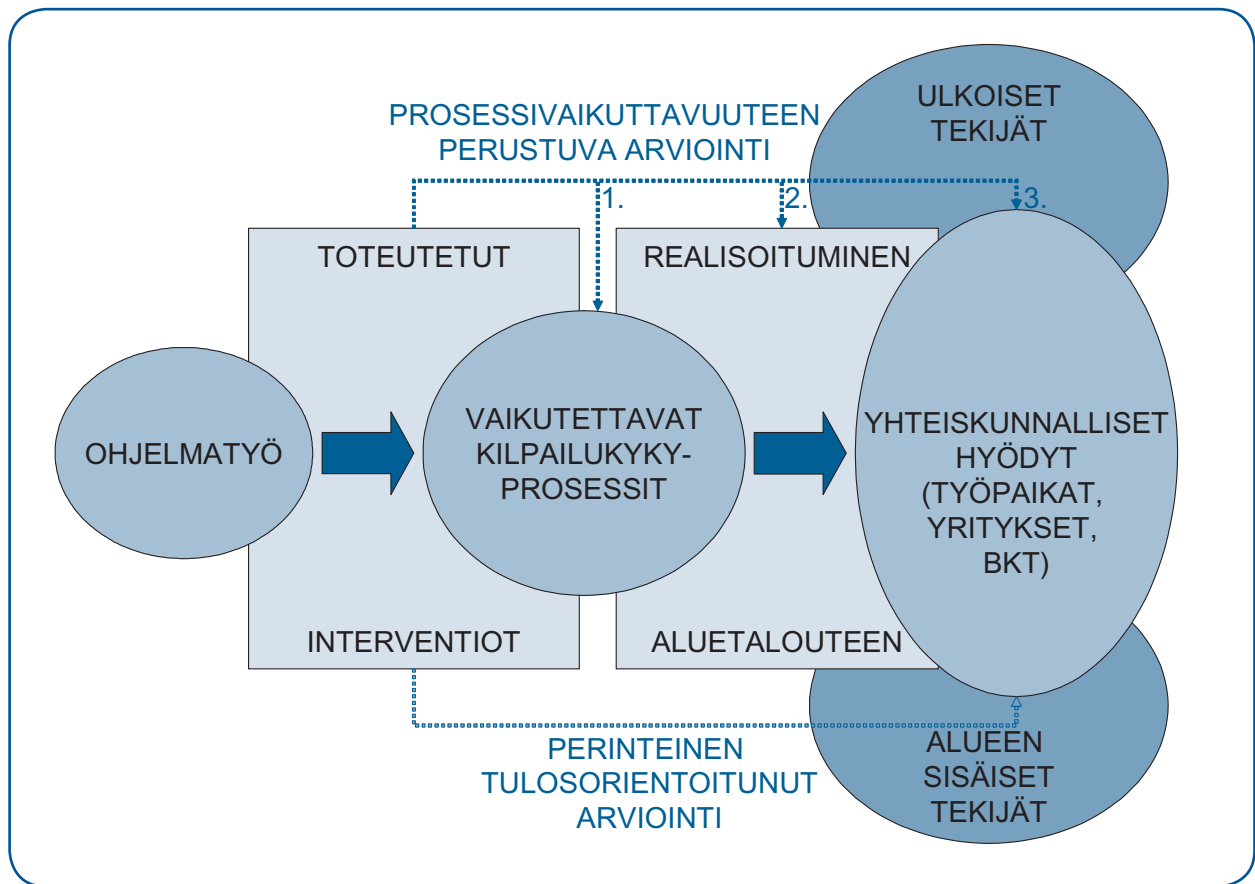
Ohjelmatyön ja hankkeiden asianmukaiseksi toteutumisen ja tuloksellisuuden arvioimiseksi onkin syytä ensin tarkastella (1) toimenpiteiden niveltymistä keskeisiin prosesseihin, kuten osaamispääoman kehittämiseen, innovatiivisuuden edistämiseen, osaamisen välittymisen tukemiseen sekä osaamisen realisoitumisen edistämiseen. Tämän jälkeen (2) on mahdollista määritellä millaisten vaikutusketjujen kautta toteutettujen toimenpiteiden vaikutukset realisoituvat esimerkiksi paikallistalouteen kilpailukyvyksi ja yhteiskunnallisik-

si hyödyiksi. Vaikutusketjujen tarkastelu mahdollistaa edelleen (3) realisoitumisen aikajänteen ja nettovaikutusten määrittelymiseen vaadittavien korjaustermien huomioimisen.

6.6 Analyysin keskeiset tulemat

Toteutettujen ESR-hankkeiden vaikutusten tarkastelusta voidaan johtaa kolme pääasiallista tulemaa. Ensimmäiseksi, ESR-rahoitus on toiminut markkinoiden toimintapuutteita korjaavana kehittämisinstrumentina tavoitteidensa mukaisesti. Valtaosassa hankkeita myönnetty ESR-tuki ja kansallinen rahoitus ovat olleet edellytys hankkeiden toteuttamiselle, tai niillä on ollut hanketta laajentavia tai nopeuttavia vaikutuksia.

Toiseksi, hankkeissa syntyneet vaikutukset kytkeytyvät vahvasti ESR-rajapintamalliin, joka on näin toiminut ohjaavana instrumenttina strategisten tavoitteiden mukaisesti. Pääosin vaikutukset kohdentuvat työelämän uusiin osaamisrakenteisiin vastaamisen, työelämän innovatiivisen kehittämisen sekä syrjäytymisen ehkäisemisen rajapinnoille. Hankkeissa on laajalti huomioitu eri kohderyhmät, ja lisäksi hankkeiden tuotokset ja vaikutukset ovat olleet vahvasti tukemassa toteuttajaorganisaatioiden sisäistä kehittämistä ja strategisia linjauksia, ja tätä kautta tukemassa ESR-toiminnalle asetettuja tavoitteita innovatiivisuudesta ja oppimisesta.

Kuvio 6.12 Hanketoiminnan realisoituminen yhteiskunnallisiksi hyödyiksi

Kolmanneksi, hankkeiden pääasialliset vaikutukset painottuvat vahvasti sekä välittömiin että kehittämistyön kautta tavoiteltaviin välillisiin vaikutuksiin. Lisäksi, suurimmassa osassa hankkeista välittömät ja välilliset vaikutukset muodostavat yhdistelmän. Hankkeiden pääasialliset vaikutukset realisoituvat pääsääntöisesti aikaisintaan toteutuksen loppuvaiheessa ja useasti reilusti hankkeen päättymisen jälkeen. Tämä asettaa suuria haasteita arvioinnille. Seurannan ja arvi-

oinnin osalta tulisi pyrkiä määrällisen lopputuotteen painottuvan arvioinnin lisäksi myös laadulliseen, vaikutettaviin prosesseihin pureutuvaan arviointiin. Laadullisen ja määrällisen arvioinnin yhdistäminen ja vaikutusprosessien huomioiminen mahdollistavat vaikutusten realisoitumisen aikajänteen sekä vaikutettavan prosessin kannalta sisäisten ja ulkoisten tekijöiden huomioimisen yhteiskunnallisia hyötyjä tarkasteltaessa.

7 Tavoitteena kestävät vaikutukset

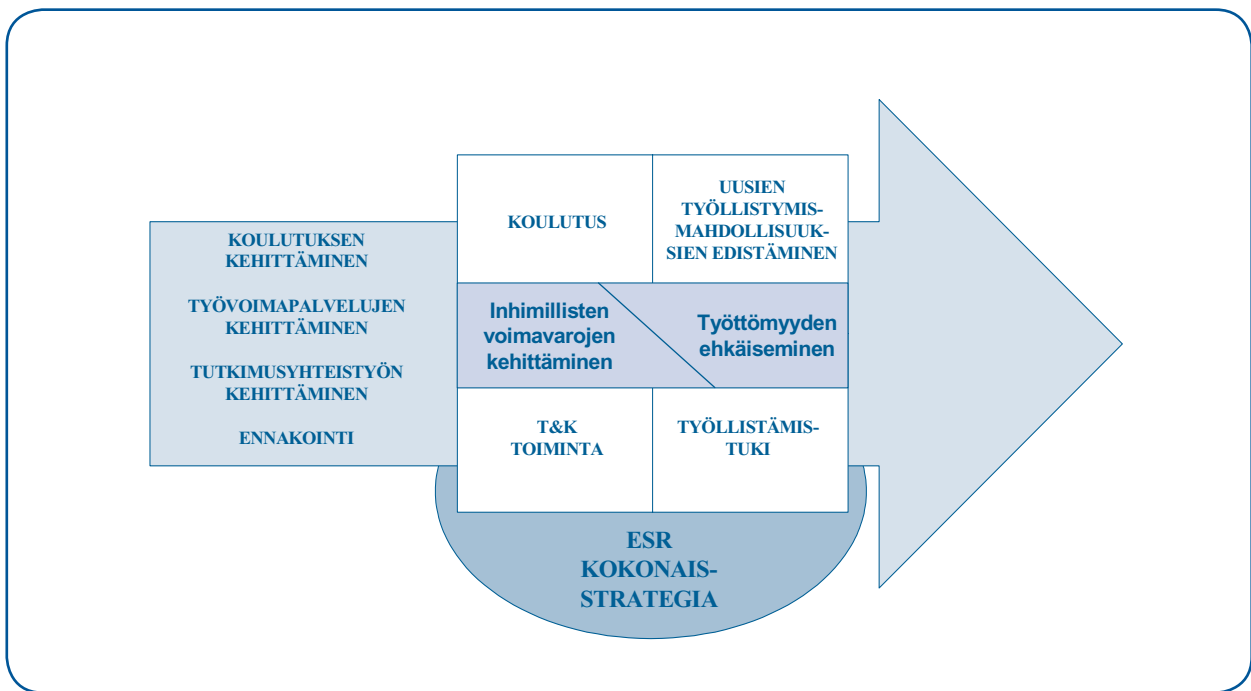
ESR toteuttaa osaltaan Lissabonin strategian linjauksia kilpailukykyisen ja kestävän osaamistalouden saavuttamiseksi. ESR:n toiminta kohdistuu säännösten (EY, 1999a) mukaisesti työttömyyden ehkäisemiseen sekä inhimillisten voimavarojen kehittämiseen ja sosiaaliseen työmarkkinoille integroimiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Rahastosta annetaan tukea ennen kaikkea yksityishenkilöille kohdentuvana tukena inhimillisten voimavarojen kehittämiseen tähtääviin toimiin, jotka konkretisoituvat koulutuksen, työssä oppimisen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan kautta kehitetyn taitotiedon kautta inhimilliseksi pääomaksi. Edellä mainittujen toimien tehokkuuden parantamiseksi voidaan rahastosta tukea koulutuksen, työvoimapalvelujen ja tutkimusyhteistyön kehittämiseen sekä ennakkointiin liittyviä toimia (kuvio 7.1). Toiminnan tehostamisen kautta haetaan erityisesti rakenteellisen ja sosiaalisen pääoman kehittymistä toteuttaja- ja kohdeorganisaatioissa. Sosiaalirahaston toimintaan niveltyy näin kiinteästi sekä välitön vaikuttaminen että kehittämistyön kautta toteutettava välillinen vaikuttaminen. (EY, 1999b)

Hankemuotoisen toiminnan tuloksellisuuden sekä alueellisten rakenteiden kehittymisen kannalta on ratkaisevaa se, missä määrin toteutetuista interventioista jää alueelle hyötyä pidemmällä aikavälillä (vrt. Mäki & Lakso, 2001). Jatkuvuuden näkökulmasta, sinänsä hyvinkin idean omaavat yksittäiset hankkeet saattavat jäädä kertaluontoisiksi toimenpiteiksi, joiden vaikutukset haihtuvat vähitellen. Hanketoiminnalla käyn-

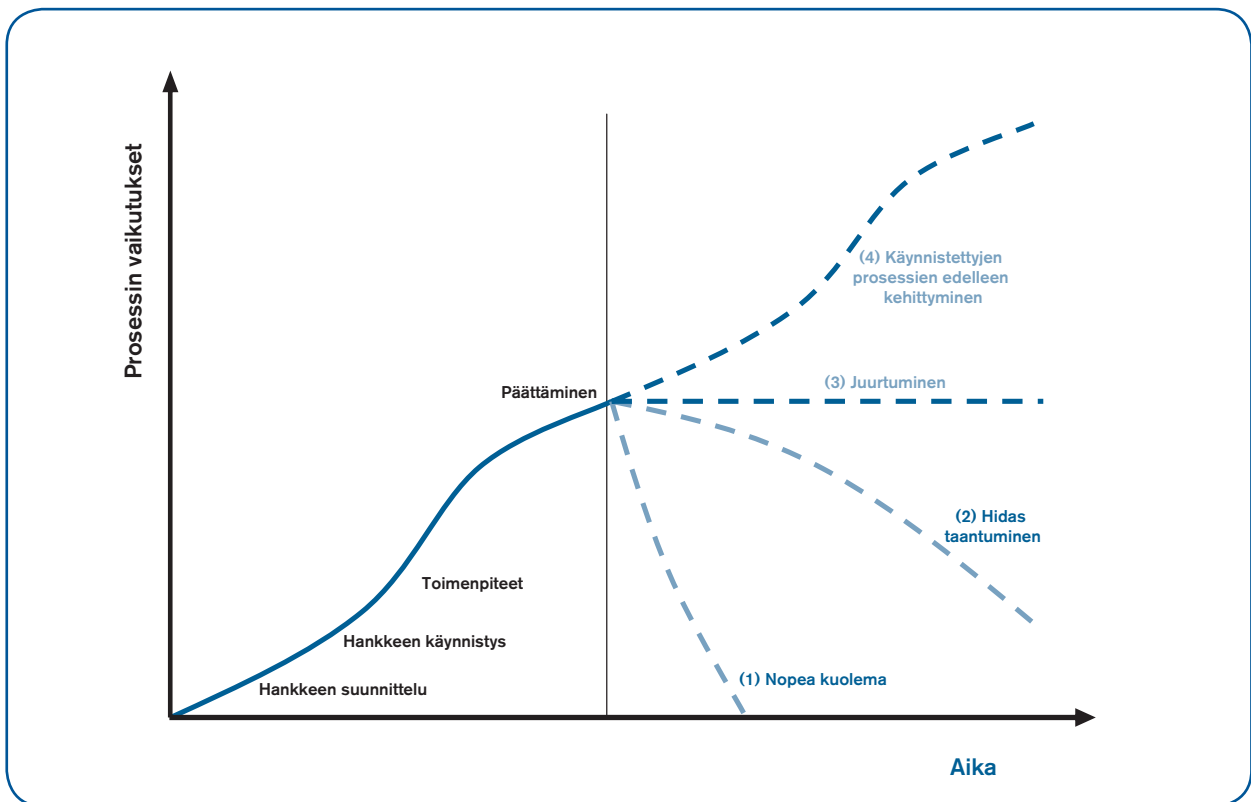
nistettyjen prosessien jatkuvuuden problematiikkaa voidaan havainnollistaa heuristisen kuvion 7.2 avulla (vrt. Viljamaa, 2000), joka kuvaa hankkeen käynnistämien prosessien kehityspolkuja alueellisen osaamisen kehittämisen näkökulmasta. Kuvion mukaisesti kehittämistoiminnalla käynnistettyjen prosessien elinkaarille voidaan määritellä neljä vaihtoehtoista kehityspolkua: (1) nopea kuolema, (2) hidas taantuminen, (3) juurtuminen ja (4) käynnistettyjen prosessien edelleen kehittyminen.

Kestävien prosessien (3 ja 4) kehittymisen tukemiseksi ja yksilöihin kohdistuvien toimien tehostamiseksi voidaan määritellä kuvion 7.3 mukaisesti kolme pääasiallista toiminnallista tasoa. Ensimmäiseksi, toimintaympäristön kehittäminen niveltyy kiinteästi alueellisten rakenteiden uudistamiseen sekä kilpailukykyisten toimintaedellytysten kehittämiseen ja turvaamiseen alueen yrityksille ja asukkaille. Toimintaympäristöjä kehittämällä luodaan edellytyksiä alueella toimivien organisaatioiden kehittymiselle ja verkostoitumiselle, sekä edelleen taitotiedon kehittämiseksi ja hyödyntämiselle (Mukkala & Ritsilä, 2004).

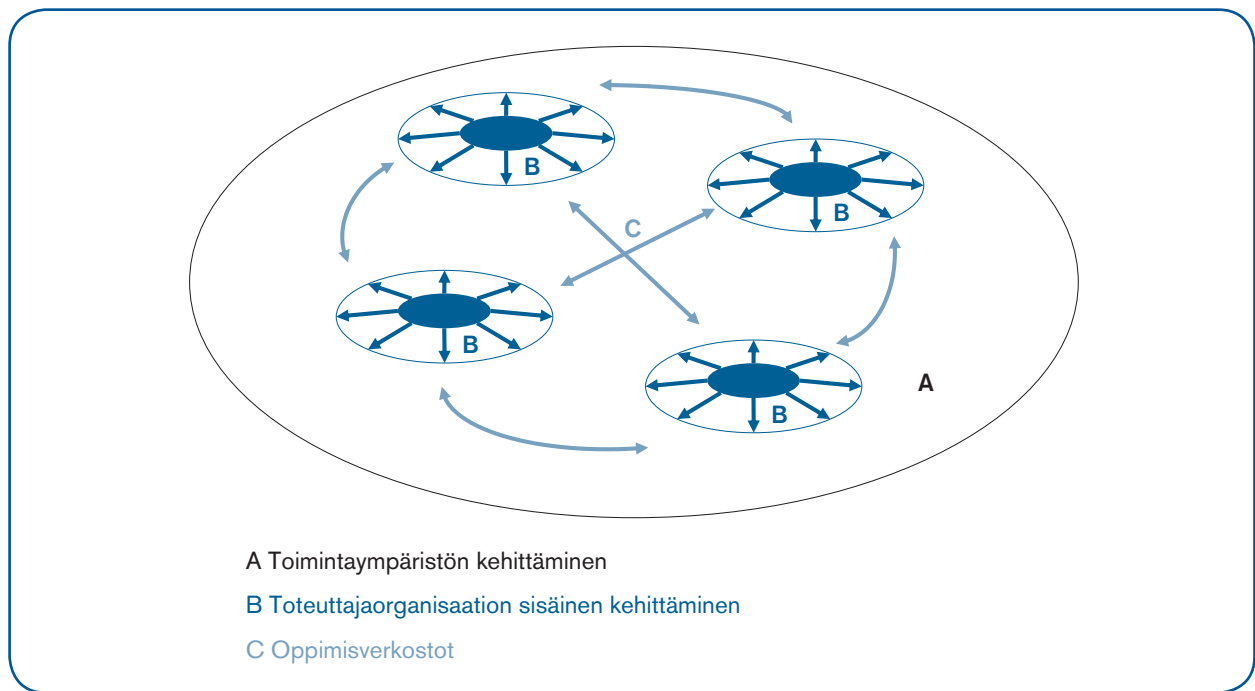
Toiseksi, käynnistettyjen prosessien jatkuvuuden ja yksilöihin kohdistuvien toimenpiteiden tehostamisen näkökulmasta kehittämistoiminnan tuotoksilta edellytetään niiden juurtumista ja siirrettävyyttä vakiintuneiden organisaatioiden toimintaan. Toteuttajaorganisaatioiden toimintamallien ja rakenteiden kehittämisellä voidaan katsoa olevan kestävien vaikutusten syntyä tukevia ominaisuuksia (Ritsilä & Haukka,

Kuvio 7.1 ESR-asetuksen mukainen toimintojen tehostaminen

Kuvio 7.2 Käynnistettyjen prosessien vaihtoehtoiset kehityspolut

Kuvio 7.3 Hankkeiden käynnistämien prosessien kestävyyyden ja toiminnan tehostamiseen nivellyt kehittämisväylät

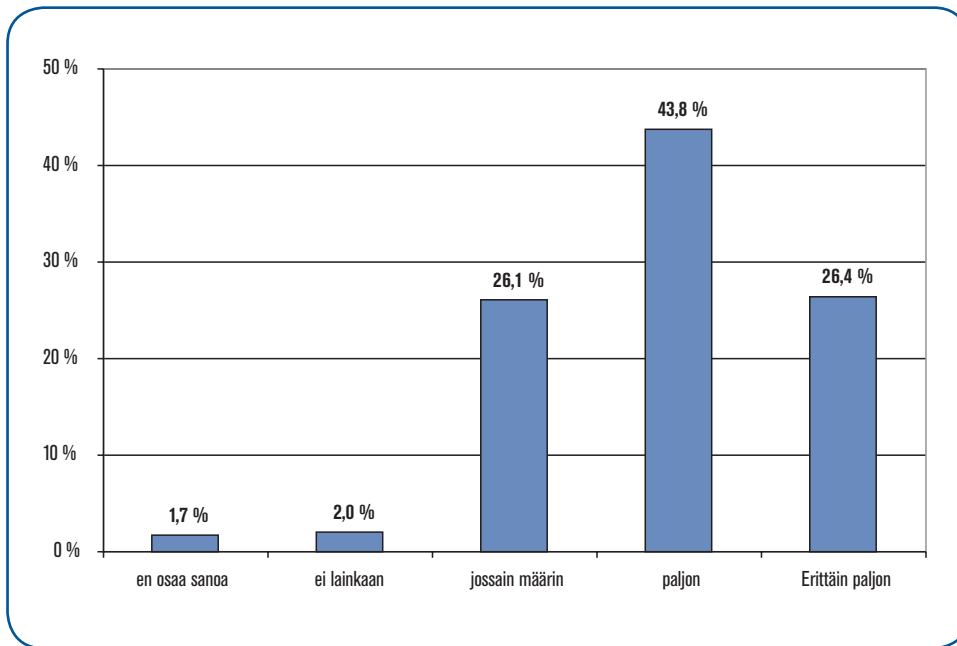
2003b). Toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittämissyö tukee vahvasti ESR-asetuksen mukaisten toiminnan tehostamiseen tähtäävien tukikelpoisten toimien tavoitteiden asettelua sekä kansallisen ESR-viitekehyksen hanketoiminnalle asettamaa kehittämiss-laboratorioroolia.

Kolmanneksi, tavoitteelliset ja toimijoiden väliseen luottamukseen perustuvat oppimisverkostot mahdollistavat organisaatioiden yhdessä oppimisen ja tukevat yksittäisten toimijoiden kehittymisen mahdollisuuksia sekä tiedon, hyvien käytäntöjen ja toimintatapojen levittämistä. Oppimisverkostot tukevat siten osaltaan käynnistettyjen prosessien mahdollisuuksia jäädä elämään hankkeiden päättymisen jälkeen. Oppimisverkostoihin kytkeytyvä tavoitteellinen eri organisaatioiden yhdessä toteuttama kehittämissyö tukee dynaamista, toiminnan kestävyiden ja toimintaympäristön muutokset huomioivaa orientoitumista hankemuotoisena toteutetuissa toimenpiteissä. (Ritsilä & Haukka, 2003b; Sydow & Staber, 2002; Alasoini, 2003 ja 2001; Bessant & Tsekouras, 2001; Gustavsen et. al. 2001; Tell, 2001).

7.1 Pysyväisluonteiset vaikutukset ESR-hankkeissa

ESR-asetuksen sekä kansallisen viitekehyksen mukaisesti hankkeilta odotetaan pysyväisluonteisia vaikutuksia. Pysyvien vaikutusten synnyttäminen integroidaan vahvasti käynnistettyjen prosessien jatkuvuuden problematiikkaan. Pysyvien vaikutusten synnyttäminen ja juurruttaminen ovat edellytys hankkeiden käynnistämien prosessien jatkuvuudelle. Hankkeiden pysyväisluonteisia vaikutuksia kartoitettiin toteutuksessa hankevetäjäkyselyssä pyytämällä hankevetäjiä arvioimaan, missä määrin hankkeissa on synnytetty pysyväisluotoisia vaikutuksia, kuten esimerkiksi toimintatapojen, prosessien tai organisaatioihin liittyviä rakenteellisia muutoksia. Valtaosa hankevetäjiä (96 %) katsoi hankkeiden synnyttävän ainakin ”jossain määrin” pysyväisluonteisia vaikutuksia (kuvio 7.4). Erittäin paljon pysyväisluotoisia vaikutuksia katsottiin syntyvän yli neljänneksessä hankkeista.

Edellä esitetyn viitekehyksen mukaisesti ESR-hankkeiden voidaan katsoa omaavan kolme pääasiallista väylää pysyvien vaikutusten synnyttämiselle ja jatkuvuu-

Kuvio 7.4 Hankkeissa syntyvien pysyväisluonteisten vaikutusten määrä

den turvaamiselle. Ensimmäiseksi, hanketoiminnalla voidaan luoda edellytyksiä taitotiedon kehittämiseksi ja hyödyntämiselle sekä yksittäisten organisaatioiden kehittämisedellytysten parantamiselle ja verkostoitumiselle *toimintaympäristön kehittämisen kautta*. Toiseksi, ESR-hanketoiminnassa painottuva *toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittämistyö* edistää toteutettujen interventtioiden integroitumista organisaatioiden varsinaiseen toimintaan. Toteuttajaorganisaatioiden kehittäminen edesauttaa niiden rakenteellisen pääoman kehittymistä sekä uusien toimintamallien ja -tapojen juurruttamista osaksi organisaation toimintaa. Kolmanneksi, *oppimisverkostot* edesauttavat osaltaan uusien toimintatapojen, mallien ja menetelmien sekä hyvien käytäntöjen leviämistä formaalien kanavien kautta sekä hiljaisena tietona verkoston jäsenten välillä. Seuraavassa edellä mainittuja hypoteeseja testataan ekonometrisen mallinnuksen avulla.

7.2 Ekonometrinen malli, aineisto ja käytetyt muuttujat

Hankkeiden pysyväisluontoisten vaikutusten arvioinnissa merkittävä haaste on eri muuttujien yhtäaikaisten vaikutusten huomioiminen tarkasteltavien ilmiöiden osalta. Eri muuttujien samanaikaisen vaikutuksen hahmottaminen suoraan kyselyn tuloksista tai kuvailevaankaan aineiston analyysiin käytettyjen kaksikulotteisten menetelmien (esim. ristiintaulukointi) avulla ei ole mahdollista. Seuraavassa hankkeiden pysyväisluonteisten vaikutusten syntymistä tarkastellaan hyödyntämällä ekonometristä estimointimenetelmää, jonka avulla pystytään kontrolloimaan useamman tekijän samanaikaisia vaikutuksia. Edellä mainittu ominaisuus on usein edellytys relevanttien johtopäätösten tekemiselle (ks. esimerkki luvussa 5.2).

7.2.1 Mallinnuksen viitekehys

Pysyväisluontoisten vaikutusten syntymiseen vaikuttavien tekijöiden estimoinnissa hyödynnetään Probit-mallia. Mallin avulla voidaan estimoida selittävien

muuttujien vaikutuksia tietyn binaarisen (0/1) selitettävän muuttujan todennäköisyyteen (ks. esimerkki luvussa 5.2.1). Perusmalli voidaan ilmaista muodossa (ks. Greene, 1997 ja 1998; King, 1989):

$$(1) Y_i^* = X_i\beta + \epsilon_i, \epsilon_i \sim N[0,1]; Y_i=1 \text{ jos } Y_i^* > 0 \text{ ja } Y_i=0 \text{ jos } Y_i^* \leq 0,$$

jossa Y_i on selitettävä muuttuja, X_i selittävien muuttujien vektori ja β estimoitavien kertoimien vektori. Muuttuja Y^* on latentti muuttuja, josta havaintaan ainoastaan tarkasteltavan ilmiön tapahtuma. Mallissa havainnon (hankkeen) i todennäköisyys kuulua ryhmään $Y=1$ voidaan laskea seuraavasti:

$$(2) P(Y_i=1 | X_i) = \Phi(X_i\beta), \text{ jossa } \Phi \text{ on standardoidun normaalijakauman kertymäfunktio.}$$

Estimoidut kertoimet osoittavat vaikutusten suunnan, mutta yksittäisten muuttujien vaikutusten suuruuden tulkitsemiseksi lasketaan estimoiduista kertoimista marginaalivaikutukset, jotka osoittavat yhdessä selitettävässä muuttujassa tapahtuvan muutoksen vaikutusta todennäköisyyteen kuulua $Y=1$ ryhmään. Marginaalivaikutukset siis osoittavat, missä määrin kunkin selittävän muuttujan muutos vaikuttaa selitettävän muuttujan ($Y=1$) ilmenemisen todennäköisyyteen. Poissulkevien (havainto voi kuulua ainoastaan yhteen luokkaan) muuttujien osalta tarkastelu tehdään laske-malla todennäköisyserot eri muuttujien välillä.

7.2.2 Aineisto ja ekonometriset spesifikaatiot

Estimoinnissa käytettiin internet-kyselyssä tuotettua aineistoa. Estimoinnin toteutuksessa kokonaisaineis-tosta ($N=357$) poistettiin puuttuvat havainnot. Lisäksi poistettiin ”en osaa sanoa” -vastaukset tarkastelun ja malleissa käytettyjen muuttujien kannalta epärelevant-teina (vastaaja ei ole kyennyt vastaamaan kysymykseen tai ei ole ymmärtänyt kysymystä). Poistettujen havaintojen jälkeen perusjoukoksi jäi 314 havaintoa. Seuraavassa on esitetty lyhyesti mallituksessa käytetty selitettävä muuttuja ja selittävät muuttujat, ja niiden merkitys analyysin kannalta. Muuttujien kuvaus ja

keskiarvot on esitetty estimointiaineiston ja maakun-tien osalta tiivistetysti myös liitteessä 10.

Pysyväisluontoisten vaikutusten syntyminen. Seli-tettävä muuttuja, pysyväisluontoisten vaikutusten syn-tyminen, ilmaisee, missä määrin toteutetut interventi-ot ovat aikaan saaneet pysyviä vaikutuksia, kuten esi-merkiksi toimintatapojen muutoksia, prosessien muu-toksia tai organisaatiomuutoksia. Selitettävä muuttuja saa arvon 1, jos hankkeessa on syntynyt erittäin paljon pysyväisluonteisia vaikutuksia ja muutoin arvon 0.

Toimintaympäristön kehittäminen. Toimintaym-päristön kehittäminen niveltyy vahvasti alueen kil-pailukykyisten toimintaedellytysten kehittämiseen ja turvaamiseen (vrt. luku 5.2.2). Toimintaympäristön kehittäminen luo osaltaan edellytyksiä organisaatioi-den kehittämiseksi ja verkostoitumiselle, ja näin ollen toimintaympäristön kehittämisen painottumisella to-teutetuissa interventioissa voidaan odottaa olevan po-sitiivisia vaikutuksia pysyväisluonteisten vaikutusten synty-miseen. Muuttuja saa mallissa arvon 1, jos toi-mintaympäristön kehittäminen painottuu hankkeessa erittäin paljon ja muutoin arvon 0.

Oppimisverkostot. Oppimisverkostoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä eri organisaatioiden luottamuk-selliseen informaation vaihtoon perustuvia yhteistyö-foorumia, joissa kartoitetaan kehittämistarpeita ja ratkaisuja olemassa oleviin ongelmiin (vrt. luku 5.2.2). Oppimisverkostot tukevat yhdessä oppimisen kautta yksittäisten toimijoiden kehittymisen mahdollisuuksia sekä ideoiden, hyvien käytäntöjen ja toimintatapojen leviämistä. Oppimisverkostojen painottumisella voi-daan odottaa olevan positiivisia vaikutuksia pysyväis-luontoisten vaikutusten synty-miseen. Muuttuja saa mallissa arvon 1, jos oppimisverkostot painottuvat hankkeessa erittäin paljon ja muutoin arvon 0.

Toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittäminen. Toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittäminen tu-kee uusien toimintatapojen ja mallien kehittämistä sekä kehittämistyön tulosten niveltymistä ja realisoi-tumista organisaatioiden toimintaan. Siten organisaatioiden sisäisen kehittämisen painottumisella voidaan odottaa olevan positiivinen vaikutus pysyväisluonteis-ten vaikutusten synnyttämiseen. Muuttuja saa mallissa arvon 1, jos toteuttajaorganisaation sisäinen kehittä-minen painottuu vahvasti ja muutoin arvon 0.

Kontrollimuuttujana estimoinnissa käytettiin **hankkeen pää tyyppiä**. Erityyppisillä hankkeilla on erilainen rooli kehittämistyön näkökulmasta ohjelmatyössä. Hankkeiden päätyyppi kuvaa vahvasti hankkeiden tavoitteita, jotka vaikuttavat vahvasti tarkasteltavaan ilmiöön. Kontrollimuuttujien osalta on odotettavissa, että oppilaitosten ja työssäoppimisen kehittämiseen tähtäävissä hankkeissa sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävissä hankkeissa syntyy pysyväisluontoisia vaikutuksia niiden vahvan kehittämisorientoituneisuuden kautta (ks. luku 4). Hanketyypin kontrolloinnin kautta voidaan varsinaisen mielenkiinnon kohteina olevien muuttujien tulemat yleistää koskemaan ESR-hankkeita yleensä.

7.2.3 Empiiriset tulokset

Taulukossa 7.1 on esitetty estimoinnin tulokset. Estimoinnissa käytettiin kahta eri spesifikaatiota, joista ensimmäisessä mukana olivat kaikki relevantit muuttujat ja mallissa 2 ainoastaan ne, jotka mallissa 1 saavuttivat tilastollisen merkitsevyyden 10 % tasolla. Näiden lisäksi estimoititiin useita vaihtoehtoisia malleja, joiden yhteydessä tarkasteltiin mm. käytettyjen muuttujien stabiilisuutta eri spesifikaatioissa⁵. Mallissa 1 hanketyyppien vertailuryhmänä on työttömien työllistäminen avoimille työmarkkinoille ja vastaavasti mallissa 2 työttömien uran- ja elämän hallintaan tähtäävät toimet, työttömien ammatilliseen osaamiseen tähtäävät toimet sekä muun julkisen sektorin kehittämiseen tähtäävät toimet. Tässä yhteydessä tarkastellaan lähemmin redusoidun mallin (malli 2) tuloksia, jotka ovat linjassa myös laajemman mallin (malli 1) kanssa.

Estimoinnin tulosten perusteella kontrollimuuttujina käytetyillä **tutkimus- ja kehittämistoiminnan**

sekä **oppilaitosten toiminnan ja työssäoppimisen kehittämiseen** tähtäävillä toimilla on positiivinen sekä tilastollisesti merkitsevä todennäköisyys pysyväisluontoisten vaikutusten syntymiselle odotusten mukaisesti. Tämä selittyy pitkälti em. hanketyyppien vahvalla kehittämisorientoituneisuudella suhteessa vertailuryhmään⁶. Oppilaitosten toiminnan ja työssäoppimisen kehittäminen kytkeytyvät vahvasti alueellisen osaamisinfrastruktuurin kehittämiseen sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistäminen alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittämiseen. Hieman yllättäen, myös yritystoiminnan kehittämisen hanketyyppi sai estimoinnissa positiivisen ja tilastollisesti merkitsevän kertoimen. Yritystoiminnan kehittämisessä pysyväisluontoiset vaikutukset kytkeytyvät pääasiassa yritysten liiketoiminta- ja tuotantoprosessien kehittymiseen, eivätkä niinkään ESR-asetuksen ja -viitekehityksen mukaiseen toiminnan tehostamiseen toteutetuissa interventioissa. Marginaalivaikutusten tarkastelun perusteella (kuvio 7.5) T&K-toiminnan edistämiseen tähtäävillä hankkeilla on 31 % -yksikköä, oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävillä hankkeilla 23 % -yksikköä, työssäoppimisen kehittämiseen tähtäävillä hankkeilla 18 % -yksikköä ja yritystoiminnan edistämiseen tähtäävillä hankkeilla on 26 % -yksikköä suurempi todennäköisyys pysyvien vaikutusten aikaan saamiselle suhteessa vertailuryhmään. Käytännössä kaikilla em. hanketyypeillä on 3–4 kertaa suurempi todennäköisyys pysyvien vaikutusten syntymiselle suhteessa vertailuryhmään.

Asetettujen hypoteesien mukaisesti toimintaympäristön kehittämisen, oppimisverkostojen sekä toteuttajaorganisaatioiden sisäisen kehittämisen painottumisella on selkeä positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä korrelaatio pysyvien vaikutusten syntymiselle toteutetuissa interventioissa. Seuraavassa tarkastelemme

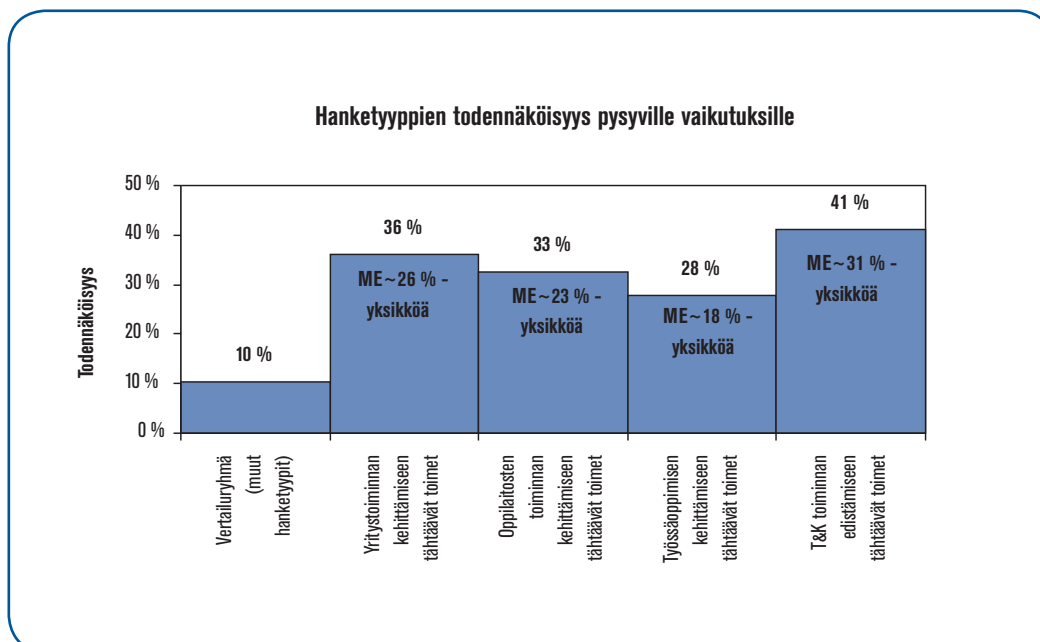
⁵ Mallinnuksessa testattiin myös pilottimaakunnan ja hallinnonalan merkitystä pysyvien vaikutusten syntymiseen. Kumpikaan tekijä ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Näin ollen tulokset on yleistettävissä kaikkiin hallinnonaloihin ja pilottimaakuntiin sekä tietyin rajoituksin ESR-toimintaan yleensä.

⁶ Vertailuryhmänä toimii tässä yhteydessä (malli 2) työttömien uran- ja elämänhallintaan, työttömien ammatilliseen osaamiseen ja työttömien työllistämiseen avoimille työmarkkinoille tähtäävät toimet sekä muun julkisen sektorin kehittäminen.

Taulukko 7.1 Pysyviä vaikutuksia selittävät tekijät

Muuttuja	Malli 1			Malli 2 (redusoitumalli)		
	β	$P[Z > z]$	ME	β	$P[Z > z]$	ME
Vakio	-1,9831***	0,0000		-1,7283***	0,0000	
Toimintaympäristön kehittäminen	0,6224***	0,0007	0,2132***	0,6369***	0,0004	0,2194***
Oppimisverkostot	0,6753***	0,0015	0,2386***	0,6640***	0,0015	0,2352***
Toteuttajaorganisaation kehittäminen	0,4273**	0,0162	0,1364**	0,4356**	0,0136	0,1398**
Työttömien uran- ja elämänhallinta	0,4883	0,3533	0,1697	-	-	-
Työttömien ammatillisen osaaminen	-0,2495	0,7466	-0,0723	-	-	-
Yritystoiminnan kehittäminen	1,1661**	0,0178	0,4010**	0,9075***	0,0001	0,3117***
Oppilaitosten kehittäminen	1,0748**	0,0330	0,3871**	0,8112***	0,0010	0,2896***
Työssäoppimisen kehittäminen	0,9316*	0,0698	0,3386*	0,6677**	0,0114	0,2386**
T&K-toiminnan edistäminen	1,2963**	0,0212	0,4809**	1,0381***	0,0036	0,3882***
Muun julkisen sektorin kehittäminen	0,1316	0,8270	0,0431	-	-	-
*** 1 % merkitsevyystaso	N=314			N=314		
** 5 % merkitsevyystaso	Malli oikein luokitellut 75,5 %			Malli oikein luokitellut 75,5 %		
* 10 % merkitsevyystaso	Log Likelihood -158,9296			Log Likelihood -160,0266		
β Kerroin	Prob>chi2 0,0000 ***			Prob>chi2 0,0000 ***		
$P[Z > z]$ P-arvo	LR 0,8829 (p=,6431)			LR 0,6785 (p=,7123)		
ME Marginaalivaikutus	RESET 4,019 (p=,1340)			RESET 1,3323 (p=,5137)		

Huom: Heteroskedastisuutta testattiin LR -testillä eri muuttujien kohdalta. Taulukossa on raportoitu tulos organisaatioiden kehittämisen ja oppimisverkostojen osalta. Tulosten perusteella varianssi ei vaihtelee muuttujien osalta. RESET -testin perusteella jäännökset ovat normaalisti jakautuneet, ja mallit oikein spesifioituja. Redusoidussa mallissa selitettävän muuttujan tapahtuman (Y=1) ennustuskyyky kasvaa 23 prosenttia. Kokonaisennustuskyyky pysyy samana verrattuna malliin 1.

Kuvio 7.5 Pysyvien vaikutusten todennäköisyyden muutos eri hankeprofiileissa (ME = marginaalivaikutus eli todennäköisyyden kasvu prosenttiyksiköissä)

näihin muuttujiin liittyviä tuloksia tarkemmin luvun alussa rakennettua tarkastelukehikkoa mukaillen (ks. kuvio 7.3).

Toimintaympäristön kehittäminen pysyvien vaikutusten synnyttämisessä

Toimintaympäristön kehittämisellä on positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä korrelaatio pysyvien vaikutusten syntyyn toteutetuissa hankkeissa. Toimintaympäristön kehittämisen painottuminen hankkeissa nostaa todennäköisyyttä synnyttää pysyväisluonteisia vaikutuksia 22 % -yksiköllä. Toisin sanoen, todennäköisyys pysyvien vaikutusten syntymiseen on keskimäärin yli kaksinkertainen hankkeissa, joissa toimintaympäristön kehittäminen painottuu ”erittäin paljon” (kuvio 7.6). Toimintaympäristön kehittäminen niveltyy vahvasti yritysten yleisten toimintaedellytysten tukemiseen ja alueellisten vetovoimatekijöiden edistämiseen. Toimintaympäristön kehittämisen kautta kyetään tukemaan alueellisten rakenteiden uudistumista sekä organisaatioiden kehittymisen ja verkostoitumisen edellytyksiä, jotka osaltaan tehostavat yksilöihin kohdistuvien toimenpiteiden vaikuttavuutta ESR-asetuksen tavoitteiden mukaisesti.

Toimintaympäristön kehittäminen käsittää myös kehittämistyön muita elementtejä toimintojen tehostamisen näkökulmasta. Esimerkiksi oppilaitosorganisaatioiden sisäinen kehittäminen kytkeytyy vahvasti alueen osaamisinfrastruktuurin kehittämiseen, ja tätä kautta toimintaympäristön kehittämiseen. Toimintaympäristön kehittämisen realisoituminen ja pysyvien vaikutusten syntyminen edellyttää sen kytkeytymistä alueellisiin strategioihin, ja tätä kautta alueiden vahvuuksien ja mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittäminen pysyvien vaikutusten synnyttämisessä

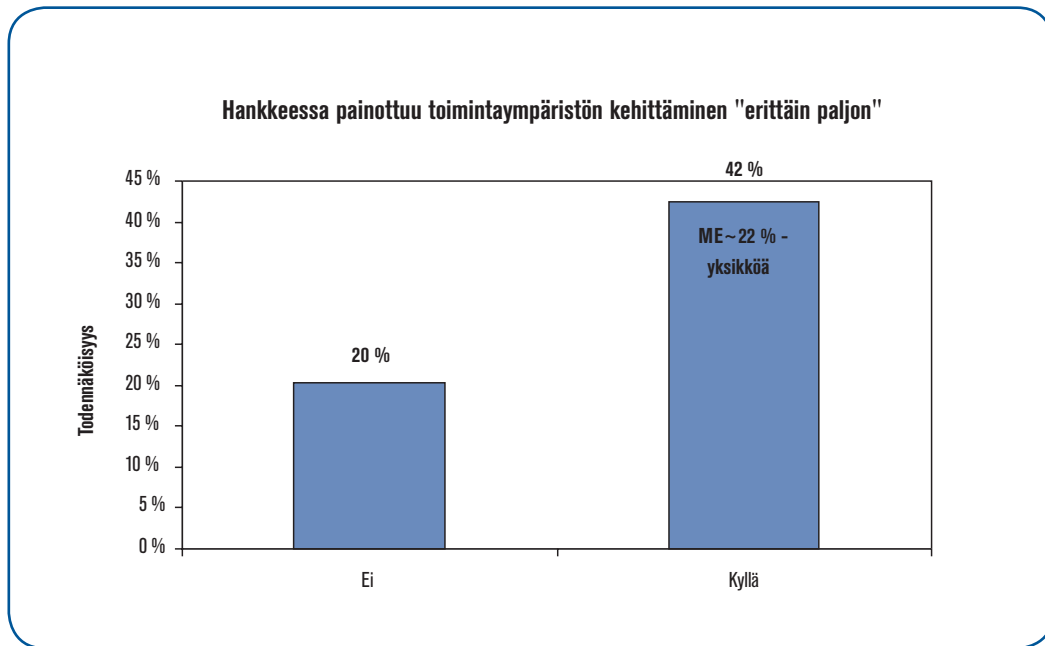
Toteuttajaorganisaatioiden sisäisellä kehittämisellä on positiivinen ja tilastollisesti merkitsevä korrelaatio pysyvien vaikutusten syntyyn toteutetuissa hankkeissa. Toteuttajaorganisaatioiden sisäisen kehittämisen painottuminen hankkeissa nostaa todennäköisyyt-

tä aikaan saada pysyväisluonteisia vaikutuksia 14 % -yksiköllä. Toisin sanoen, todennäköisyys pysyvien vaikutusten syntymiseen on lähes kaksinkertainen hankkeissa, joissa toteuttajaorganisaatioiden kehittäminen painottuu vahvasti (kuvio 7.7). Toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittäminen tukee vahvasti toiminnan tehostamiseen tähtäävien toimintatapojen, menetelmien ja prosessien konkretisoitumista organisaatioiden toimintaan.

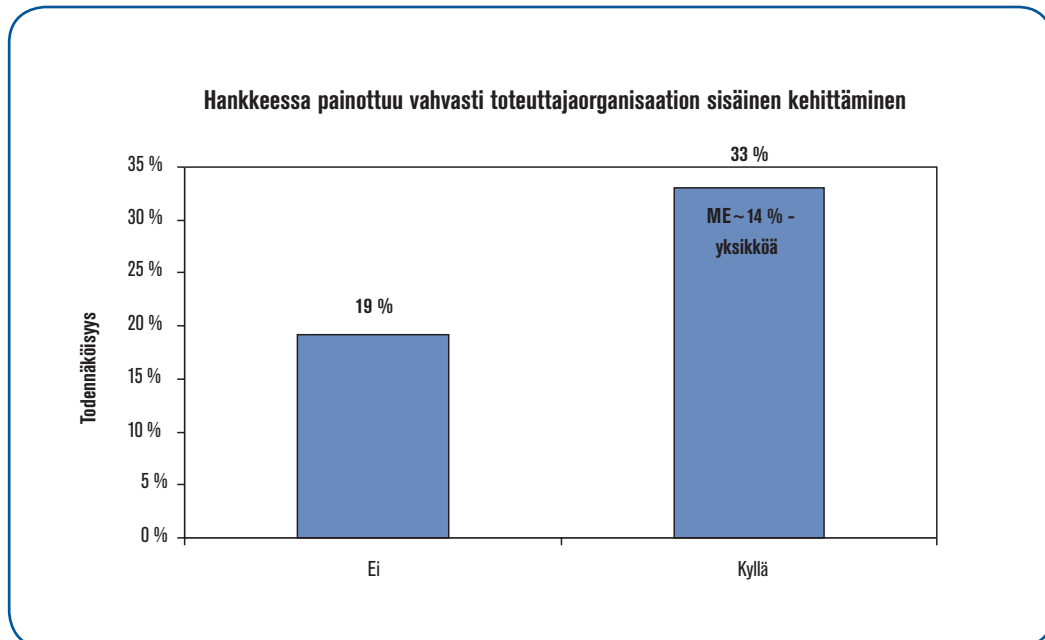
ESR-hankkeissa elinkelpoisuuden ja kehittämisprosessien jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että ne niveltyvät kiinteästi toteuttajaorganisaatioiden päätoimintoihin sekä edelleen kehittämisstrategioihin ja -linjauksiin. Kuviossa 7.8 havainnollistetaan ”liikkuvan maalin” periaatteeseen (ks. Hellström ja Jacob, 2003) pohjautuvan organisaatioiden kehittämismallin avulla edellä mainitun kytkennän tärkeyttä. Mallin mukaisesti osaamisen kehittäminen ja organisaatioidentiteetin kehittyminen lähtee liikkeelle nimenomaan organisaation strategioista, tavoitteista ja toimintakulttuurista. Ilman organisaatioiden ydinstrategioihin ja -arvoihin nivelymistä hanketoimintaan perustuvalla kehittämisellä ei ole todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa organisaatioiden osaamisrakenteisiin ja identiteetin kehittymiseen. Edelleen, ilman strategista kytköstä hankemuotoinen kehittäminen ei kykene välttämättä tunnistamaan kehittämisen reunaehdoja, toimintakulttuuria ja painotuksia. Myös mallissa esitetty dynaaminen ja palautemekanismin omaava sisäinen rakenne jää puutteelliseksi ilman organisaation sisältötekijöiden tunnistamista ja vaikuttamista näihin. Totuttujen toimintatapojen ja asetetun ”maalin” muuttaminen ovat haasteellisia osaluokkia jo sinänsä, ja vaativat väistämättä organisaation vahvaa sitoutumista poisoppimiseen ja orientoitumista tulevaisuutta tekevään kehittämiseen.

Oppimisverkostot pysyvien vaikutusten synnyttämisessä

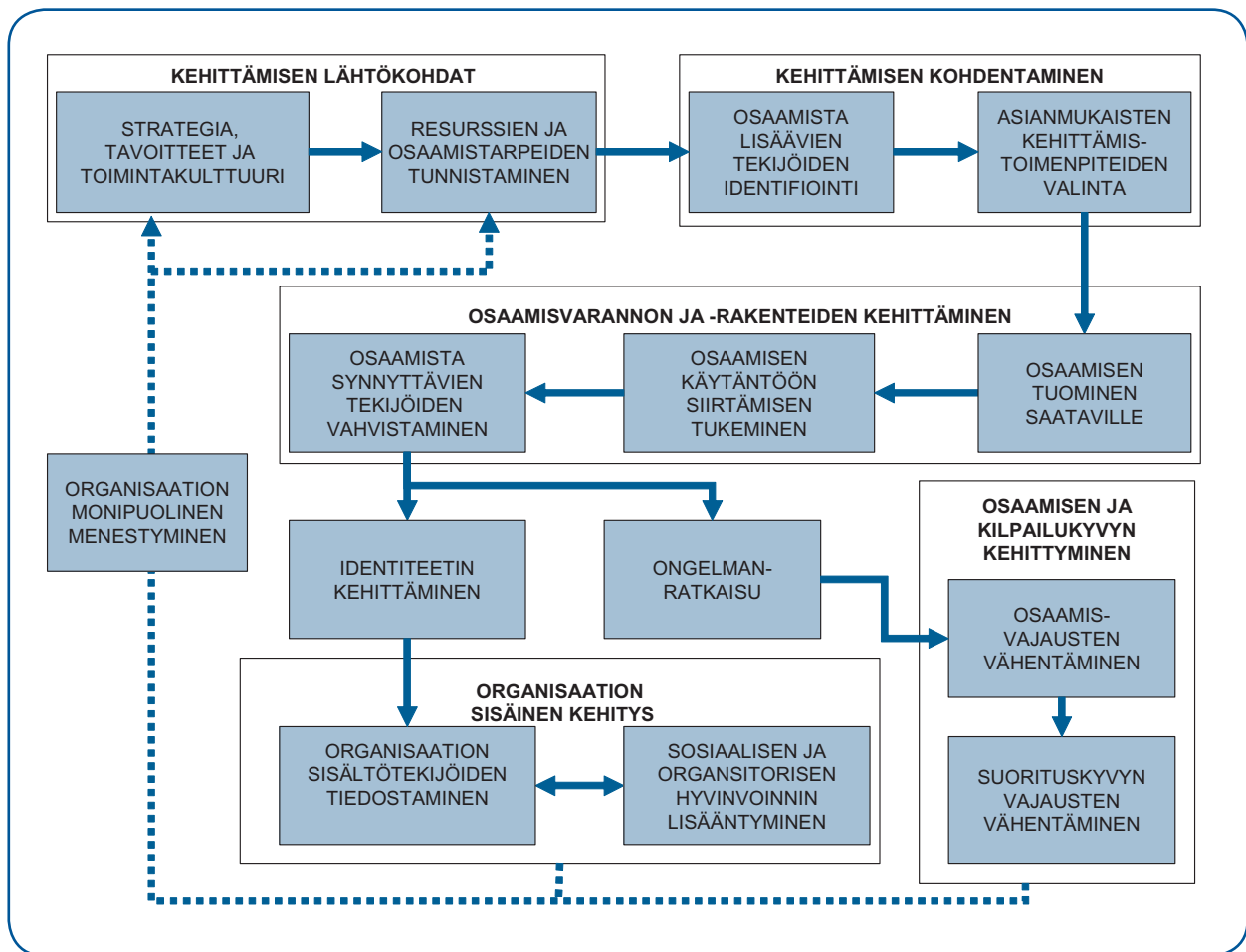
Oppimisverkostoilla on erittäin vahva positiivinen korrelaatio pysyvien vaikutusten syntymisen kanssa toteutetuissa hankkeissa. Marginaalivaikutusten mukaisesti hankkeilla, joissa oppimisverkostot painottuvat ”erittäin paljon”, on 23 % -yksikköä suurempi todennäköisyys pysyvien vaikutusten synnyttämiselle.

Kuvio 7.6 Pysyvien vaikutusten todennäköisyyden muutos eri hankeprofiileissa (ME = marginaalivaikutus eli todennäköisyyden kasvu prosenttiyksiköissä)

Kuvio 7.7 Pysyvien vaikutusten todennäköisyyden muutos eri hankeprofiileissa (ME = marginaalivaikutus eli todennäköisyyden kasvu prosenttiyksiköissä)

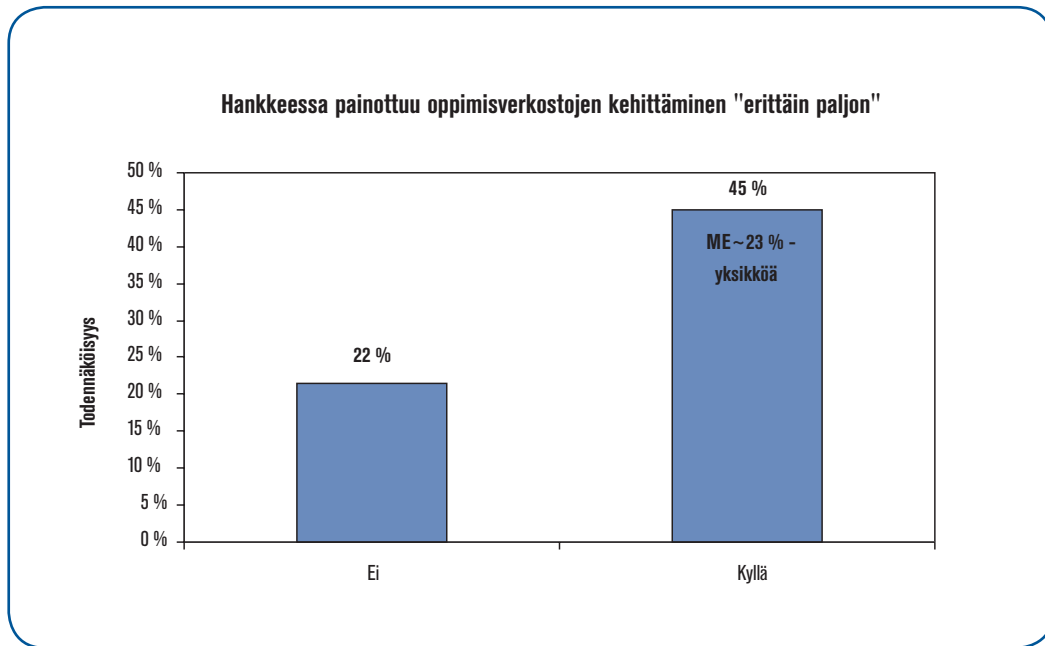
Kuvio 7.8 Organisaation sisäisen kehittämisen lähtökohdat (vrt. Hellström & Jacob, 2003)

Toisin sanoen, oppimisverkostojen painottuminen hankkeissa nostaa todennäköisyyden pysyvien vaikutusten syntymiselle yli kaksinkertaiseksi (kuvio 7.9). Oppimisverkostot tukevat vahvasti hankkeissa mallien, menetelmien, työtapojen sekä hyvien käytänteiden tuottamista ja levittämistä sekä ovat osaltaan varmistamassa pysyvien vaikutusten syntymistä toteutetuissa hankkeissa.

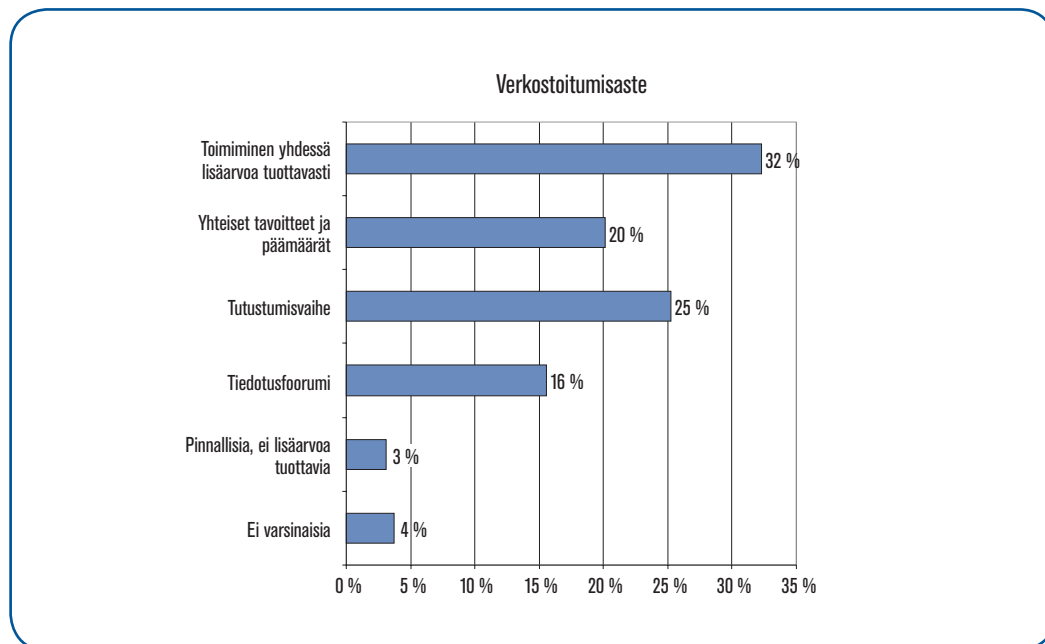
Estimointitulosten perusteella oppimisverkostoilla on selkeä yhteys pysyvien vaikutusten syntymiseen hankkeissa. Valtaosa kaikista tarkastelluista hankkeista pyrkii tavoitteellisesti verkostoitumisen edistämiseen. Ainoastaan 4 % hankkeista ei ollut lainkaan verkostosuhteita, ja 3 % hankkeista koki verkostoitumisen ja verkostosuhteet pinnallisiksi, eikä varsinaista lisäarvoa

tuottavaksi (kuvio 7.10). Merkittävässä osassa hankkeista sen sijaan verkostoja ollaan rakentamassa (25 %) tai verkostoissa asetetaan yhteisiä päämääriä ja tavoitteita (20 %). Verkostoissa toimitaan tuloksellisesti yhdessä lisäarvoa tuottavasti 32 % hankkeista. Hankkeissa, joissa verkostosuhteita ei ollut, perusteluina esitettiin useimmiten toteuttajaorganisaation riittävä oma osaaminen tai toimenpiteiden kytkeytyminen ainoastaan toteuttajaorganisaation sisäiseen kehittämiseen.

Verkostojen jäseninä painottuvat selkeästi yritykset sekä oppilaitokset. Hanketyypeittäin verkostojen rakenteet eriytyvät kuitenkin noudattaen toiminnan tavoitteille ja hallinnonaloille tyypillistä tehtävänjakoa. Vaikka painotukset verkoston jäsenten suhteen tulevat pitkälti näistä lähtökohdista, pilottimaakunnissa

Kuvio 7.9 Pysyvien vaikutusten todennäköisyyden muutos eri hankeprofiileissa (ME = marginaalivaikutus eli todennäköisyyden kasvu prosenttiyksiköissä)

Kuvio 7.10 Hankkeiden verkostoitumisaste

toteutettavien hankkeiden kohdalla verkostoitumisen voidaan katsoa olevan kokonaisuudessaan hyvin monipuolista. Yli puolessa hankkeista verkostojen katsottiin olevan vahvasti toimi- ja ammattialoja ylittäviä. Tämä tukee hankkeiden tavoitteiden analyysin tuloksia eri sektoreiden välisen horisontaalisen ja vertikaalisen verkostoitumisen painottumisesta hankkeissa.

7.3 Analyysin keskeiset tulemat

Pysyvien vaikutusten syntymistä selittävien tekijöiden estimoinnin tuloksista voidaan johtaa kolme keskeistä johtopäätelmää. Ensimmäiseksi, toimintaympäristön kehittämisellä voidaan vaikuttaa alueellisten rakenteiden uudistumiseen taitotiedon hyödyntämistä, organisaatioiden kehittymistä sekä verkostoitumista tukevasti. Toimintaympäristön kehittämisen rooli on kuitenkin vahvasti edellytyksiä luova. Toiseksi, toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittäminen tukee toimintatapojen, mallien ja menetelmien konkretisointia organisaatioiden toimintaan. Toteuttajaorganisaatioiden sisäisen kehittämisen kautta toteutetut toimenpiteet linkittyvät usein niiden kehittämisstrategioihin ja -linjauksiin, joka osaltaan tukee rakenteellisen osaamispääoman kehittymisen kautta pysyväisluontoisten vaikutusten syntyä. Kolmanneksi, oppimisverkostojen painottuminen hankkeissa tukee pysyvien vaikutusten syntymistä luomalla edellytyksiä organisaatioiden kehittymiselle sekä toimintatapojen, mallien sekä hyvien käytänteiden leviämiselle.

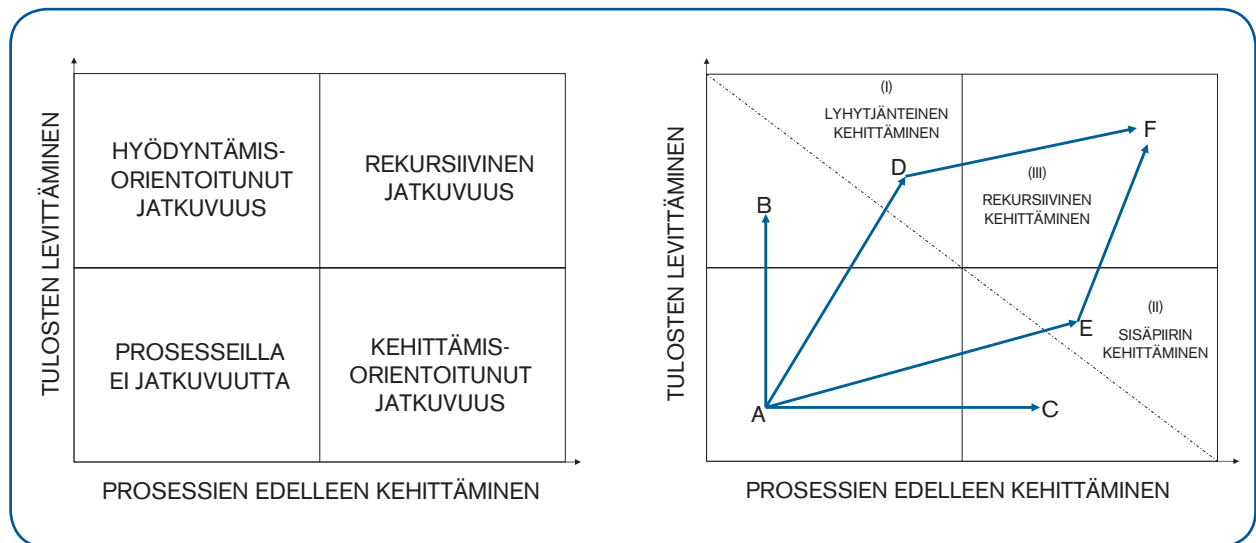
Pysyväisluonteisten vaikutusten sekä käynnistettyjen prosessien jatkuvuuden turvaamiseksi, hankemuotoisen kehittämistoiminnan tuotoksilta edellytetään niiden siirrettävyyttä vakiintuneiden organisaatioiden toimintaan. Tulosten levittämisen ja prosessien edelleen kehittämisen näkökulmasta käynnistettyjen prosessien jatkuvuus voidaan jakaa neljään potentiaaliseen tyyppiin kuvion 7.11 mukaisesti: 1) ei merkittävää jatkuvuutta, 2) hyödyntämisorientoitunut jatkuvuus, joka perustuu tulosten levittämiseen hankkeen toteuttamisen jälkeen, 3) kehittämisorientoitunut jatkuvuus, joka perustuu käynnistettyjen prosessien edelleen kehittämiseen sekä 4) rekursiivinen jatkuvuus, jossa tulosten ja uuden tiedon levittäminen ja hyödyntäminen

luo edelleen tarpeita ja painotuksia käynnistettyjen prosessien edelleen kehittämiselle, samanaikaisesti kun kehittäminen synnyttää kasvavaa kysyntää tuotetulle tiedolle. Käynnistettyjen prosessien jatkuvuudelle voidaan edelleen määritellä kolme mahdollista kehityspolkua kuvion 7.11 mukaisesti:

A → B ja A → C kuvaavat toimenpiteitä, jossa jatkuvuuden kannalta painopiste on asetettu ainoastaan tulosten levittämiseen tai organisaation sisäiseen kehittämiseen. Jatkuvuuden näkökulmasta niitä ei voida pitää optimaalisina ratkaisuin. Ainoastaan tulosten levittämisen kautta, hankkeen ulkopuolisten toimijoiden sitoutuminen jo kehitettyyn tuotteeseen saattaa muodostua vaikeaksi esteeksi voittoa. Toisaalta, keskittymällä ainoastaan prosessien edelleen kehittämiseen organisaation sisällä ei saavuteta tulosten levittämisen kautta saavutettavissa olevia laajempia hyötyjä.

A → D ja A → E kuvaavat toimenpiteitä, joissa jatkuvuutta haetaan sekä prosessien edelleen kehittämisen että tulosten levittämisen kautta. Tulosten levittäminen tai kehittäminen painottuu kuitenkin selkeästi toisen tekijän kustannuksella. Oikeapuoleisen kuvion mukaisesti prosessin jatkuvuus voi perustua lyhytjänteiseen kehittämiseen (I), jossa paino on vahvasti tulosten levittämisessä eikä aitoa vuorovaikutteisuutta kehittämisen ja tiedon välittämisen välille synny. Toisaalta, prosessin jatkuvuus perustuu vahvasti edelleen kehittämiseen hyvin rajallisen ”sisäpiirin” kesken (II), eikä varsinaista tulosten levittämistä kehittäjäorganisaation ulkopuolelle synny. Myös rekursiivisuus kehittämisen ja tulosten levittämisen välillä jää saavuttamatta. Jatkuvuuden näkökulmasta, kumpakaan vaihtoehtoa ei voida nähdä pitkällä aikajänteellä optimaalisena vaihtoehtona.

A → D → F ja A → E → F ovat optimaalisia vaihtoehtoja hankkeiden prosessien jatkuvuuden näkökulmasta. Kehityspolun lähestyessä pistettä F todentuu aito vuorovaikutteinen rekursiivinen jatkuvuus, jossa tulosten ja uuden tiedon levittäminen ja hyödyntäminen luo edelleen tarpeita ja painotuksia käynnistettyjen prosessien edelleen kehittämiselle, samanaikaisesti kun kehittäminen synnyttää kasvavaa kysyntää kehitetyille tuotteille.

Kuvio 7.11 Käynnistettyjen prosessien jatkuvuus

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

8.1 Toteutetun arvioinnin tausta

Arvioinnin lähtökohdat

ESR:lla on merkittävä rooli osaamisen kehittämisessä, ja se on osaltaan toteuttamassa Lissabonin (2000) strategiaa koko EU:n tasolla. Lissabonin strategiassa asetettujen linjausten mukaisesti EU:n tavoitteena on panostamalla inhimillisen pääoman kehittämiseen, yrittäjyyteen sekä innovaatiotoimintaan edetä tietoyhteiskuntakehityksen kärjessä. Lissabonin strategian mukaisesti ESR-asetuksessa on selkeät painotukset koulutuksen kautta tuotettavalle osaamiselle sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseksi. Kansallisessa ESR-viitekehyksessä on lisäksi asetettu selkeitä tavoitteita ESR:n rooliin kehittämislaboratoriona, jonka kautta haetaan uusia innovatiivisia ratkaisuja, joissa osaamisen kehittämisen lähtökohtina ovat työllisyyden parantaminen sekä yritysten kilpailukyvyn lisääminen.

Alueellisen osaamisen kehittäminen ja rakennera-
hastohankkeet (ALUEOSAAJA) hankkeen tavoitteena on arvioida ESR-osarahoitteisten hankkeiden roolia ja vaikutuksia alueellisen osaamisen ja kilpailukyvyn kehittämiseksi. Selvityksen teoreettisena viitekehyksenä toimii oppivan alueen toimintamalli. ALUEOSAAJA-hankkeen ensimmäinen väliraportti⁷ keskittyi kansallisen tason analysointiin, ja sen keskeisenä tavoitteena oli tuottaa käytännönläheistä informaatiota hankkeisuuden tueksi erityisesti alueellisen osaamisen kehittämisen ja ESR:n näkökulmasta. Käsillä oleva raportti keskittyy vastaavasti tutkimuksen toiseen vaiheeseen, jossa tarkastelua syvennetään pilottimaakuntiin – Satakunta, Päijät-Häme ja Keski-Suomi – kohdistettujen tarkastelujen avulla. Maakunnallisen tarkastelun perusteena voidaan pitää sitä, että lähtökohtaisesti alueellisen kehittämisen vastuu on maakuntaliitoilla, ja siten myös alueellisen kehittämisen tematiikkaa on relevanttia arvioida tällä tasolla.

⁷ Ritsilä, J. & Haukka, J. (2003). ESR -hankkeet oppivan alueen toimintamallissa, väliraportti I. Opetusministeriön julkaisuja 2003:7. Helsinki.

Arvioinnin toteutus ja arviointikysymykset

Toteutettu tarkastelu perustuu lähinnä pilottimaakuntien ESR-hankkeiden projektipäälliköille suunnattuun internet-kyselyyn, maakuntien yhteistyöryhmille suunnattuun kyselyyn sekä pilottimaakuntien sosioekonomisista lähtökohdista tehtyihin tilastotarkasteluihin. Pilotti-maakuntiin kohdentuvassa analyysissä arvioinnin kohde on siirtynyt kansallisen tason hankkeistuksen arvioinnista toteutuksen, tulosten sekä odotettavissa olevien vaikutusten tarkasteluun.

Käsillä olevan pilottimaakuntavaiheen tarkastelua ohjaa toisaalta pyrkimys tuottaa yleistettäviä tuloksia

hankkeiden aluevaikuttavuutta ja jatkuvuutta selittävistä tekijöistä, jotka voivat toimia osaltaan hyvinä käytänteinä omassa kontekstissaan. Toisaalta pilottimaakuntavaiheen analyysien avulla pyritään testaamaan pätevin menetelmin hanketyön parissa työskentelevien käytännön kokemuksen kautta syntyneitä näkemyksiä ESR-hankkeiden aluevaikuttavuuteen ja jatkuvuuteen vaikuttavista avaintekijöistä. Testattu tieto muodostaa vankan lähtökohdan tutkimuksen seuraavan vaiheen (hankevetäjien haastattelut) tarkasteluille, joiden pääpaino on syventävän laadullisen informaation tuottamisessa.

8.2 Arvioinnin kohteet, tietolähteet, menetelmät ja keskeiset tulokset

Arvioinnin kohde	Tietolähteet	Menetelmät	Keskeiset tulokset
LUKU 3 Pilottimaakuntien profiilit	<ul style="list-style-type: none"> • maakuntien yhteistyöryhmien internet -kysely • tilastoaineisto • hankevetäjien internet-kysely • maakuntien strategiset asiakirjat 	<ul style="list-style-type: none"> • strategia-analyysi • kyselyaineistojen kuvailuva tarkastelu • tilastoaineistojen kuvailuva tarkastelu 	<ul style="list-style-type: none"> • pilottimaakuntien osaamisen kehittämisen lähtökohdat • pilottimaakuntien vahvuusalat • ESR-hanketoiminnan profiili pilotti-maakunnissa
LUKU 4 Kehittämisen ja välittömän vaikutuksen rajapinnassa	<ul style="list-style-type: none"> • hankevetäjien kysely • Lisbon strategia • ESR-asetus • ESR-viitekehys • NAP • relevantti tieteellinen kirjallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • strategia-analyysi • kyselyaineistojen kuvaileva tarkastelu • kaksivaiheinen klusterointi 	<ul style="list-style-type: none"> • kehittäminen ja välitön vaikuttaminen yhdistyy hankkeiden tavoitteenasettelussa • välittömän vaikutuksen ja kehittämisen yhdistämisellä on saavutettavissa merkittäviä yhteisvaikutukseen perustuvia hyötyjä
LUKU 5 Hankkeiden aluevaikutuksia selittävät tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • hankevetäjien kysely • aluekehittämislaki ja muut relevantit aluekehittämiseen liittyvät strategiat • ESR-asetus • ESR-viitekehys • NAP • relevantti tieteellinen kirjallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • strategia-analyysi • kyselyaineistojen kuvailuva tarkastelu • hankkeiden aluevaikutavuutta selittävien tekijöiden ekonometrinen analyysi (probit-malli) 	<ul style="list-style-type: none"> • T&K-toimintaan painottuvilla hankkeilla on suuri todennäköisyys käynnistää tai tukea merkittäviä aluekehittämisprosesseja • hankkeisiin kytkeytyvän keskus- ja reuna-alueiden yhteistyötä edistämällä voidaan osaltaan tukea merkittävien aluekehitysprosessien käynnistymistä ja toteutumista • oppimisverkostoilla on merkittäviä vaikutuksia alueellisten kehittämisssessien käynnistämisessä ja tukemisessa
LUKU 6 Teoista tuloksiin – hankkeiden vaikutusten realisoitumisen problematiikka	<ul style="list-style-type: none"> • hankevetäjien kysely • ESR-asetus • ESR-viitekehys • NAP • relevantti tieteellinen kirjallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • strategia-analyysi • kyselyaineistojen kuvailuva tarkastelu 	<ul style="list-style-type: none"> • ESR-tuki ja kansallinen rahoitus ovat olleet edellytys hankkeiden toteuttamiselle, tai niillä on ollut hanketta laajentavia tai nopeuttavia vaikutuksia. • hankkeissa syntyneet vaikutukset kytkeytyvät vahvasti ESR-rajapintamalliin • suurimmassa osassa hankkeista välittömät ja välilliset vaikutukset muodostavat yhdistelmän • hankkeiden pääasialliset vaikutukset realisoituvat pääsääntöisesti aikaisintaan toteutuksen loppuvaiheessa ja useasti reilusti hankkeen päättymisen jälkeen
LUKU 7 Tavoitteena pysyvät vaikutukset	<ul style="list-style-type: none"> • hankevetäjien kysely • Lisbon strategia • ESR -asetus • ESR -viitekehys • NAP • relevantti tieteellinen kirjallisuus 	<ul style="list-style-type: none"> • strategia-analyysi • kyselyaineistojen kuvailuva tarkastelu • pysyviä vaikutuksia selittävien tekijöiden ekonometrinen analyysi (probit-malli) 	<ul style="list-style-type: none"> • hankkeiden toteuttajaorganisaatioiden kehittäminen, osaamisverkostojen hyödyntäminen ja hankkeissa toteutettu toimintaympäristön kehittäminen lisäävät todennäköisyyttä pysyville vaikutusten syntymiseen • pysyvien vaikutusten tavoittelu niveltyy vahvasti ESR-asetuksessa määritellyn välittömien toimien tehostamisen tavoitteenasetteluun

8.3 Mitä tästä opimme – raportin keskeiset tulemat

Johtopäätös 1

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan painottuminen, oppimisverkostot ja ydin-periferia-yhteistyö lisäävät hankkeiden aluevaikuttavuuden todennäköisyyttä

T&K-toiminnan edistämisellä ESR-hankkeissa tuetaan siirtymistä kohti kilpailukyistä osaamistaloutta. Tutkimus- ja kehittämistoimintaan painottuvilla hankkeilla voidaan ratkaisevasti vaikuttaa merkittävien aluekehitysprosessien käynnistymiseen ja toteutumiseen. Nopea uuden teknologian omaksuminen on ehto sille, että alueet voivat taistella tiensä teknologisen kehityksen eturintamaan ja säilyttää asemansa siellä. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukemisella voidaan osaltaan edistää näitä tavoitteita. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukeminen mahdollistaa alueellisen innovaatiopotentialin ja -verkostojen kehittymisen. Innovaatiopotentialin kasvu mahdollistaa uuteen tietoon ja teknologiaan perustuvan liiketoiminnan kehittymisen sekä tätä kautta alueellisen kilpailukyvyn kehittymisen. Alueiden lisääntynyt kilpailukyky edistää puolestaan taitotiedon kumuloitumista ja osaamisen hyödyntämistä, sekä tuottaa lisää taloudellisia resursseja tutkimus- ja kehittämistoimintaan uuden osaamispääoman tuottamiseksi ja innovaatiopotentialin edelleen kehittämiseksi. Osuva ja oikea-aikainen panostus tutkimus- ja kehittämistoimintaan voi näin käynnistää kumulatiivisen prosessin, jossa teoriassa taivas on kattona kehittymiselle. Vaikka ilmiöön suhtauduttaisiin hieman kriittisemminkin, voidaan kuitenkin todeta, että tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävät toimenpiteet ovat onnistuneen keskeisessä asemassa sosioekonomisten rakenteiden muutoksen tukemisessa kohti kilpailukyistä

osaamistaloutta. (Hjerpe & Kiander, 2004; Toner, 1999)

Hankkeiden tavoitteellinen yhteistyö edistää aluevaikutusten syntyä. Hankkeissa hyödynnetyillä oppimisverkostoilla on merkittäviä vaikutuksia alueellisten kehittämisprosessien käynnistämässä ja tukemisessä, ja ne ovat osaltaan tukemassa tuloksellisten innovaatioverkostojen rakentumista. Oppimisverkostot voivat rakentua joko maakuntien sisäistä (esim. toimialoittaiset tai temaattiset kehittämisryhmät) tai esimerkiksi maakuntakeskusten välistä (esim. seudullisten keskusten välinen teknologiayritystoiminnan kehittämiseen tähtäävä yhteistyö) osaamisen siirtoa tukeviksi. Oppimisverkostoilla on tärkeä rooli osaamisen välittämisessä eri toimijoiden välillä sekä alueellisen kehittämistahdon luomisessa ja tukemisessä. Tavoitteellinen, yhteisiä tavoitteita asettava ja tuloksia tuottava yhteistyö edistää eri osapuolten sitoutumista konkreettiseen kehittämistoimintaan, jossa opitaan ja uskalletaan myös tarvittaessa vaihtaa suuntaa parempien tulosten saavuttamiseksi.

Hankkeiden keskus-reuna-alueiden välinen yhteistyö toimii siltana osaamisen diffuusiolle. Hankkeisiin kytkeytyvän keskus- ja reuna-alueiden välisen yhteistyön kautta voidaan osaltaan tukea merkittävien aluekehitysprosessien käynnistymistä ja toteutumista. Reuna-alueiden näkökulmasta tämä tarkoittaa yleensä osaamisen ja innovaatioiden diffuusiota keskuksista kohti periferiaa. Keskusalueitten näkökulmasta yhteistyö reuna-alueitten kanssa toimii tällä hetkellä lähinnä aluepolitiikan strategioiden pohjalta eli useilla ydinalueen toimijoilla on aluekehittämisvelvoitteita ja/tai ne saavat taloudellisia resursseja toiminnastaan reuna-alueitten kanssa. Keskus- ja reuna-alueiden samanaikaisella huomioimisella toteutetuissa ESR-hankkeissa on mahdollista edistää kokonaisvaltaista aluekehittämisstrategian toteutumista, jossa jokaisella alueella on oma paikkansa ja tehtävänsä.

Hankkeiden aluevaikuttavuuden tehostaminen

Keskustelualoitteet

- 1. Aluevaikuttavuuden avaintekijöiden yhteisvaikutusten tavoittelu.** Yhdistämällä toimivaan hankeaihioon tutkimus- ja kehittämistoimintaa, osaamisverkostojen hyödyntämistä sekä ydinperiferia-yhteistyötä on varsin todennäköistä, että hankkeella ollaan rakentamassa toimivia innovaatioverkostoja ja vaikuttamassa merkittäviin aluekehittämisprosessin käynnistymiseen.
- 2. T&K-toiminnan vahvempi priorisointi ohjelmatyössä.** Osaamisen kehittämisen tulisi korostua tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä, kun punnitaan mihin alueellista kilpailukykyä ja työllisyyttä tukevaa resursointia tulisi kohdentaa. Aluekehitykseen kytkeytyvien strategioiden yhteisenä tavoitteena tulisi jatkossa olla vahvan T&K-toiminnan kapasiteetin turvaaminen sekä julkisen että yksityisen sektorin T&K-toimintaa tukemalla.
- 3. T&K-toimintaan liittyvien toimenpiteiden täsmentäminen.** T&K-toiminnan edistäminen vaatii merkittäviä resursseja tulokellisen toiminnan varmistamiseksi. Tarvitaan selkeää priorisointia tavoitteiden ja resurssien kohdentamisessa todellisten vaikutusten aikaansaamiseksi (keihäänkärjet, jotka tuottavat tulosta).
- 4. T&K-toimintaan liittyvän tavoitteenasettelun konkretisointi.** Tutkimus- ja kehittämistoiminnan sisältö muodostuu usein kehittämisstrategioissa yleisiksi ja laajoja asiakokonaisuuksia tavoitteleviksi korulauseiksi ilman konkreettisuutta ja aitoa pohdintaa siitä, mitä ovat toiminnan reunaehdot. Strategioissa ja niihin liittyvissä toimeenpanosuunnitelmissa tulisi jatkossa pyrkiä selkeään, yksinkertaiseen ja konkreettiseen tavoitteenasetteluun (mitä halutaan ja miten tähän päästään).
- 5. Kokonaisvaltaisuus T&K-toiminnan kehittämisessä.** T&K-toiminnan edistämiseen tähtäävien toimenpiteiden realisoituminen aluetalouteen kilpailukyvyksi ja hyvinvoinniksi ei ole itsestäänselvyys. T&K-aluevaikuttavuuden tehostamiseksi tarvitaan useita toisiaan täydentäviä toimenpiteitä. Tulisi varmistaa korkeatasoinen koulutus, osaavien tutkijoiden saatavuus, idearesurssien syntyminen, ideoiden työstäminen innovaatioiksi ja niiden kaupallistaminen sekä innovaatioiden diffuusio eri toimijoiden ja alueiden välillä. Tämän ketjun saumaton toiminta edellyttää kokonaisvaltaista lähestymistapaa. T&K-toimintaa tulisi käsitellä prosessikokonaisuutena niin ohjelmatyön ja aluekehittämisstrategioiden alla.
- 6. Järkiperäinen verkostoituminen.** Verkostoitumisen osalta on havaittavissa eräänlaista ylilyöntiä niin strategisella kuin toimeenpanotasolla. Verkostoitumisesta on tullut osittain itseisarvo, vaikka se ei ole aina tehokkain tapa toimia, varsinkaan heikosti toteutettuna. Verkostojen muodostamisessa ja hyödyntämisessä tulisi jatkossa kiinnittää entistä enemmän huomiota verkoston varsinaiseen tavoitteeseen, tarkoituksenmukaisuuteen ja aitoon lisäarvoon.
- 7. Tuloshakuisuus verkostoitumisessa.** Alueellisen kilpailukyyn kehittämisen näkökulmasta verkostoitumisella on kaksi perustehtävää, joista ainakin toisen tulisi aina löytyä verkostoitumisen taustalta. Verkostoituminen voi toimia kustannuksia pienentävästi tai tuottoja kasvattavasti niin, että se luo liikumavaraa muuhun kehittämiseen. Alueellisen kilpailukyyn näkökulmasta verkostoitumiselta tulisi edellyttää entistä selkeämpiä ja tavoitteellisempia lähtökohtia ja toiminnan tulisi olla vahvasti tuloshakuista.
- 8. Verkostojen alueellinen laajentaminen.** ESR-hankkeiden, kuten muidenkin aluekehittämisen tehostamiseksi synnytettyjen verkostojen painopiste on vahvasti maakunnan sisäisten tai seudullisten verkostojen kautta tapahtuvassa osaamisen siirron tukemisessa. Jatkossa tulisi pyrkiä tukemaan vahvemmin oppimisverkostojen syntymistä samojen asioiden kanssa painivien toimijoiden kesken niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. ESR-hankeet voisivat toimia näin tienraaajina integraatiopolitiikan konkretisoimisessa ja alueiden välisen osaamisen siirron tukemisessa.
- 9. Keskus- ja reuna-alueiden yhteistyön hyötyjen aktiivinen etsiminen ja hyödyntäminen.** Keskus- ja reuna-alueiden yhteistyö toimii paremmin, kun sillä on molemminpuolista hyötyä tuottavia elementtejä, jotka perustuvat luottamukseen, tietämyksen jakamiseen ja toiminnan yhteensovittamiseen. Yhteistyöprosesseja suunniteltaessa tulisi pyrkiä hyödyntämään alueiden vahvuuksia, ja konkretisoimaan molemmille osapuolille realisoituvaa hyötyä yhteistyöstä. ESR-toiminnassa painottuvaa kokeilevaa hankemuotoista toimintaa tulisi hyödyntää entistä vahvemmin väylänä näiden hyötyjen etsimisessä ja testaamisessa.
- 10. Aluekehittämistä tukevien toimenpiteiden eriyttäminen.** Alueellisen kehittämisen näkökulmasta erityyppisten alueiden toimintamahdollisuudet ja kehitysnäkymät poikkeavat merkittävästi toisistaan. Alueelliset erot tulisi tunnistaa ja hyväksyä alueiden erilaiset kehittämisen lähtökohdat. Tämä mahdollistaisi osaltaan myös osaamisen kehittämiseen liittyvien strategioiden, menetelmien ja toimintatapojen eriyttämisen paremmin alueiden lähtökohtia palveleviksi. Eriyttäminen puolestaan edesauttaisi asianmukaisten ja ydin-periferia-yhteistyökohteiden kartoittamista sekä tehokkaiden instrumenttien kehittämistä.

Johtopäätös 2

Toimintaympäristön kehittämisen, oppimisverkostojen ja toteuttajaorganisaatioiden sisäisen kehittämisen painottuminen lisäävät hankkeiden todennäköisyyttä synnyttää kestäviä vaikutuksia

Toimintaympäristön kehittäminen rakentaa pohjaa muulle kehittämistoiminnalle. Toimintaympäristön kehittämisellä voidaan vaikuttaa alueellisten rakenteiden uudistumiseen taitotiedon hyödyntämistä, organisaatioiden kehittymistä sekä verkostoitumista tukevasti. Toimintaympäristön kehittämisen rooli on kuitenkin vahvasti edellytyksiä luova. Toimintaympäristön kehittäminen käsittää myös kehittämistyön muita elementtejä toimintojen tehostamisen näkökulmasta. Esimerkiksi oppilaitosorganisaatioiden sisäinen kehittäminen kytkeytyy vahvasti alueen osaamisinfrastruktuurin kehittämiseen, ja tätä kautta toimintaympäristön kehittämiseen. Toimintaympäristön kehittämisen realisoituminen ja pysyvien vaikutusten syntyminen edellyttää toiminnan integroimista alueellisiin strategioihin, ja tätä kautta alueiden vahvuuksien ja mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Oppimisverkostot edesauttavat kestävien vaikutusten syntymistä. Oppimisverkostot perustuvat eri organisaatioiden väliseen tasa-arvoiseen osallistumiseen ja luottamukselliseen informaation vaihtoon. Oppimisverkostoissa on sisään kirjoitettuna tavoitteellisen oppimisen ideologia. Oppimisverkostoissa kartoitetaan yhdessä kehittämistarpeita ja etsitään ratkaisuja olemassa oleviin ongelmiin. Oppimisverkostot toimivat hankkeissa sosiaalisen pääoman rakentajina. Hankkeissa hyödynnetyt oppimisverkostot tukevat osaltaan alueellisen kehittämisen tahdon rakentamista, toimijoiden yhteisten intressien tunnistamista, kollektiivista tavoitteiden asettelua sekä tuloksellista yhteistyötä. Oppimisverkostojen painottuminen hankkeissa

tukee kestävien vaikutusten syntymistä myös organisaatiotasolla luomalla edellytyksiä organisaatioiden kehittymiselle sekä taitotiedon, uusien toimintatapojen ja hyvien käytänteiden leviämislle.

Toteuttajaorganisaatioiden kehittäminen edistää hankkeiden vaikutusten juurtumista ja käynnistettyjen prosessien edelleen kehittämistä. ESR-hankkeissa elinkelpoisuuden ja kehittämisprosessien jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että ne nivELYVÄT kiinteästi toteuttajaorganisaatioiden päätoimintoihin sekä kehittämisstrategioihin ja -linjauksiin. Osaamisen kehittäminen ja organisaatioidentiteetin kehittyminen lähtevät liikkeelle organisaation strategioista, asetetuista tavoitteista ja toimintakulttuurista. Ilman sidettä organisaatioiden ydinstrategioihin ja -arvoihin, hanketoimintaan perustuvalla kehittämisellä ei ole todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa organisaatioiden osaamisrakenteisiin ja identiteetin kehittymiseen. Edelleen, ilman strategista kytköstä hankemuotoinen kehittäminen ei kykene välttämättä tunnistamaan kehittämisen reunaehdoja, toimintakulttuurin asettamia pelisääntöjä ja organisaatiossa priorisoituja painotuksia. Myös dynaaminen prosessointi ja palautemekanismin rooli jää hankkeissa puutteelliseksi ilman integroitumista organisaation rakennetekijöihin ja vaikuttamista näihin. Totuttujen toimintatapojen ja asetetun ”maalin” muuttaminen ovat haasteellisia osa-alueita jo sinänsä, ja vaativat väistämättä organisaation vahvaa sitoutumista poisoppimiseen ja aktiivista asennetta uuden omaksumiseen. Toteuttajaorganisaatioiden sisäinen kehittäminen tukee osaltaan uusien toimintatapojen, mallien ja menetelmien konkretisoitumista organisaatioiden toimintaan. Jos hanketoiminnan toimenpiteisiin integroituu aitoa toteuttajaorganisaatioiden sisäistä kehittämistä, linkittyvät ne samalla myös organisaatioiden kehittämisstrategioihin ja -linjauksiin. Tämä tukee puolestaan rakenteellisen pääoman kehittymistä, hankkeiden vaikutusten juurtumista ja hankkeissa käynnistettyjen prosessien jatkuvuutta.

Kestävien vaikutusten synnyttämisen edistäminen hankkeissa

Keskustelualoitteet

- 1. Kestävyyttä luovien tekijöiden yhteisvaikutusten tavoittelu.** Toimintaympäristön kehittämisen, oppimisverkostojen hyödyntämisen ja toteuttajaorganisaatioiden kehittämisen yhdistelmä hanketoiminnassa muodostaa kokonaisuuden, jolla pystytään tehokkaasti edistämään kestävien vaikutusten synnyttämistä ja käynnistettyjen prosessien jatkuvuutta. Alueellisen hanketoiminnan koordinoinnissa tulisikin varmistaa näiden elementtien yhdistyminen ja yhteishyötyjen tavoittelu.
- 2. Toimintaympäristön kehittäminen muun hanketoiminnan vahvistimena.** Toimintaympäristön kehittäminen tulisi nähdä myös osana muun hanketoiminnan tehostamista. Toimintaympäristön kehittämiseen liittyvä toiminta on vahvasti edellytyksiä luovaa, eikä se yleensä tuota suoraan esimerkiksi uusia työpaikkoja tai yrityksiä. Toimintaympäristön kehittämiseen liittyvä hanketoiminta tulisikin nähdä aluekehittämisen näkökulmasta muita, suoraan vaikuttamiseen tähtääviä toimenpiteitä tukeviksi ja niiden synnyttämiä prosesseja vahvistavaksi.
- 3. Prosessien edelleen kehittämisen ja tulosten levittämisen vuorovaikutteisuuden turvaaminen.** Hankkeen päättymisen jälkeen toiminnan looginen jatke on usein joko saavutettujen tulosten levittäminen tai käynnistettyjen prosessien edelleen kehittäminen. Hanketoiminnan tehokkuuden näkökulmasta nämä osa-alueet tulisi nähdä kuitenkin yhtenä kokonaisuutena, jossa tekijöiden välillä on vuorovaikutteisuuden perustuva rekursiivinen suhde. Vuorovaikutteisuuden turvaaminen edellyttää prosessia, jossa tulosten ja uuden tiedon levittäminen ja hyödyntäminen luo edelleen tarpeita ja painotuksia käynnistettyjen prosessien edelleen kehittämiselle, samanaikaisesti kun kehittäminen synnyttää kasvavaa kysyntää kehitystuotteille.
- 4. Kehittämishankkeiden vahvempi kytkeminen organisaatioiden perustoimintaan.** Kestävien vaikutusten aikaansaamiseksi ohjelmatyössä tulisi erityistä huomiota kiinnittää hanketoiminnan kytkeytymiseen toteuttajaorganisaatioiden perustoimintaan ja edelleen niiden strategioihin ja kehittämistavoitteisiin. Vahvasti toteuttajaorganisaation toimintaan nivellyillä ja rakenteellista pääomaa niihin kehittäville hankkeilla on paremmat mahdollisuudet synnyttää kestäviä vaikutuksia.
- 5. Hankkeiden vahvempi kytkeminen alueiden kehittämisen kokonaisstrategioihin.** Alueellinen kehittäminen on tällä hetkellä erittäin monimutkainen strategiaviidakko, jossa eri strategiat menevät päällekkäin ilman varsinaista selvyttä strategioiden hierarkkisesta ulottuvuudesta. Edellä mainitusta huolimatta, olisi tärkeää tiedostaa sekä koordinoinnin että toimeenpanon tasolla ne laajemmat kokonaisuudet, mihin yksittäisillä hankkeilla pyritään kullakin alueella vaikuttamaan. Tämä tukee osaltaan hankkeiden jatkumoa tilapäisyydestä vakiinnuttamiseen. Myös toteuttajilla tulisi olla riittävä kuva siitä laajemmasta kokonaisuudesta, johon hanke kytkeytyy. Yksi mahdollinen tapa tämän vahvistamiseen on strategisten perustelujen kirjaaminen hankepäätöksiin.
- 6. Ennakoiva työote.** Kestävien prosessien ja tulosten synnyttäminen vaatii visionäärisyyttä. Hanketyössä tulisi kyetä ennakoimaan mille toiminnolle ja prosesseille on kysyntää tulevaisuudessa. Tulevaisuusorientoituneisuus edesauttaa kilpailukykyisten hanketuotosten saavuttamista ja edelleen kestävien vaikutusten synnyttämistä hankkeissa.
- 7. Prosessilähtöisen ajattelun sisäistäminen päätöksenteossa.** Hanketoiminta ajautuu helposti toinen toistaan seuraaviksi tilapäisten prosessien käynnistämiseksi, ellei ohjelmalliseen kehittämiseen liittyvässä päätöksenteossa sisäistetä prosessivaikuttavuuden logiikkaa. Kestävien prosessien ja vaikutusten saavuttamiseksi tulisi hankekokonaisuuksien kautta turvata koko prosessiketjun toteutuminen. Oppivan alueen prosessien kannalta tämä tarkoittaa ketjua osaamis pääoman tuottamisen ja välittämisen kautta aina taitotiedon realisoinnin tukemiseen saakka.
- 8. Hyvien käytänteiden edelleen profiloiminen.** ESR-toimintaa sävyttää pyrkimys siitä, että se toimisi eräänlaisena kehittämislaboratoriona. Kehittämislaboratorion tuotteena tulisi syntyä toimintatapoja, menetelmiä ja prosesseja, jotka olisivat levitettävissä ja sovellettavissa laajempaan käyttöön hanketyössä ja organisaatioiden muussa toiminnassa. Usein hyvät käytännöt, varsinkin laajemmat kokonaisuudet, ovat sidoksissa vahvasti ympäristöönsä. Hyvien käytänteiden soveltamisen ja hyödyntämisen tehostamiseksi tarvittaisiin hyvien käytänteiden pajoja, joissa esim. temaatteisesti pyrittäisiin jalostamaan käytänneaihoita edelleen tuotteiksi ja kartoittamaan mahdollisia uusia sovelluskohteita.
- 9. Priorisointi ja täsmentäminen.** Jatkuvuuden näkökulmasta, on hanketta käynnistettäessä kartoittaa, mistä tarvittavat resurssit käynnistettyjen prosessien jatkamiselle löytyvät hankerahoituksen päätyttyä. On luonnollista, että kokeilevana toimintana ESR-hankkeet käynnistävät myös pitkällä aikajänteellä ei-einkelpoisia prosesseja. Käytettävissä olevat resurssit kannattaa kuitenkin kohdistaa vain hyvin rajalliseen määrään priorisoituja teemoja, jotta jatkorahoituksen löytyminen olisi edes todennäköistä.
- 10. Dynaamisuuden varmistaminen.** Käynnistettyjen prosessien jatkuvuuden näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että asetettuja tavoitteita tarkastellaan kriittisesti hankkeen toteutuksen aikana ja niitä ollaan valmiita muuttamaan tarpeen vaatiessa. Hanketoiminnassa, erityisesti kehittämissankkeiden osalta tulisi varmistaa, että tavoitteita ja toimenpiteitä on mahdollisuus muuttaa matkan varrella lisääntyneen tietämyksen perusteella. Menettelemällä näin voidaan osaltaan olla turvaamassa sitä, että hankkeiden tuloksena syntyy parempia tuloksia ja mahdollisuudet kestävien prosessien synnyttämiselle lisääntyvät.

Johtopäätös 3

Välitön vaikuttaminen ja kehittämisen yhdistelmä tuottaa aitoa lisäarvoa hankkeissa, mutta luo haasteita toiminnan sisällön ja vaikutusten realisoitumisen todentamiselle.

Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen yhdistäminen luo lisäarvoa hankkeille. Kehittämistoiminnan resursointi ESR-hankkeissa on merkittävää. Valtaosassa tarkastelluista hankkeista on kohdennettu merkittävästi resursseja kehittämistoiminnalle riippumatta hankkeen päätyypistä. Kehittämistoiminta ja välitön vaikuttaminen integroituvat tiiviisti toisiinsa niin hankkeiden tavoitteidenasettelussa kuin tuotetuissa tuloksissa. Edellä mainittu tukee vahvasti ESR-asetuksen mukaista tukikelpoisten toimien jakoa yksilöihin kohdistuviin suoran toiminnan toimenpiteisiin ja näitä tehostaviin järjestelmien, toimintatapojen ja verkostojen kehittämiseen. Kehittämistoiminnan ja välittömiin vaikutuksiin tähtäävien toimenpiteiden yhdistämisellä pyritään hankkeissa yhteisvaikutuksiin, jotka mahdollistavat refleksiivisen prosessin työllistämisen ja osaamispääoman kehittämisen saralla. Kehittämistoimintaan painottuvissa hankkeissa tämä tarkoittaa mm. uusien toimintatapojen tai menetelmien toiminnan testaamista todellisessa toimintaympäristössä, ja palautteen saamista kehittämistyön uudelleen suuntaamiselle, täsmentämiselle ja konkretisoinnille. Välittömään vaikuttamiseen painottuvissa hankkeissa kehittämistoimenpiteiden integroiminen mahdollistaa vastaavasti saatujen kokemusten siirtämisen mm. toteuttajaorganisaatioiden toiminnan kehittämiseen. Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen yhteisvaikutusten tavoittelu heijastuu myös luonnollisesti hankkeiden vaikutuksiin. Samoissa hankkeissa yhdistyvät niin välittömät tuotokset ja tulokset kuin prosessivaikuttavuuteen tähtäävät välillisen vaikutuksen elementit. Hankkeiden vaikutukset kohdentuvat osuvasti toimintaa ohjaavan ESR-rajapintamallin mukaisesti rajapintoihin.

Pä asiallisten vaikutusten realisoitumisaika vaihtelee hankkeissa. Hankkeiden vaikutukset realisoituvat pääsääntöisesti aikaisintaan toteutuksen loppuvaiheessa, ja useasti reilusti hankkeen päättymisen jälkeen. Realisoitumiseen aikajännettä selittävät osaltaan prosessivaikutusten ketjurakenteisiin liittyvät viiveet: osatavoitteiden saavuttaminen on usein edellytys seuraavan tason osatavoitteiden saavuttamiselle, ja edelleen laajempien pääasiallisten tavoitteiden toteutumiselle. Aikajänne toimenpiteistä ja välittömistä tuotoksista pääasiallisiin tuloksiin ja vaikutuksiin saattaa olla hyvinkin pitkä. Aikajänteeseen liittyvä viesti on selvä – hankkeiden ollessa vielä käynnissä joudutaan tulosten osalta tyytymään usein joko osatuloksiin tai projektioihin odotettavissa olevista tuloksista. Näiden pohjalta tehtyihin arvioihin esim. toiminnan tehokkuudesta ja vaikuttavuudesta liittyy todennäköisesti merkittävää harhaa.

Toteutettujen hankkeiden asianmukainen seuranta ja arviointi ovat merkittävien haasteiden edessä. Käytössä olevat seuranta- ja tuloksellisuusindikaattorit eivät pysty hankevetäjien näkemyksen mukaan riittävässä määrin tuomaan esille hankkeiden toiminnan todellista sisältöä ja vaikutuksia. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että hankkeiden tavoitteet, toimenpiteet ja tuotokset niveltyvät vahvasti kehittämistyön kautta tavoiteltaviin välillisiin vaikutuksiin. Ensisijaiset tulokset realisoituvat siis vaikutuksina prosesseihin, eivätkä niinkään suoraan yksilötason osaamispääoman tai työllisyystilanteen paranemisena. Nykyiset seuranta- ja tuloksellisuusindikaattorit painottuvat kuitenkin lähinnä määrällisen tiedon tuottamiseen hankkeiden välittömistä lopputuotoksista ja tuloksista (esim. työ- ja koulutuspaikat, uudet työpaikat, perustetut yritykset jne.). Tämä johtaa väistämättä siihen, että merkittävää osaa hankkeiden toiminnan sisällöstä, tuotoksista, tuloksista ja todellisista vaikutuksista ei kyetä todentamaan, ja näin hankkeiden todellisen tuloksellisuuden ja tehokkuuden arviointi jää pitkälti arvailujen varaan.

Välittömän vaikuttamisen ja kehittämistoiminnan yhdistämisen yhteisvaikutusten tehostaminen

Keskustelualoitteet

- Henkilöihin kohdistuvien välittömien toimenpiteiden ja näitä tehostavien kehittämistoimenpiteiden integrointia samaan hankkeeseen tulisi kannustaa.** Välittömien vaikutuksiin tähtäävien toimenpiteiden ja kehittämistoimenpiteiden integroiminen hankkeissa tuottaa aitoa lisäarvoa. Ilman kehittämistoimintaa hanketoiminta jää usein kertaluontoiseksi akuutteihin tarpeisiin vastaavaksi lyhytjännitteiseksi vaikuttamiseksi. Toisaalta, kehittäminen ilman välitöntä toimintaa jää usein paperin makuseksi, eikä saa aikaan todellisia muutoksia. Edellisten yhdistelmässä kohtaavat teoria ja käytäntö.
- Parhaita käytäntöjä omaavien organisaatioiden suorituskytekijöiden ja toimintamallien kartoittaminen.** Kehittämisen ja välittömän vaikuttamisen yhdistelmien yhteisvaikutusten tehostaminen vaatii aktiivisia toimenpiteitä uusien ja vaihtoehtoisten toimintatapojen tunnistamiseksi, kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi hanketoiminnan kentällä. Välittömän vaikuttamisen ja kehittämistoiminnan yhdistelmien yhteisvaikutusten tehostamisen osalta toimii vanha viisaus – katso ja opi. Toimivat malliesimerkit toimivista yhdistelmistä kertovat todennäköisesti kaikille sidosryhmille parhaiten, mistä on oikeastaan kyse, ja kuinka voitaisiin toimia entistä tehokkaammin. Tehokkaammaksi yhteisvaikutusten tuottamiseksi tarvitaan yksityiskohtaisia tapaustutkimuksia toiminnan edelleen kehittämiseksi.
- Riskinoton mahdollistaminen.** Kehittämistoimintaan liittyy aina riskejä, ja ne tulisi myös jossain määrin sallia myös ESR-toiminnan osalta. Nyrkkisääntönä voidaan pitää, että aitoa kehittämistä ei tapahdu ellei jonkinasteista riskiä oteta. Oikeastaan välittömän vaikuttamisen ja kehittämistoiminnan yhdistämisessä on kyse myös riskien hallinnasta. Välittömään vaikuttamiseen kytketyn kehittämistoiminnan alla voidaan ottaa riskejä, jotka olisivat liian suuria muutoin kuin esimerkiksi pilottien toteutuksessa otettuna.
- Liikkuvan maalin ideologian sisäistäminen.** Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikutuksen yhdistämisellä pyritään hankkeissa yhteisvaikutuksiin, jotka mahdollistavat refleksiivisen oppimisprosessin. Hankemuotoisena toteutetuissa toimenpiteissä tulisi varmistaa toteuttajaorganisaatioiden sisäinen oppiminen. Välittömään vaikuttamiseen painottuvissa hankkeissa tämä tarkoittaa kohderyhmässä aikaansaatuisten tulosten peilaamista suhteessa toimenpiteisiin, ja siitä oppimista toiminnan tehostamiseksi. Kehittämistoimintaan painottuvissa hankkeissa tulee kehittämisen, testaamisen ja aikaansaatuisten vaikutusten kautta peilata tuloksia tavoitteisiin ja toimenpiteisiin, ja tätä kautta täsmentää toiminnan edelleen kehittämistä. Oppimisprosessin tukemiseksi tulisi varsinkin kehittämistoiminnan hankkeissa mahdollistaa uusien tavoitteiden kiinnittäminen hankeprosessin kuluessa.
- Toteuttajaorganisaatioiden ja yhteistyötahojen sitoutumisen edistäminen.** Kehittämistyön esteiden purkamiseksi tulisi huolehtia hankkeiden yhteistyötahojen sitoutumisesta toimintaan jo prosessin alkuvaiheessa sekä tavoitteiden, toimenpiteiden ja tuotosten kytkeytymisestä toteuttajaorganisaatioiden kehittämisstrategioihin ja -linjauksiin. Kehittämisen välittömiä vaikutuksia tukevan toiminnan realisoituminen on täysin riippuvainen eri osapuolten sitoutumiseen uusien tehostavien toimintamallien käyttöönottamiseksi.
- Kehittämistoiminnan ja välittömän vaikuttamisen läpinäkyvyys.** Hankkeiden tavoitteiden asettelu tai suunnitellut toimenpiteet eivät välttämättä kerro riittävästi siitä, miten resurssien käyttö jakautuu kehittämiseen ja välittömään vaikutukseen hankkeissa. Hankkeiden seurannan ja arvioinnin näkökulmasta olisi tärkeää, että hankkeiden resurssien käytöstä annettaisiin riittävän läpinäkyvä kuva. Resurssien jakautuminen määrittelee pitkälti sen, mitä hankkeessa tulisi arvioida ja miten. Ilman relevanttia tietopohjaa hankkeet joudutaan arvioimaan samalla arviointikehikolla, vaikka niiden tosiasiallinen toiminta edellyttäisi erilaista lähestymistapaa.
- Keskeisten suorituskyky mittareiden määrittely kehittämishankkeissa.** Kehittämistoimenpiteet vaativat eriytettyjä suorituskyky mittareita perusseurannan lisäksi. Seuraavia toiminnallisia mittareita voidaan käyttää kehittämistoiminnan keskeisten suorituskyvyn tulosten seurantaan, analysointiin, tulkintaan ja toiminnan edelleen kehittämiseen. Hankkeen toiminnan tarkoituksesta, tavoitteista ja prosesseista riippuen relevantit suorituskyvyn mittarit voivat liittyä seuraaviin teemoihin: (1) Prosessit [mm. innovaatiot, toimintamallit, laatu, osaamisen siirto], (2) verkostosuhteet [mm. verkostosuhteiden lukumäärä, verkostoitumisen aste, verkostojen lisäarvo, yhteiskumppaneiden kanssa käynnistetyt prosessit], (3) teknologia [mm. tuotetut teknologiset innovaatiot, teknologian uudet sovellusalueet, tuotteistamisaste, käytetyn teknologian uutuus], (4) materiaalit [mm. oppimateriaalit, käsikirjat, raportoidut hyvät käytännöt], (5) osaaminen [taitotiedon saatavuus, taitotiedon oikea-aikaisuus, osaamispääoman arvo, osaamisen jakaminen]. Eri indikaattorit tulee nähdä toisiaan täydentävinä ja vahvasti toiminnan luonteeseen integroituvina.
- Relevantti kehittämistoimenpiteiden onnistumisen arviointi vaati prosessivaikuttavuuden tarkastelua.** Arvioinnin osalta tulee pyrkiä määrällisen lopputuotteisiin painottuvan arvioinnin lisäksi myös vaikutettaviin prosesseihin pureutuvaan arviointiin. Ohjelmatyön ja hankkeiden asianmukaiseksi toteutumisen ja tuloksellisuuden arvioimiseksi onkin syytä ensin tarkastella toimenpiteiden niveltymistä keskeisiin prosesseihin, kuten osaamispääoman kehittämiseen, innovatiivisuuden edistämiseen, osaamisen välittymisen tukemiseen sekä osaamisen realisoitumisen edistämiseen. Tämän jälkeen on mahdollista määritellä millaisten vaikutusketjujen kautta toteutettujen toimenpiteiden vaikutukset realisoituvat esimerkiksi paikallistalouteen kilpailukyvyksi ja yhteiskunnalliseksi hyödyksi. Asianmukainen muuta toimintaa tehostavien kehittämistoimenpiteiden arviointi ja edelleen kehittäminen edellyttää tietoa vaikutettavista prosesseista ja vaikutusketjuista.

8.4 Loppusanat

Yhteiskunnan muutostrendit luovat mittavan haasteen alueelliselle oppimiselle ja kilpailukyvyyn kehittämiseksi. Alueiden välinen kilpailu on kiivasta. Alueiden tuotannon taloudellinen lisäarvo syntyy ja kilpailu käydään yhä enenevässä määrin globaaleilla markkinoilla ja vuorovaikutusverkoissa. Samanaikaisesti tiedon merkitys on muodostunut yhteiskunnassa yhä hallitsevammaksi tuotantotekijäksi, ja asiantuntijuuden sekä erikoistuneen ydinosaamisen merkitys korostuu alueiden kilpailukyvyyn perustekijänä. Kiihtyneen muutosvauhdin seurauksena nykyään ei riitä pelkäämistä se, että alue ja sen toimijat kykenevät oppimaan. Tarvitaan lisäksi kykyä oppia nopeasti ja luovasti sekä dynaamisuutta poisoppia samanaikaisesti vanhoja toimintamalleja ja rutiineja. (Lyytinen, 2002b OECD, 2001)

Lissabonin strategia muodostaa lähtökohdan Euroopan unionin toimenpiteille osaamisen ja kilpailukyvyyn haasteisiin vastaamiseksi. Euroopan unionissa on toteutettu Lissabonin strategiaa reilun neljän vuoden ajan. Tämän jakson kuluessa on tuettu tarvittavaa siirtymistä kohti kilpailukykyistä osaamistaloutta, joka luo kasvua, työpaikkoja ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja jossa otetaan huomioon ympäristönäkökohdat. Eurooppa-neuvosto korostaa, että kilpailukyky, innovointi ja yrittäjyyskulttuurin edistäminen ovat keskeisiä kasvun edellytyksiä – ne ovat olennaisia koko talouden kannalta, ja erityisen tärkeitä yritystoiminnalle. Euroopan yhteisenä tavoitteena tulisi jatkossa olla vahva tieteellinen osaaminen ja tutkimuskapasiteetti sekä julkisen ja yksityisen sektorin T&K-investointien lisääminen. Asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan useita toisiaan täydentäviä toimia. Ponnisteluja tulisi lisätä erityisesti julkisten tutkimusorganisaatioiden ja alan yritystoiminnan välisen vuorovaikutuksen tehostamiseksi. Korkeatasoinen koulutus muodostaa tietoyhteiskunnassa kilpailukyvyn perustan. Inhimilliset voimavarat ovat ratkaisevan tärkeitä T&K-toiminnalle. Tutkijoiden koulutus ja osaamispääoman virta alueille ovat avainasemassa tässä yhteydessä. Tutkimusalalla kilpailua olisi vahvistettava tieteellisen huippuosaamisen edistämiseksi. (Euroopan yhteisön komissio, 2004)

Käsillä olevan arvioinnin tulosten valossa voidaan perustellusti todeta, että käynnissä olevalla ohjelmakaudella Suomen ESR-strategia ja siihen perustuva hanketoiminta ovat olleet merkittävästi tukemassa Lissabonin strategian mukaista siirtymistä kohti kilpailukykyistä osaamistaloutta kotimaassamme. ESR-hanketoiminnalla on osaltaan tuettu osaamispääoman kehittymistä, tietoyhteiskunnan perusrakenteiden kehittymistä, tutkimus- ja kehitystoiminnan vahvistumista sekä yritystoiminnan edellytyksiä. Hanketoiminnan vahva orientoituminen kehittämiseen on selvä viesti osaamistalouteen siirtymiseen liittyvän rakenteellisten muutosten edistämisestä. Hanketoiminnalla pyritään vastaamaan yhteiskunnan muutostrendien asettamaan haasteeseen tulevaisuutta tekemällä. Tarkastellut ESR-hankkeet niveltivät myös laajasti merkittävien aluekehittämisprosessien tukemiseen, joiden tavoitteena on osaltaan lisätä kilpailukykyä, työllisyyttä ja hyvinvointia kohdealueilla. Toteutettu hanketoiminta pyrkii myös synnyttämään pysyviä tuloksia ja kestäviä prosesseja osaamistalouteen siirtymisen tueksi. Kaikki näyttää hyvältä, mutta onko sittenkään tehty tarpeeksi.

Lissabonin strategiassa asetetut tavoitteet innovaatiokehityksen suhteen ovat erittäin haastavat. Euroopasta tavoitellaan kilpailukykyisintä ja dynaamisinta osaamistaloutta maailmassa vuosikymmenen loppuun mennessä. Innovaatiokehitys muodostaa Lissabonin strategian ytimen. Tutkimus- ja kehittämistoiminta nähdään puolestaan avaintekijäksi innovaatioiden synnyttämisessä. Euroopan tasolla saavutettuihin tuloksiin ei olla kuitenkaan täysin tyytyväisiä vaikka kehitystä onkin tapahtunut. Innovaatiokyky on jäänyt tavoiteltua alhaisemmaksi, ja tämän epäonnistumisen katsotaan olevan keskeinen syy siihen, että tiellä oppivaan talouteen ollaan aikataulusta jäljessä. *Uudistus-
tahtia onkin nopeatettava huomattavasti, jotta tavoitteet voidaan saavuttaa vuoteen 2010 mennessä.* (EC, 2003a; EC, 2003b)

Edellä mainittu kehityskulku voisi olla yhtä hyvin kuvaus ESR:n toiminnasta Suomessa. *ESR-hankkeet ovat olleet mukana tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukemisessa, mutta tätä painotusta tulisi merkittävästi lisätä jatkossa,* jos halutaan edetä kärjessä Lissabonin strategian viitoittamalla tiellä kohti osaamistaloutta ja saavuttaa hallitusohjelmassa asetetut työllistämistä-

voitteet. Osaamistaloudessa työpaikkojen luominen ja alueellinen kilpailukyky perustuu huippuosaamiseen ja innovaatioverkostoihin. Vahva innovaatiotoiminta ja T&K-osaaminen muodostavat avaintekijän, jonka avulla Suomi voi olla mukana kilpailussa työpaikoista ja hyvinvoinnista.

Osaaminen on yleisesti tunnustettu aluekehityksen peruskiveksi, jonka varaan yrittäjyys ja työllisyys rakentuvat. *Osaamisen kehittämisen tulisikin korostua tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä, kun punnitaan, mihin alueellista kilpailukykyä ja työllisyyttä tukevaa resursointia tulisi kohdentaa. Osaamisen kehittämisen sisällä puolestaan tulisi painopistettä siirtää rohkeasti entistä enemmän konkreettiseen tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen sekä tuotetun taitotiedon hyödyntämisen tukemiseen.* Tarvitaan konkreettisia toimia esimerkiksi jatkokoulutusjärjestelmän edelleen kehittämiseksi ja yritysten T&K-hankkeiden mahdollistamiseksi. Nämä voisivat integroitua luontevasti yhteen yritysalamään niveltävillä jatkokoulutushankkeilla nykyistä laajemmassa mittakaavassa.

Innovaatioverkostojen osalta tulisi korostaa kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Verkostojen tulisi mahdollistaa innovaatiopotentialin kasvu, kilpailukykyisten

ideoiden tunnistaminen ja tehokas hyödyntäminen. Edellä mainittuun tavoitteeseen pääsemiseksi tarvitaan substanssiosaamisen ja liiketoimintaosaamisen entistä tehokkaampaa yhdistämistä, sekä toisaalta sosiaalisten ja teknologisten innovaatioiden vahvempaa integroimista. Ohjelmatyön osalta tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kilpailukyvyn kehittämiseen tähtäävien toimenpiteiden tulisi itsessään tai yhdistelmien kautta mahdollistaa esimerkiksi aloittavissa yrityksissä samanaikaisesti substanssi- ja liiketoimintaosaamisen kehittäminen. Toisaalta teknologisiin investointeihin tulisi pääsääntöisesti liittyä myös sosiaalinen innovaatio, joka mahdollistaa uuden teknologian käyttöönoton.

Innovaatiotoiminnan painottaminen ESR-kontekstissa tarkoittaa käytännössä pitkäjänteisen, kestävän ja tulevaisuutta tekevän työllisyyspolitiikan tukemista. Innovaatiokyvyn terävimpään kärkeen pääseminen avaisi Suomelle mahdollisuudet elintason, hyvinvoinnin ja työllisyyden merkittävään paranemiseen. ESR-toiminta voi olla mukana omalta osaltaan tukemassa tätä kehitystä, jos näin vain rohkeasti poliittisella tasolla päätetään ja sen mukaisesti toimitaan. Edellä mainitut linjaukset tulevat viimeistään ratkaistavaksi kun seuraavan ohjelmakauden sisältöjä suunnitellaan.

Kirjallisuus

- Alasoini, T. (2001). Promoting network-based organizational innovations: a new approach in Finnish labour and technology policies. *International Journal of Technology Management* vol 22.
- Alasoini, T. (2003). Learning Networks as a Means for Work Organisation Development – Recent Finnish Experiences. Paper prepared for the Nordic R&D Conference on University and Society Cooperation, Ronneby May 14–16.
<http://www.bth.se/hss03>.
- Armstrong, H. W., Wells, B. K., Wood, A. M. (2002). The Evaluation of Community Economic Development Initiatives. *Urban Studies* 39(3): 457–481.
- Asheim, B. T. (2001). Localised Learning, Innovation and Regional Clusters. Mariussen, Å. (ed.), *In Cluster Policies – Cluster developments ?*, Nordregion report 2001:2, 39–57.
- Bessant, J. & Tsekouras, G. (2001). Developing Learning Networks. *AI and Society* 15:82–98.
- Boekama, F., Morgan, K., Bakkers, S., Rutten, R. (ed.). (2000). Knowledge, innovation and economic growth: the theory and practise of learning regions.
- Camagni, R. (1991). Local 'Milieu', Uncertainty and Innovation Network: Towards a Dynamic Theory of Economic Space. Teoksessa Camagni, R (ed.) *Innovation Networks: Spatial Perspectives*. Lontoo.
- Camagni, R. (1995). The Concept of Innovative Milieu and Its Relevance for Public Policies in European Lagging Regions. *Papers in Regional Science* 71:95–105.
- Diez, M-A. (2001). New Approaches to Evaluating Regional Policy. *Greener Management International* Winter 2002 36, 37–49.
- EFQM (1999). The EFQM Excellence Model. Suomenkielinen käännös. Helsinki.
- Euroopan Yhteisöjen Komissio (2004). Lissabonin strategian edistyminen – Uudistuksia laajentuneen Unionin tueksi. Komission raportti kevään Eurooppa-Neuvostolle. KOM (2004) 29 lopullinen/2. Bryssel 20.2.2004.
- European Comission (1999). Evaluating Socio-Economic Programmes, MEANS Collection vol. 1-6. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- European Comission (2003a). Extracts from Presidency Conclusions on the Lisbon Strategy by Theme. http://europa.eu.int/comm/lisbon_strategy/index_en.html.
- European Comission (2003b). Innovation Policy: Updating the Union's Approach in the Context of the Lisbon Strategy. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM (2003) 112 final. Bryssel 11.3.2003.
- EY (1999a). Euroopan parlamentin ja neuvoston asetetus (EY) N:o 1260/1999 rakennerahastoja koskevista yleisistä säännöksistä. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 26.6.1999.

- EY (1999b). Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1262/1999 Euroopan sosiaalirahastosta. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti 26.6.1999.
- Georgiou, L. (1998). Issues in The Evaluation of Innovation and Technology policy. *Evaluation* 4 (1): 37–51.
- Grabher, G. (2002). Cool Projects, Boring Institutions: Temporary Collaboration in Social Context. *Journal of Regional Studies Association* 35:3.
- Greene, W. H. (1997). *Econometric Analysis*, 3rd edition. New Jersey.
- Greene, W. H. (1998). *LIMDEP User's Manual* version 7.0.
- Guersent, O. (2001). The Regional Policy of the European Union. *Regional Studies* 35(2):163–168.
- Gustavsen, B., Finne, H. & Oscarsson, B. (2001). *Creating Connectedness: The Role of Social Research in Innovation Policy*. Amsterdam.
- Haukka, J. (2002). Yritystukien aluetaloudelliset vaikutukset – panos-tuotosanalyysi Keski-Suomen maakunnasta. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 7/2002. Helsinki. Edita.
- Heikkilä, T. (1998). Tilastollinen tutkimus. Helsinki.
- Hellström, T. & Jacob, M. (2003). Knowledge without Goals ? Evaluation of Knowledge Management Programmes. *Evaluation: The International Journal of Theory, Research and Practice* 9(1):55–73.
- Hjerpe, R. & Kiander, J. (2004). Technology Policy and Knowledge-Based Growth in Small Countries. VATT research reports 110.
- Kangasharju, A., Alanen, A., Huovari, J. (2001). Indeksialueelliselle kilpailukyvyille. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita n:o 44.
- King, G. (1989). *Unifying Political Methodology – The Likelihood Theory of Statistical Inference*. Cambridge University Press.
- Kumpulainen, P. (2003). Laatussa, kehitystä, haasteita – projektit työvoimatoimistojen kehitystyössä. Satakunnan TE-keskuksen julkaisusarja 1/2003. EURA.
- Lamotte, G. & Carter, G. (2000). Are the Balanced Scorecard and the EFQM Excellence Model mutually exclusive or do they work together to bring added value to a company?. Version 2 – 17/03/00. http://www.efqm.org/benchmarking/downloads/Article_EFQMLinkBSC.pdf.
- Littunen, H. & Tohmo, T. (2002). KTM:n hallinnonalan EU-hankkeiden suhde maakuntastrategioihin. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 16/2002. Edita.
- Lundvall, B. & Borras, S. (1998). *The globalising Learning Economy: Implications for innovation policy*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Lundvall, B.-Å. (1988). Innovation as an interactive process: from user-producer interaction to the national systems of innovation. Teoksessa Dosi, D. et al (ed.). *Technical Change and Economic Theory*. London.
- Lyytinen, H. K. (2002a). Ammattikorkeakoulut oppivien alueiden kehittäjänä. Teoksessa Katajamäki, H. & Huttula, T. (ed.) *Ammattikorkeakoulut alueidensa kehittäjänä – Näkökulmia ammattikorkeakoulujen aluekehitystehtävän toteutukseen*. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 11:2000. Helsinki.
- Lyytinen, H. K. (2002b). Yksilöllisestä ja yhteisöllisestä oppimisesta alueelliseen oppimiseen, opetusministeriön oppivat alueet -konferenssin työkirja. www.businessarena.fi/oppivat_alueet/index.htm.
- Lyytinen, H.K., Vaso, J., Kangasoja, M. & Rönkä, A. (2002). Arvio ja opi – opi ja arvioi. Arvioimalla yhteisölliseen oppimiseen. Helsinki.
- Maillat, D. & Lecoq, B. (1992). New Technologies and Transformation of Regional Structures in Europe: The Role of Milieu. *Entrepreneurship and Regional Development* 4:1–20.
- Maillat, D. (1995). Territorial Dynamic, Innovative Milieu and Regional Policy. *Entrepreneurship & Regional Development* 7:157–165.
- Maillat, D. (1998). Innovative Milieux and New Generation of Regional Policies. *Entrepreneurship & Regional Development* 10:1–16.
- Malmberg, A. & Maskell, P. (1999). Localised Learning and Regional Economic Development. *European Urban and Regional Research* 6(1) 5–8.
- Maskell, A., Eskelinen, H., Hannibalsson, I., Malmberg, A., Vathe, E. (1998). Competitiveness, Localised Learning and Regional Development. Lontoo.
- Miller, M. & Gibson, J. M. (1991). Location quotient: a basic tool for economic development analysis. *Economic Development Review*.

- Mukkala, K. & Ritsilä, J. (2004). Role of Regional Policies in Promoting Networking and Innovative Activity of Firms. University of Jyväskylä, School of Business and Economics, Working Paper N:o 285/2004.
- Mäki, M. & Lakso, T. (2001). Hanketoiminnan neljä todellisuutta – ESR rahoitetut hankkeet rahoittajien, toteuttajien ja osallistujien silmin. SENTE julkaisuja 10/2001. Tampere.
- OECD (2001). Cities and Regions in the New Learning Economy. Paris: OECD.
- Oinas, P., Virkkala, S. (1997). Learning, Competitiveness and Development. Reflections on the Contemporary Discourse on 'Learning Regions'. Teoksessa Eskelinen, H (ed.) Regional Specialisation and Local Environment. Holstebro.
- Päijät-Hämeen maakuntastrategia 2001. Versio 1.0.
- Päijät-Hämeen Yhteistyöasiakirja 2000.
- Päijät-Hämeen yhteistyöasiakirja 2001.
- Ritsilä, J. & Haukka, J. (2003a). The Role of the Structural Funds in Developing Learning Regions. European Regional Science Association, 43rd Congress, Jyväskylä, Finland, August 27 – 30 (ref), CD-rom.
- Ritsilä, J. & Haukka, J. (2003b). ESR -hankkeet oppivan alueen toimintamallissa, väliraportti I. Opetusministeriön julkaisuja 2003:7. Helsinki.
- Ritsilä, J. (2001). Maaseutalueet ja kaupungit innovatiivisina miljöinä. Keski-Suomen taloudellinen tutkimuskeskus, Julkaisu 141. Jyväskylä.
- Ritsilä, J. (2001). Studies on the Spatial Concentration of Human Capital, Lievestuore.
- Satakunnan edunvalvonnan kärkihankkeet. (2002). Satakuntaliitto sarja A:262.
- Satakunnan maakunnan kehittämisohjelma. (1998). Satakuntaliitto sarja A:241.
- Satakunnan maakunta suunnitelma. (2003). Satakuntaliitto A:268.
- Satakunta – ohjelma (2001). Satakuntaliitto sarja A:253.
- Shefer, D. & Frenkel, A. (1997). Technological Innovation and Diffusion Models: a Review. Teoksessa C.S. Berruglia, S- Lombardo & P. Nijkamp (ed.) Innovative Behaviour in Space and Time. Heidelberg.
- Shefer, D. & Frenkel, A. (1998). Local Milieu and Innovations: Some Empirical Results. The Annals of Regional Science 32: 185–200.
- Silander, M., Ritsilä, J. & Heinonen, J. (2000). Kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalan EAKR- ja ESR-hankkeiden vaikuttavuus. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 16/2000. Helsinki.
- Sisäasiainministeriö (2002). Alueiden kehittäminen – ALUS – lakityöryhmän mietintö. Aluekehitysosaston julkaisu 2/2002. <http://www.intermin.fi>.
- Sisäasiainministeriö (2004). Länsi-Suomen tavoite 2 -ohjelman väliarvioinnin loppuraportti.
- SPSS (2004). SPSS Base 11.5 User's Guide.
- Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelma 2003.
- Susiluoto, I. & Loikkanen, H. A. (2001). Seutukuntien taloudellinen tehokkuus 1988-1999, Helsingin kaupungin tietokeskus tutkimuksia 2001:9. Helsinki.
- Sydow, J. & Staber, U. (2002). The Institutional Embeddedness of Project Networks. Journal of the Regional Studies Association 36:3.
- Tell, J. (2001). Organising University-Led Learning Networks among Small-Enterprise Managers. Göteborg.
- Tervo, H. (2004). Alternation between self-employment and wage work in rural and urban labour markets. University of Jyväskylä, School of Business and Economics, Working Paper N:o 280/2004.
- Tilastokeskus 1999. Kansantalouden tilinpito 1990-1998. SVT Kansantalous 1999:19. Helsinki.
- Tilastokeskus. Aluetilinpito
- Tilastokeskus. Koulutustilastot
- Tilastokeskus. Työvoimatilastot
- Toner, P. (1999). Main Currents in Cumulative Causation – The Dynamics of Growth and Development. Lontoo.
- Työministeriö (2001). Euroopan sosiaalirahasto – Tiedon, työllisyyden, osaamisen, yrittäjyyden ja tasa-arvon eurooppalainen Suomi.
- Viljamaa, K. (2000). Suuria odotuksia, pieniä askelia – Pohjois-Pirkanmaan strategisen ohjelmatyön 1995-2000 arviointi. SENTE julkaisuja 8/2000. Tampere.

Liitteet

LIITE 1 Hankkeiden päätyyppien luokitus (POISSULKEVA)

Hankkeen päätyyppi ^(a)	
1. Työttömien uran- ja elämänhallinnan parantamiseen tähtäävät toimet	Hankkeet, jotka painottuvat työttömien aktivointiin, uran- ja elämänhallinnan kehittämiseen sekä niihin liittyvien toimintamallien kehittämiseen (esim. valmentava koulutus, työelämään tutustuminen, työpajatoiminnan kehittäminen ja toteuttaminen)
2. Työttömien ammatillisen osaamisen kehittämisen tähtäävät toimet	Hankkeet, jotka painottuvat työttömien ammatillisen osaamisen kehittämiseen (esim. työttömien työvoimakoulutuksen kehittäminen ja toteutus)
3. Suorat työllistämistoimet avoimille työmarkkinoille	Hankkeet, joiden toimenpiteet painottuvat työttömien välittömään työllistämiseen avoimille työmarkkinoille (esim. tukityöllistäminen ja yrityskohtainen räätälöity täsmäkoulutus ja siihen kytkeytyvä työllistäminen)
4. Yritystoiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet	Hankkeet, jotka painottuvat yritystoiminnan kehittämiseen (esim. yritysten toimintaympäristön kehittäminen, uusien yritysten perustamisen tukeminen, konsultointi, koulutus tai neuvonta)
5. Oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet	Hankkeet, jotka painottuvat oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tai koulutus-rakenteen ja -tarjonnan monipuolistamiseen (esim. oppimateriaalien, menetelmien, koulutusohjelmien tai työtapojen kehittäminen)
6. Työssäoppimisen kehittämiseen tähtäävät toimet	Hankkeet, jotka painottuvat työssäoppimisen kehittämiseen. Tähän luokkaan lasketaan työssäoppimisjärjestelmän kehittämiseen tähtäävät hankkeet, työpaikkaohjaajien koulutus, opettajien työelämäjaksot sekä näyttöjen kehittäminen
7. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävät toimet	Hankkeet, jotka painottuvat tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen (esim. tutkimusyksiköiden perustaminen, yksityisten tai julkisten tutkimusyksiköiden kehittäminen, tutkimusyhteistyön edistämisen sekä konkreettinen tutkimustoiminta)
8. Muun julkisen sektorin kehittämiseen tähtäävät toimet	Hankkeet, jotka painottuvat muiden luokkien ulkopuolisen julkisen sektorin kehittämiseen (esim. julkisen sektorin henkilöstön osaamisen kehittäminen, julkisten palveluiden kehittäminen)
^(a) Hankkeen päätyyppi perustuu hankevetäjien vastauksiin ja kuvastaa toiminnan pääpainopistettä. Päätyyppiin kuuluva pääasiallinen toiminta voi pitää sisällään myös muiden osa-alueiden toimintaa (esimerkiksi T&K-toiminnan edistämiseen kytkeytyvää yritystoiminnan kehittämistä tai työttömien työllistämiseen ja ammatillisen osaamisen kehittämiseen kytkeytyvää yritystoiminnan kehittämistä)	

LIITE 2 Oppivan alueen nelikenttä

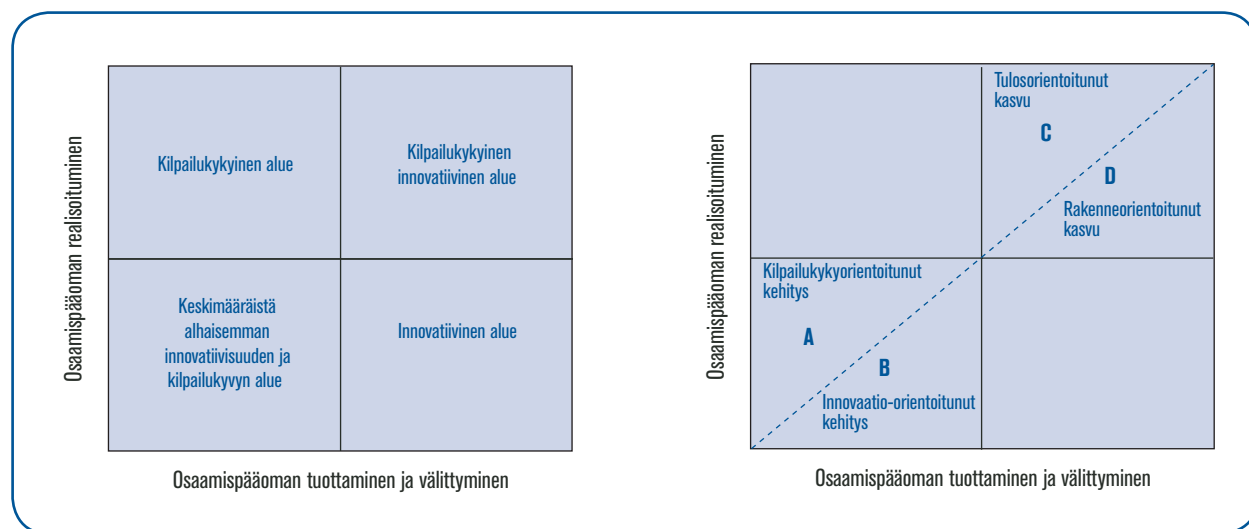
Oppivan alueen tarkastelun lähtökohdat kytkeytyvät pitkälti innovatiivisten miljöön viitekehukseen, johon liittyvät eri alueiden innovatiivisuus- ja synergiasojen tarkastelut (ks. Camagni, 1995; Maillat, 1992; Ritsilä, 1997). Toteutettavassa tilastollisessa tarkastelussa integroidaan oppivan alueen toimintamallin mukaisesti analysointi myös osaamisen realisoitumiseen alueilla.

Kuvion 1 mukaisesti alueet voidaan jakaa ominaispiirteittensä mukaisesti neljään pääryhmään – (1) keskimääräistä alhaisemman innovatiivisuuden ja kilpailukykyyn alueet, (2) innovatiiviset alueet, (3) kilpailukykyiset alueet sekä (4) kilpailukykyiset innovatiiviset alueet. Kehittämisstrategisen näkökulman mukaan tuomiseksi 45° diagonaalille muodostetaan neljä alaluokkaa Kuvion 1 oikeanpuolisen osion mukaisesti (innovaatio- ja kilpailukykyorientoitunut kehitys sekä rakenne- ja tulosorientoitunut kasvu).

Innovaatio-orientoituneelle ja rakenneorientoituneelle kehitykselle tyypillisenä voidaan pitää sitä, että alueen osaamiseen liittyvillä resurssitekijöillä olisi potentiaalia

nostaa alueiden suhteellista asemaa työllisyyden, yritystoiminnan ja hyvinvoinnin suhteen. Innovaatio- ja rakenneorientoituneen tyypittelyn erottaa se, ettei innovaatio-orientoitunut alue ole saavuttanut yhtä vahvaa positiivisesti itseään ruokkivaa kehää tulevan kasvun ja kilpailuaseman edelleen vahvistamiseksi. Kilpailukyky- ja tulosorientoituneella kehityksellä ominaisena voidaan vastaavasti pitää sitä, että alueiden kilpailukyky on ollut vahvempaa suhteessa innovaatorakenteisiin tehtyihin panostuksiin. Tulosorientoitunut kasvu eroaa kilpailukykyorientoituneesta pitkälti, että tulosorientoituneen kasvun alueilla on suhteellisesti enemmän mahdollisuuksia panostaa osaamispääoman kehittämiseen, ja niiden osaamispääoman tuottamiseen liittyvät rakenteet ovat selvästi korkeammalla tasolla.

Pilottimaakuntien sosio-ekonomisen toimintaympäristön tarkastelu fokuoitetuu alueiden keskeisten osaamispääoman tuottamiseen, välittymiseen ja realisoitumiseen liittyvien tilastollisten muuttujien tarkasteluun. Seuraavassa esitellään lyhyesti käytetyt muuttajat ja menetelmät:

Kuvio 1 Osaamispääoman ja välittymisen sekä realisoinnin identifiointi

Osaamispä oman tuottaminen ja välittyminen maakunnissa 1995–2000

- Suoritetut tutkinnot eri koulutusasteissa (Tilastokeskus) ja niistä muodostettu koulutuksen tuottama osaamispääomaa kuvaava alueellinen tutkimittain⁸
- Tutkimus- ja tuotekehitysmenot suhteessa arvonnalisäyksen (Tilastokeskus)
- Patentit suhteessa yrityskantaan (Tilastokeskus)
- Klusteriyritysten työllisten määrä suhteessa alueen työvoimaan (ETLA)

Osaamispä oman realisoituminen aluetalouteen (muutos)

- Väestön muutos 1995–2000 (Tilastokeskus)
- Yrityskannan muutos 1995–2000 (Tilastokeskus)
- Arvonlisäys per yritykset muutos 1995–2000 (Tilastokeskus)
- Arvonlisäys per asukas muutos 1995–2000 (Tilastokeskus)
- Työttömyysasteen muutos 1995–2000 (Tilastokeskus)
- Työllisyyden muutos 1995–2000 (Tilastokeskus)
- Koulutusasteen muutos 1998–2000 (Tilastokeskus)
- Tuotannontekijöiden (pääoma, työvoima) tehokkuuden muutos 1988–90 /1996–1999 (Loikkanen & Susiluoto)

Osaamispä oman realisoituminen aluetalouteen (taso vuonna 2000)

- Väestötiheys vuonna 2000 (Tilastokeskus)
- Yrityskanta 2000 (Tilastokeskus)
- Arvonlisäys per yrityskanta vuonna 2000 (Tilastokeskus)
- Arvonlisäys per asukas 2000 (Tilastokeskus)
- Työttömyysaste 2000 (Tilastokeskus)
- Työllisyysaste 2000 (Tilastokeskus)
- Koulutusaste 2000 (Tilastokeskus)
- Tuotannontekijöiden tehokkuus (Susiluoto & Loikkanen, 2001)

Vertailtavuuden parantamiseksi yksittäiset indikaattorit indeksoitiin suhteuttamalla kunkin maakunnan asema koko maan tietoon tai kaikkien maakuntien keskiarvoon siten, että koko maa saa arvonsata. Indeksien muodostamista varten yksittäiset indikaattorit myös skaalattiin yhteismitallisuuden saavuttamiseksi. Standardoinnilla ei ole vaikutusta indikaattoreiden informaatioisältöön, mutta sen avulla saavutettavan yhteismitallisuuden kautta yksittäisten indikaattoreiden yhteen laskeminen indeksejä muodostettaessa on mielekkäämpää. Standardoinnin pohjana toimi maakuntien BKT-suhde, ja standardisoidut indeksit vaihtelevat näin samalla välillä kuin alueiden erot BKT-suhteessa. Käytännössä normaalista standardoinnista poikettiin siten, että indikaattoreiden keskiarvona pidettiin koko maan arvoa 100 ja keskihajontana BKT-suhteen keskihajontaa. Toimenpiteellä on indikaattoreiden ja niistä laskettujen indeksien kannalta ainoastaan havainnollisuutta lisäävä vaikutus, eikä se vaikuta niistä saataviin tuloksiin (vrt. Kangasharju et al, 2001). Indikaattoreiden standardoinnin jälkeen niistä muodostettiin indeksit kuvaamaan osaamispääoman tuottamista ja välittämistä sekä osaamispääoman realisoitumista.

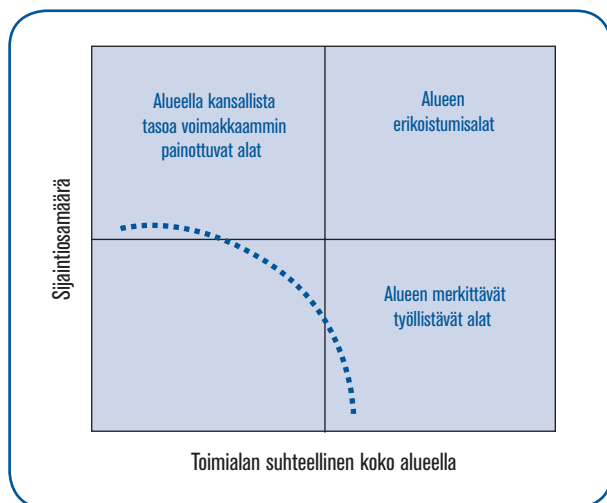
⁸ Tutkimittain on yhtenevä Tilastokeskuksen väestön koulutustasomittaimen kanssa. Mittain kuvaa väestön koulutustason sijaan alueella koulutusjärjestelmän kautta tuotettua osaamispääomaa.

LIITE 3 Pilottimaakuntien vahvuusalat

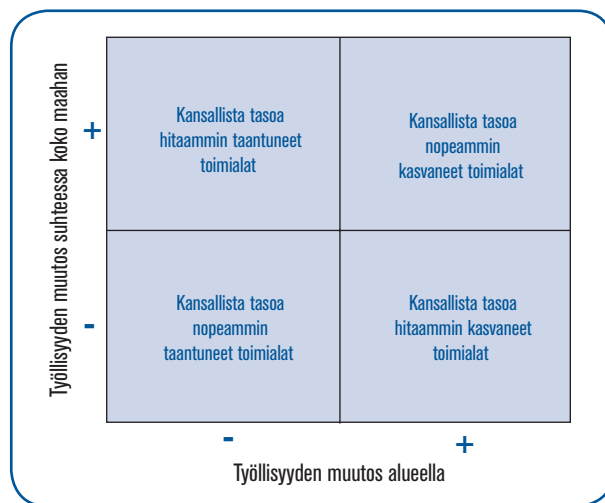
Pilottimaakuntien merkittävät toimialat ja kasvutoimialat kartoitettiin ESR:n lähtökohtien mukaisesti toimialojen työllistävyyteen liittyvien indikaattoreiden avulla. Toimialojen alueellisen merkityksen tarkastelussa huomioitiin sijaintiosamäärien lisäksi eri toimialojen suhteellisen koko alueella. Sijaintiosamäärä (LQ) kertoo alueen toimialoitaisesta painottumisesta tiettyihin toimialoihin verrattuna kansalliseen tasoon⁹ ja suhteellinen koko ilmaisee puolestaan toimialan painoarvon ja merkittävyyden työllistäjänä. Näiden kahden indikaattorin simultaanisella tarkastelulla pyritään maakuntien elinkeinorakenteen monipuolisempaan kuvailuun. Pelkkä sijaintiosamäärien kartoittaminen jättäisi huomioimatta toimialojen todellisen painoarvon alueiden kannalta. Toisaalta pelkkien suhteellisten kokojen analysointi ei pystyisi huomioimaan alueiden erikoistumisastetta suhteessa kansalliseen tasoon (kuvio 1).

Alueille merkittävien toimialojen tarkastelu ei ole relevanttia ilman niiden kasvupotentiaalin tai kasvun rajoitteiden tarkasteluja (Miller et al, 1991). Kasvuorientoituneisuuden selvittämiseksi, tässä tarkastelussa kartoitetaan myös pilottimaakuntien kasvualat. Kasvualat määritellään ajanjaksolla 1995 - 2000 tapahtuneen työllisyyden kehityksen perusteella sekä vertaamalla eri alueiden toimialojen kehitystä kansalliseen kehitykseen (kuvio 2). Siten kasvuun liittyvä tarkastelu selvittää, ovatko toimialat kasvaneet työllisyydellä mitattuna, ja onko kehitys ollut nopeampaa kuin koko maassa keskimäärin. Muodostettavat kasvua kuvaavat indikaattorit ilmaisevat toimialan koon muutoksen indeksoituna ykkösen ympärille.

Toimialojen alueellisen merkityksen ja kasvun perusteella niistä muodostettiin kuva maakuntien vahvuusaloista, joiden mukaisesti eri toimialat voidaan jakaa *keihä nkärkitoimialoihin, vahvan kasvu-uran toimialoihin* sekä *alueellisesti merkittäviin erikoistumisaloihin*. Keihäänkärkitoimialoiksi luetaan tässä yhteydessä

Kuvio 1 Alueiden erikoistumisalojen tarkastelukehikko

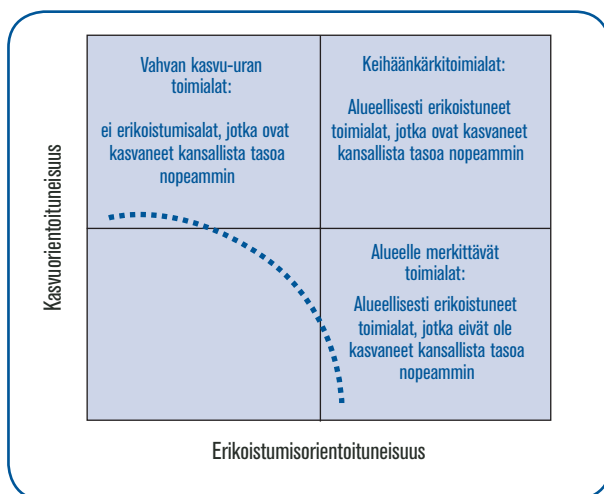

Kuvio 2 Toimialojen työllisyyden kehityksen tarkastelukehikko

⁹ Sijaintiosamäärät saadaan jakamalla toimialan osuus tietyn muuttujan (esim. henkilöstö, arvonlisäys) suhteen vastaavalla koko maata kuvaavalla suhdeluvulla. Esim. sijaintiosamäärän arvo 2 osoittaa, että toimiala on alueella edustettuna kaksi kertaa suuremmissa määrin kuin keskimäärin koko maassa tietyn absoluuttisen mittarin osalta (ks. Haukka, 2002).

alueellisesti erikoistuneet ja merkittävästi työllistävät toimialat, jotka ovat kasvaneet koko maahan nähden keskimääräistä nopeammin 1995 - 2000. Vahvan kasvu-uran aloihin luetaan toimialat, jotka ovat merkittävästi kasvattaneet työvoimaansa alueella ja suhteessa koko maahan. Lisäksi tarkastelussa nostetaan esille alueille merkittävät toimialat, joita ei kuitenkaan kasvu tarkastelussa voida nostaa alueellisiksi keihäänkärkialoiksi (Kuvio 3).

Alueiden vahvuusalojen analyysi perustuu Tilastokeskuksen aluetilinpitoaineistoon, ja tarkasteluissa keskitytään pilottimaakuntien markkinatuotannon analysointiin.

Kuvio 3 Alueiden vahvuusalojen tarkastelukehikko

LIITE 4 Hankkeiden alueellisen jakautumisen profiloinnissa käytetty seutukuntaluokittelu (POISSULKEVA)

Seutukuntatyyppittely	Tyypittelyn kuvaus	Pilottimaakuntien seutukunnat tyyppittelyn mukaisesti
1. Maakuntakeskukset	Maakuntien hallinnolliset keskukset ja osaamiskeskukset	Satakunta: <ul style="list-style-type: none"> • Porin sk Päijät-Häme <ul style="list-style-type: none"> • Lahden sk Keski-Suomi <ul style="list-style-type: none"> • Jyväskylän sk
2. Teollisuuskeskukset	Seutukunnat, joiden keskukset ovat merkittäviä teollisuuskeskuksia. Palvelukeskuksina niiden vaikutus-alue on tyypillisesti omaa seutukuntaa laajempi	Satakunta: <ul style="list-style-type: none"> • Rauman sk Päijät-Häme <ul style="list-style-type: none"> • Heinolan sk Keski-Suomi <ul style="list-style-type: none"> • Äänekosken sk • Jämsän sk
3. Maaseudun palvelukeskukset	Maaseutumaiset ja tuotantorakenteeltaan alkutuotantovaltaiset seutukunnat, joiden keskukset ovat pieniä, mutta joiden merkitys seutukunnan sisäisenä palvelukeskuksena on suuri	Satakunta: <ul style="list-style-type: none"> • Kaakkois-Satakunnan sk • Pohjois-Satakunnan sk Päijät-Häme: <ul style="list-style-type: none"> • Ei luokittelun mukaista sk:taa Keski-Suomi: <ul style="list-style-type: none"> • Ei luokittelun mukaista sk:taa
4. Harvaan asuttu maaseutu	Seutukunnat, joissa on alhainen väestötiheys ja joiden taajama-asutus osuus on pieni	Satakunta: <ul style="list-style-type: none"> • Ei luokittelun mukaista sk:taa Päijät-Häme <ul style="list-style-type: none"> • Ei luokittelun mukaista sk:taa Keski-Suomi: <ul style="list-style-type: none"> • Keuruun sk • Kaakkoisen Keski-suomen sk • Saarijärven sk • Viitasaaren sk
Seutukuntien tyypittelyssä käytetyt tunnusluvut: 1) asukastiheys ja taajama-aste, 2) alkutuotannon ja erikseen jalostuksen ammateissa toimivien osuus kaikista työssäkäyvistä, 3) nuorisotyöttömien osuus työttömistä, 4) vanhusväestön osuus sekä 5) koulutustaso (vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus työikäisistä).		

Lähde: Sisäasiainministeriö, 2002

Liite 5 Välittömän vaikuttamisen sekä kehittämistoiminnan painottuminen hanketyypeissä

	Välittömän toiminnan hankkeet (I)	Välittömään vaikuttamiseen painottuneet hankkeet (II)	Kehittämistoimintaan painottuneet hankkeet (III)	Kehittämistoiminnan hankkeet (IV)	Kehittämistoiminta% Keskiarvo/-hajonta	
Kaikki N=339	5,6 %	49,0 %	39,2 %	6,2 %	45,9 %	30,1
Työttömien uran ja elämänhallinnan parantamiseen tähtäävät toimet N=49	4,1 %	61,2 %	32,7 %	2,0 %	38,9 %	27,3
Työttömien ammatillisen osaamisen kehittämiseen tähtäävät toimet N=12	8,3 %	50,0 %	41,7 %	0 %	34,3 %	23,1
Suorat työllistämistoimet avoimille työmarkkinoille N=20	0 %	85,0 %	15,0 %	0 %	25,3 %	16,2
Yritystoiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet N=107	8,4 %	58,9 %	26,2 %	6,5 %	37,6 %	28,7
Oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet N=61	3,3 %	41,0 %	44,3 %	11,5 %	54,8 %	31,0
Työssäoppimisen kehittämiseen tähtäävät toimet N=52	2,0 %	26,0 %	64,0 %	8,0 %	63,7 %	26,4
T&K toiminnan edistämiseen tähtäävät toimet N=18	5,6 %	11,1 %	77,8 %	5,6 %	67,6 %	25,9
Muun julkisen sektorin kehittämiseen tähtäävät toimet N=22	13,6 %	45,5 %	36,4 %	4,5 %	44,3 %	30,1

**LIITE 6 Hankkeiden osatavoitteiden klusteroinnissa käytetty luokitus
(EI POISSULKEVA) Luokittelu perustuu ESR-asetuksen tukikelpoiisiin
toimiin (3 artikla)**

VÄLITÖN TOIMINTA	
1. Haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisääminen	Tavoitteet, jotka kytkeytyvät haasteellisten ryhmien perustaitojen opettamiseen ja parantamiseen sekä sosio-pedagogisten taitojen kehittämiseen työelämään siirtymisen helpottamiseksi kokonaisvaltaisen lähestymistavan mukaisesti
2. Työttömien ammatillisten valmiuksien lisääminen	Tavoitteet, jotka kytkeytyvät työttömien ammatillisten valmiuksien parantamiseen työllistyvyyden edistämiseksi työmarkkinoilla
3. Työttömien työllistäminen avoimille työmarkkinoille	Tavoitteet, jotka tähtäävät suoraan työttömien työllistämiseen avoimille työmarkkinoille
4. Uusien työllistämismahdollisuuksien edistäminen	Tavoitteet, jotka kytkeytyvät uusien työllistymismahdollisuuksien etsimiseen, edistämiseen ja hyödyntämiseen (esim. kolmas sektori)
5. Ammatilliset tutkinnot	Tavoitteet, jotka kytkeytyvät koulutuksen kautta ammatillisten perustutkintojen sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintojen tuottamiseen
6. Korkeakoulututkinnot	Tavoitteet, joissa pyritään ammattikorkeakoulu- ja korkeakoulututkintojen tuottamiseen
7. Rekrytoinnin edistäminen	Tavoitteet, joissa pyritään edistämään työttömien ja opiskelijoiden rekrytointia
8. Työllisten ammattitaidon lisääminen	Tavoitteet, jotka kytkeytyvät välittömästi yritysten ja julkisen sektorin henkilöstön osaamisen kehittämiseen (esim. henkilöstökoulutus)
9. Työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen edistäminen	Tavoitteet, jotka tähtäävät uusien työmallien ja työn uudelleen organisoimisen kautta ikääntyvien työntekijöiden työssäjaksamiseen
10. Uusien yritysten perustamisen tukeminen	Tavoitteet, jotka tähtäävät liikeideoiden tuotteistamisen jalostamisen tukemiseen ja uusien yritysten perustamisen tukemiseen koulutuksen ja neuvonnan kautta

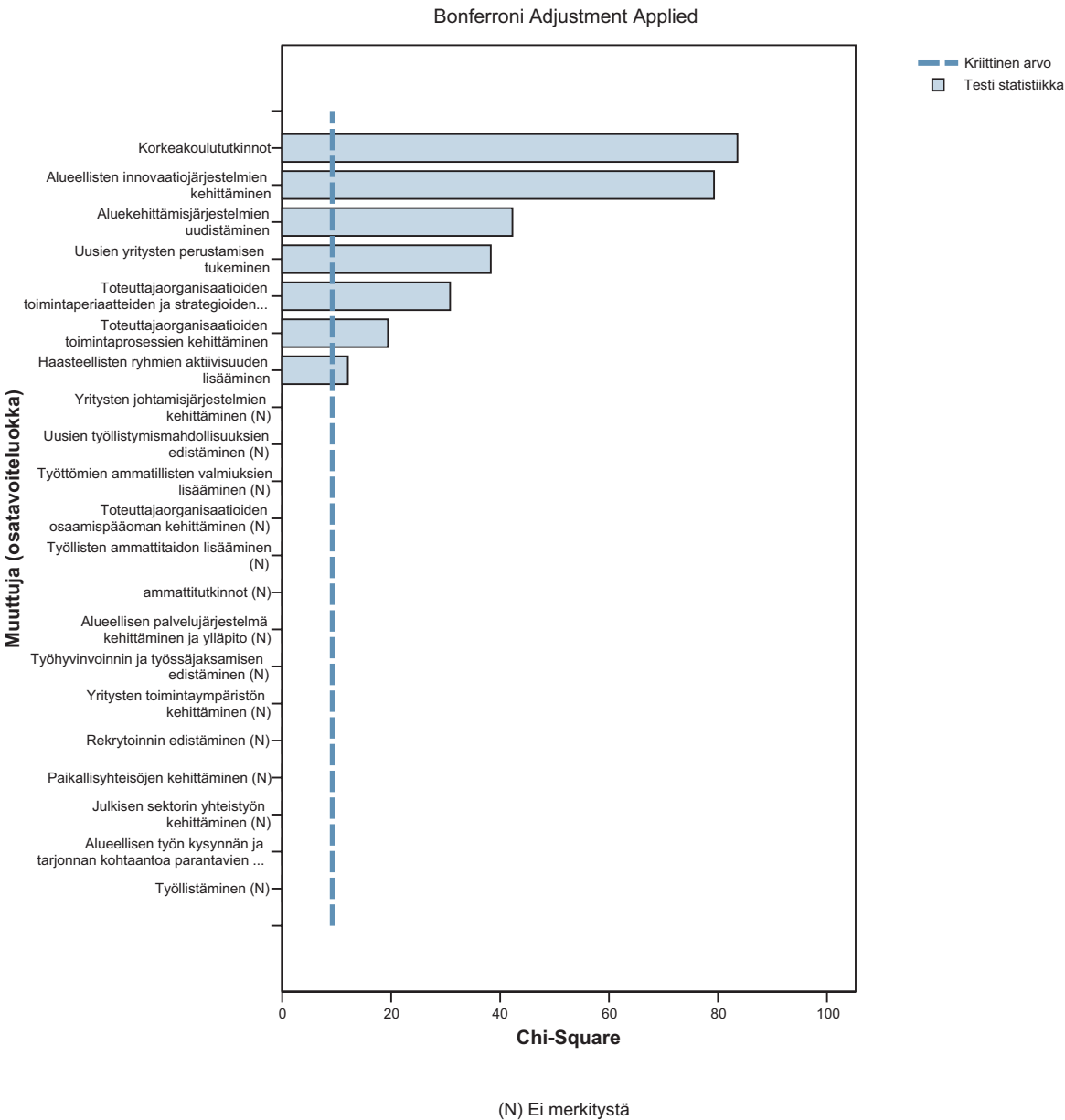
KEHITTÄMISTOIMINTA	
11. Julkisen sektorin yhteistyön edistäminen	Tavoitteet, jotka pyrkivät horisontaalisen ja vertikaalisen verkostoitumisen sekä moniammatillisen yhteistyön edistämiseen koulutuksessa ja työvoimapalveluiden tehostamisessa
12. Yrityssektorin johtamisjärjestelmien kehittäminen	Tavoitteet, jotka kytkeytyvät yritysکوhtaisiin liiketoiminta- ja tuotantoprosessien kehittämiseen
13. Yritysten toimintaympäristön kehittäminen	Tavoitteet, jotka tähtäävät yritysten yhteistyön ja pää- ja alihankkijaverkostojen kehittämiseen, alueellisen klusteroitumisen edistämiseen ja alueellisten yritysaktiviteettia tukevien neuvontapalveluiden kehittämiseen
14. Toteuttajaorganisaatioiden osaamispääoman kehittäminen	Tavoitteet, jotka kytkeytyvät toteuttajaorganisaatioiden henkilöstön osaamisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen edunsaajille tarkoitettujen palveluiden kehittämistä varten (esim. opettajien ammatillisten valmiuksien parantaminen, opettajien työelämäjaksot, työvoimaneuvojen koulutus)
15. Toteuttajaorganisaatioiden toimintaprosessien kehittäminen	Tavoitteet, joissa pyritään kehittämään toteuttajaorganisaatioiden toiminta- ja koulutusmalleja koulutuksen tai työvoimapalveluiden tehostamiseksi (esim. syrjäytymisen ehkäisyssä, koulutuksen keskeyttämisen vähentämisessä, ammatillisessa koulutuksessa, yritysten kehittämisessä)
16. Toteuttajaorganisaatioiden toimintaperiaatteiden ja strategioiden kehittäminen	Tavoitteet, jotka tähtäävät toteuttajaorganisaatioiden rakenteiden kehittämiseen (uudet koulutusohjelmat, koulutustarjonnan monipuolistaminen, opetussisältöjen ja suunnitelmien kehittäminen)
17. Alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehittäminen	Tavoitteet, joissa pyritään elinkeinoelämän ja koulutuksen vuorovaikutuksen kehittämisen kautta edistämään koulutuksen työelämävastavuutta ja työllistyvyyttä sekä kehittämään työllisyyden ja ammattitaitovaatimusten muutoksia koskevia ennakointijärjestelmiä
18. Alueellisen palvelujärjestelmän kehittäminen ja ylläpito	Julkisen sektorin palveluiden kehittäminen sekä julkisen sektorin organisaatioiden rakenteellisen pääoman kehittäminen (esim. terveydenhuollon kehittäminen)
19. Paikallisyhteisöjen kehittäminen	Tavoitteet, jotka tähtäävät sosiaalisen inklusion keinoin yleisen asukasviihtyvyyden parantamiseen lähiöissä ja kaupungin osissa
20. Alueellisen innovaatiojärjestelmän kehittäminen	Tavoitteet, jotka pyrkivät edistämään alueen tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa sekä parantamaan työelämän ja koulutus ja tutkimuslaitosten yhteistyötä
21. Aluekehittämisjärjestelmien uudistaminen	Tavoitteet, jotka sisältävät alueellisten kehittämisstrategioihin ja hanketoimintaan kytkeytyvää alueellisten toimijoiden järjestäytymistä ja koordinoitua sekä alueellisen tutkimustiedon tuottamista

LIITE 7 Välittömän vaikuttamisen ja kehittämistoiminnan tavoitteet maakunnittain (%)

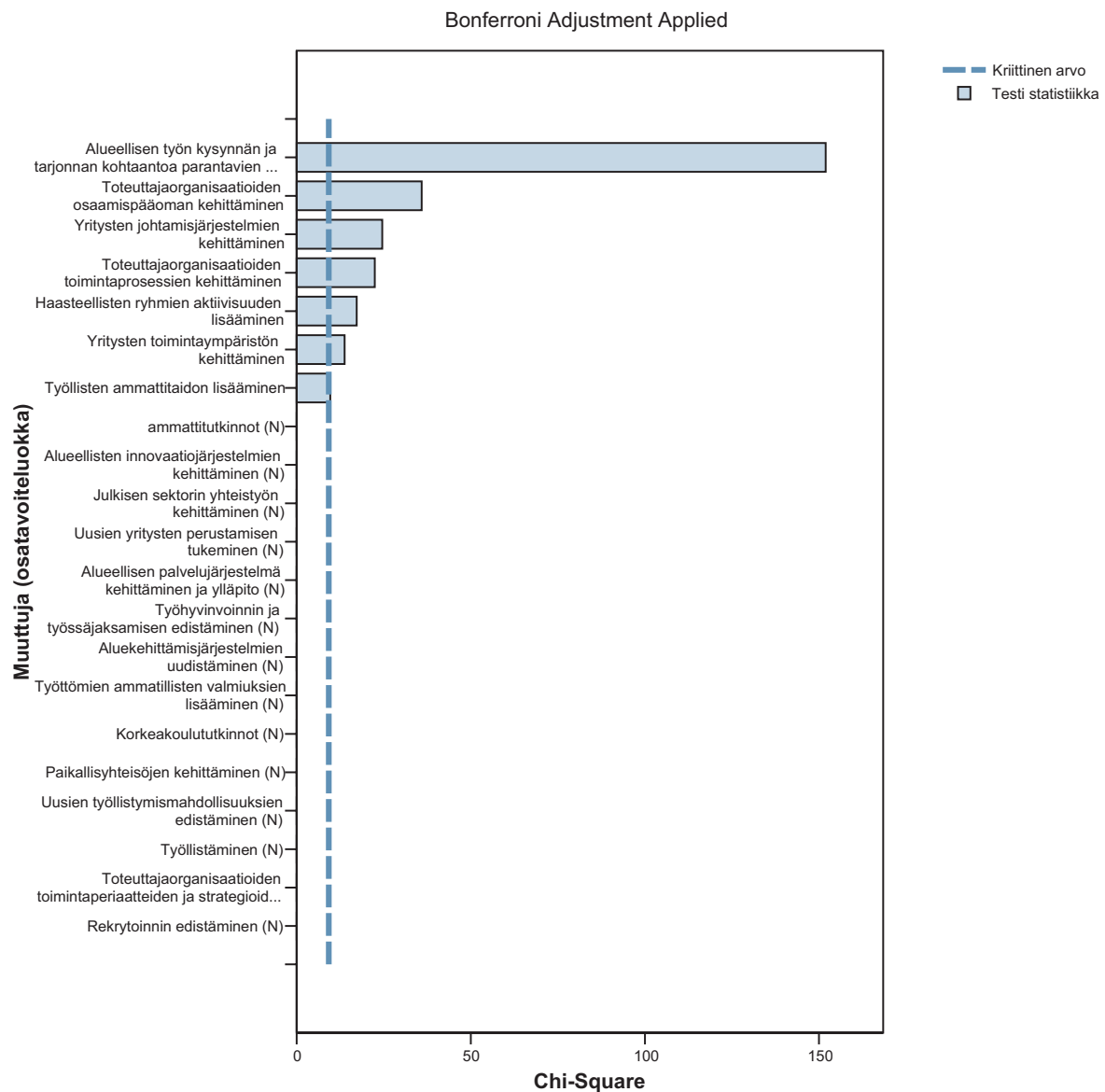
VÄLITÖN VAIKUTTAMINEN	Satakunta	Päijät-Häme	Keski-Suomi	Kaikki
Haasteellisten ryhmien aktiivisuuden lisääminen	16,5	15,6	15,9	16,1
Työttömien ammatillisten valmiuksien lisääminen	11,8	10,0	8,7	10,1
Työttömien työllistäminen avoimille työmarkkinoille	5,5	4,4	5,8	5,4
Uusien työllistymismahdollisuuksien edistäminen	1,6	1,1	0,7	1,1
Ammatilliset tutkinnot	3,1	5,6	7,2	5,4
Korkeakoulututkinnot	10,2	2,2	7,2	7,0
Rekrytoinnin edistäminen	3,1	5,6	1,4	3,1
Työllisten ammattitaidon lisääminen	20,5	27,8	28,3	25,4
Työhyvinvoinnin ja työssäjaksamisen edistäminen	6,3	7,8	1,4	4,8
Uusien yritysten perustamisen tukeminen	8,7	3,3	8,0	7,0
KEHITTÄMISTOIMINTA	Satakunta	Päijät-Häme	Keski-Suomi	Kaikki
Julkisen sektorin yhteistyön edistäminen	26,8	8,9	19,6	19,4
Yrityssektorin johtamisjärjestelmien kehittäminen	20,5	35,6	21,7	24,8
Yritysten toimintaympäristön kehittäminen	13,4	13,3	13,0	13,2
Toteuttajaorganisaatioiden osaamispääoman kehittäminen	15,7	7,8	10,9	11,8
Toteuttajaorganisaatioiden toimintaprosessien kehittäminen	28,3	24,4	24,6	25,9
Toteuttajaorganisaatioiden toimintaperiaatteiden ja strategioiden kehittäminen	12,6	5,6	9,4	9,6
Alueellisen työn kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantavien järjestelmien kehittäminen	37,0	27,8	33,3	33,2
Alueellisen palvelujärjestelmän kehittäminen ja ylläpito	6,3	6,7	2,9	5,1
Paikallisyhteisöjen kehittäminen	1,6	2,2	2,9	2,3
Alueellisten innovaatiojärjestelmien kehittäminen	7,9	4,4	7,2	6,8
Aluekehittämisjärjestelmän uudistaminen	4,7	3,3	2,9	3,7

Liite 8 Osatavoitteiden merkitys klustereiden muodostumisessa

Kaksivaiheisen klusterianalyysin klusterinumero = 1 (C1: OSAAMISINFRASTRUKTUURIN KEHITTÄMINEN)

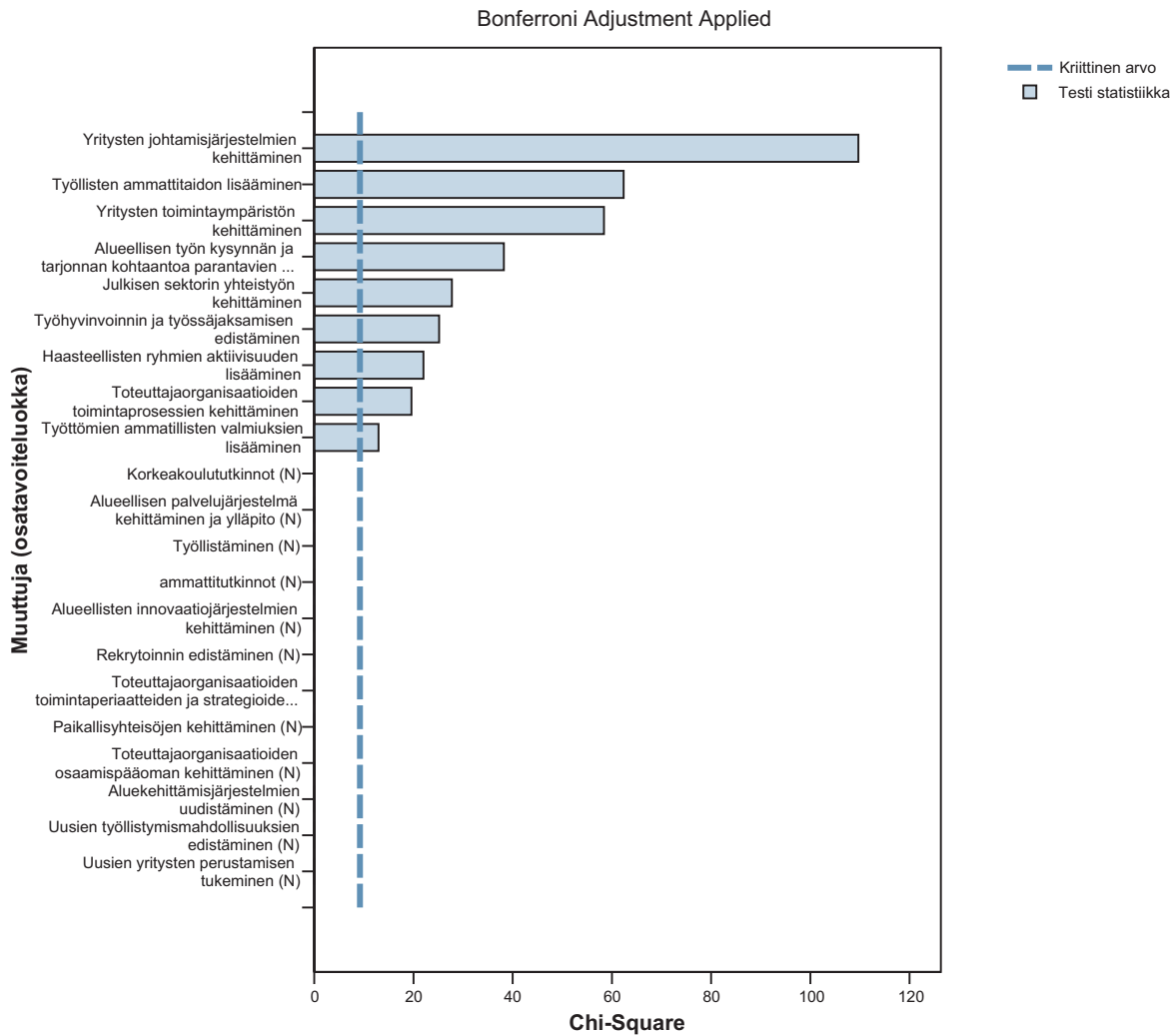

Kaksivaiheisen klusterianalyysin klusterinnumero = 2 (C2: OSAAMISEN KYSYNNÄN JA TARJONNAN KOHTAANNON EDISTÄMINEN)

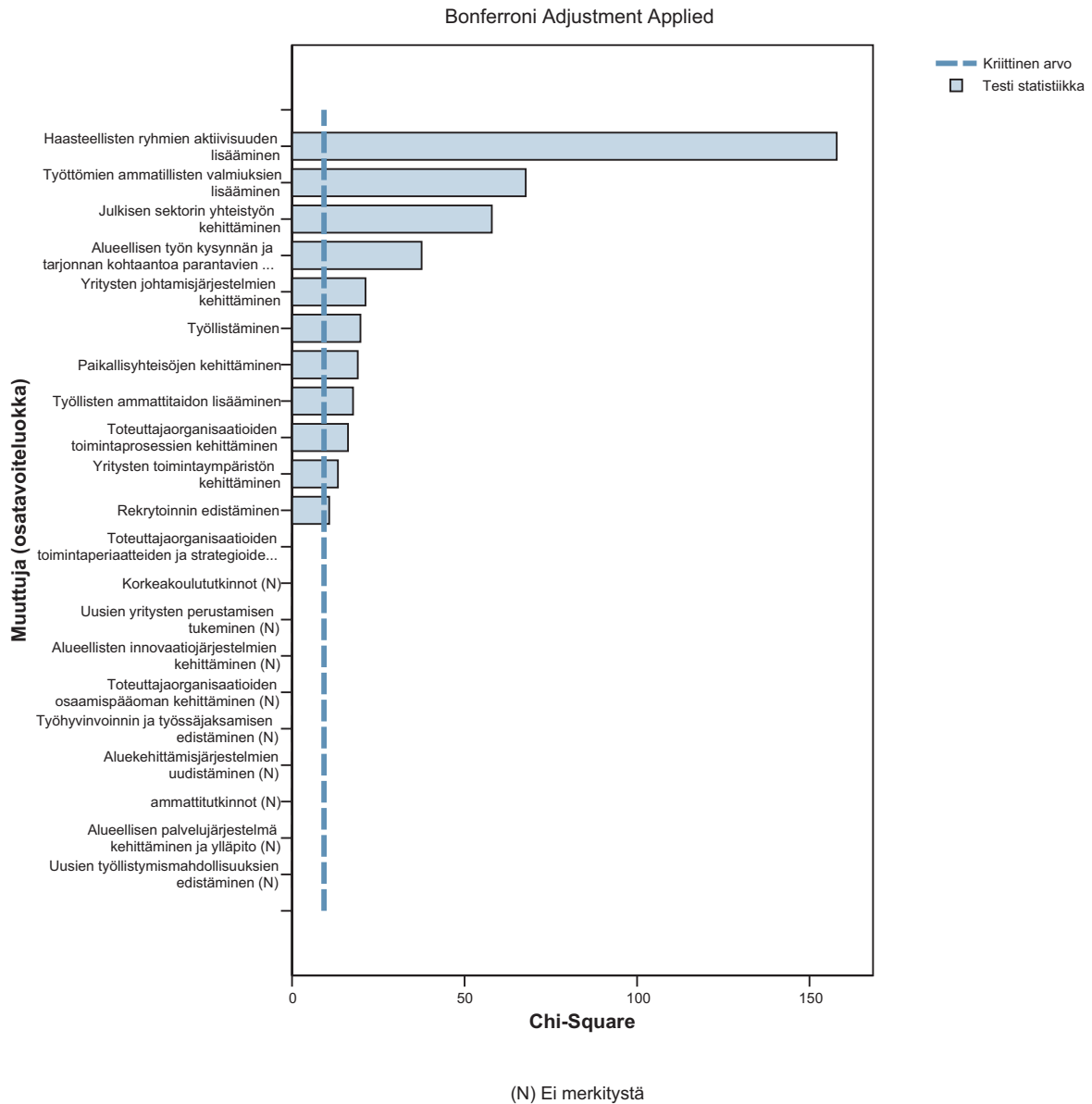
(N) Ei merkitystä

Kaksivaiheisen klusterianalyysin klusterinnumero = 3 (C3: YRITYSTEN KILPAILUKYVYN EDISTÄMINEN)

(N) Ei merkitystä

Kaksivaiheisen klusterianalyysin klusterinumero = 4 (C4: TYÖLLISTÄMINEN JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN)

Liite 9 Aluevaikuttavuuden estimoinnissa käytetyt muuttujat, odotettavissa oleva vaikutus sekä muuttujien keski-arvot

Muuttuja	Odotettavissa oleva vaikutus	Kuvaus	KA	Muuttujien keskiarvot estimointi-aineistossa maakunnittain		
				Satakunta	Keski-Suomi	Päijät-Häme
Aluevaikuttavuus	Selitetävämja	1=Hankkeessa on vaikutettu merkittävästi alueellisten kehitysprosessien käynnistämiseen tai tukemiseen "erittäin paljon"; 0=muutoin	0,18	0,23	0,14	0,14
T&K-toiminnan edistäminen	+	1=Hankkeen päätyyppi tutkimus- ja kehitystoiminnan edistämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,06	0,11	0,02	0,07
Toimintaympäristön kehittäminen	+	1=Hankkeessa painottuu toimintaympäristön kehittäminen "erittäin paljon"; 0=muutoin	0,27	0,25	0,26	0,31
Oppimisverkostot	+	1=Hankkeessa painottuu oppimisverkostojen kehittäminen "erittäin paljon"; 0=muutoin	0,18	0,15	0,19	0,21
Reuna-alueille kohdentuminen	+	1=Hankkeen pääasiallinen kohdeseutukunta on harvaan asuttu maaseutu seutukunta tai maaseudun palvelukeskus seutukunta; 0=muutoin	0,07	0,10	0,08	0,00
Keskus- ja reuna-alueyhteistyö	+	1=Hankkeessa painottuu keskus- ja reuna-alueyhteistyön edistäminen "erittäin paljon"; 0=muutoin	0,10	0,08	0,12	0,08
Tavoite 3 -ohjelma	-	1=Tavoite 3 ohjelman hanke tai Equal -hanke; 0=muutoin	0,50	0,54	0,44	0,58
Työttömien työllistäminen	Vertailuryhmä ⁶⁾	1=Hankkeen päätyyppi suorat työllistämistoimet avoimille työmarkkinoille; 0=muutoin	0,05	0,04	0,09	0,00
Työttömien uran- ja elämänhallinta	+/-	1=hankkeen päätyyppi työttömien uran- ja elämän hallinnan parantamiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,14	0,13	0,12	0,18
Työttömien ammatillisen osaaminen	+/-	1=Hankkeen päätyyppi työttömien ammatillisen osaamisen kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,03	0,04	0,03	0,03
Yritystoiminnan kehittäminen	+/-	1=Hankkeen päätyyppi yritystoiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,30	0,28	0,26	0,42
Oppilaitosten kehittäminen	+/-	1=Hankkeen päätyyppi oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,20	0,17	0,26	0,14
Työssäoppimisen kehittäminen	+/-	1=Hankkeen päätyyppi työssäoppimisen kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,15	0,16	0,16	0,10
Muun julkisen sektorin kehittäminen	+/-	1=Hankkeen päätyyppi muun julkisen sektorin kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,07	0,07	0,06	0,06

⁶⁾ Mallissa 1 hanketyyppien vertailuryhmänä toimii "suorat työllistämistoimet avoimille työmarkkinoille". Redusoidussa mallissa 2 vertailuryhmään kuuluvat kaikki hanketyypit lukuun ottamatta tarkastelun kohteena olevaa "tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistämiseen tähtäävät toimet" -luokkaa.

Liite 10 Pysyvien vaikutusten estimoinnissa käytetyt muututtajat, odotettavissa oleva vaikutus sekä muututtajien keski-arvot

Muuttuja	Odotetta vissa oleva vaikutus	Kuvaus	KA	Muuttujien keskiarvot estimointiaineistossa maakunnittain		
				Sataku nta	Keski- Suomi	Päijät- Häme
Pysyvät vaikutukset	Selitettävä mja	1=Hankkeessa syntyy pysyväisluontoisia vaikutuksia "erittäin paljon"; 0=muutoin	0,28	0,29	0,22	0,35
Toimintaympäristön kehittäminen	+	1=Hankkeessa painottuu toimintaympäristön kehittäminen "erittäin paljon"; 0=muutoin	0,25	0,23	0,25	0,29
Oppimisverkostot	+	1=Hankkeessa painottuu oppimisverkostojen kehittäminen "erittäin paljon"; 0=muutoin	0,17	0,14	0,20	0,18
Toteuttajaorganisaation kehittäminen	+	1=Hankkeessa painottuu vahvasti toteuttajaorganisaation sisäinen kehittäminen; 0=muutoin	0,45	0,50	0,42	0,43
Työttömien työllistäminen	Vertailu-ryhmä ^{a)}	1=Hankkeen päätyyppi suorat työllistämistoimet avoimille työmarkkinoille; 0=muutoin	0,06	0,06	0,08	0,02
Työttömien uran- ja elämänhallinta	+/-	1=hankkeen päätyyppi työttömien uran- ja elämän hallinnan parantamiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,15	0,15	0,11	0,19
Työttömien ammatillisen osaaminen	+/-	1=Hankkeen päätyyppi työttömien ammatillisen osaamisen kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,04	0,04	0,04	0,03
Yritystoiminnan kehittäminen	+	1=Hankkeen päätyyppi yritystoiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,31	0,27	0,27	0,41
Oppilaitosten kehittäminen	+	1=Hankkeen päätyyppi oppilaitosten toiminnan kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,19	0,17	0,25	0,13
Työssäoppimisen kehittäminen	+	1=Hankkeen päätyyppi työssäoppimisen kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,14	0,14	0,16	0,11
T&K toiminnan edistäminen	+	1=Hankkeen päätyyppi tutkimus- ja kehitystoiminnan edistämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,05	0,10	0,02	0,05
Muun julkisen sektorin kehittäminen	+/-	1=Hankkeen päätyyppi muun julkisen sektorin kehittämiseen tähtäävät toimet; 0=muutoin	0,07	0,07	0,07	0,06
^{a)} Mallissa 1 hanketyyppien vertailuryhmänä toimii "suorat työllistämistoimet avoimille työmarkkinoille". Redusoidussa mallissa 2 vertailuryhmään kuuluu em. lisäksi "työttömien uran- ja elämän hallintaan tähtäävät toimet", "työttömien ammatillisen osaamisen kehittämiseen tähtäävät toimet" sekä "muun julkisen sektorin kehittämiseen tähtäävät toimet"						

Liite 11 ALUEOSAAJA-hankkeen ohjausryhmän kokoonpano

Gardin Markku , johtaja	Satakunnan TE-keskus
Goyal Lea , rakennerahastokoordinaattori (ohjausryhmän sihteeri)	Länsi-Suomen lääninhallitus
Haukka Jukka , tutkija	Jyväskylän yliopisto / Taloustieteiden tiedekunta / tutkimuskeskus
Hirvonsalo Jaakko , toimitusjohtaja	Rauman Kauppakamari
Kauppinen Kirsti , sivistystoimentarkastaja	Itä-Suomen lääninhallitus
Koivula Marja , kehityspäällikkö	Päijät-Hämeen liitto
Mäntyvaara Juha , lääninsivistysneuvos (ohjausryhmän puheenjohtaja)	Länsi-Suomen lääninhallitus
Partanen Minna , ylitarkastaja	Opetusministeriö
Salpakoski Raimo , aluejohtaja	SAK:n Keski-Suomen aluepalvelukeskus
Sorvari Rauli , koulutuspäällikkö	Keski-Suomen liitto
Ritsilä Jari , johtava tutkija	Jyväskylän yliopisto / Taloustieteiden tiedekunta / tutkimuskeskus

KUVAILULEHTI

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
28.2.2005

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Jari Ritsilä ja Jukka Haukka		Julkaisun laji Opetusministeriön julkaisu	
		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispvm	Dnro
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) ESR-hankkeet alueellisen osaamisen kehittämisessä –hanketoiminnan vaikutuksia Satakunnan, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maakunnissa (ESF-Projekt i utveckling av regionalt kunnande –effecter av projectverksamhet i landskapen Satakunta, Päijät-Häme och Mellersta Finland)			
Julkaisun osat			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Alueellisen osaamisen kehittäminen ja rakennerahastohankkeet (ALUEOSAAJA) selvityksen tavoitteena on arvioida, millaisia vaikutuksia Euroopan sosiaalirahaston hankkeilla on alueellisen taitotiedon kehitysprosesseihin, ja kuinka nämä vaikutukset realisoituvat edelleen hyvinvoinniksi ja kilpailukyvyksi paikallistalouksissa. Selvityksen teoreettisena lähtökohtana toimii oppivan alueen viitekehys, ja sen tavoitteena on tuottaa käytännönläheistä tietoa strategisen suunnittelun tueksi ja toimeenpanon tehostamiseksi sekä osaltaan kehittää arvioinnissa käytettäviä menetelmiä.</p> <p>ALUEOSAAJA-selvityksen ensimmäinen, vuonna 2003 julkaistu väliraportti "ESR-hankkeet oppivan alueen toimintamallissa" (ISBN 952-442-181-X) keskittyi kansallisen tason hankkeistuksen analysointiin. Ensimmäisen väliraportin keskeinen tulema oli tarkasteltujen hankkeiden vahva kehittämisorientoituneisuus. Hankkeiden tavoitteet nivelyivät laajalti toimintaympäristön, kohdeorganisaatioiden ja toteuttajaorganisaatioiden kehittämistoimenpiteisiin. Tämä tavoitteenasettelusta heijastuva kehittämispainotteisuus toimi lähtökohtana käsillä olevan raportin kysymyksenasettelulle. Miten kehittämistoiminta ja välitön vaikuttaminen yhdistyvät hankkeissa, mikä tekijät vaikuttavat hankkeiden aluevaikuttavuuden taustalla ja mitkä lähtökohdat tukevat kestävien vaikutusten syntymistä hankkeissa, ovat kysymyksiä, joihin selvityksen pilottimaakuntiin kohdentuva vaihe pyrkii osaltaan vastaamaan.</p> <p>Käsillä olevassa selvityksen toisessa, pilottimaakuntiin (Satakunta, Päijät-Häme ja Keski-Suomi) kohdentuvassa tarkastelussa, syvennetään kansallisen tason tarkasteluja hanketoiminnan tehostamisen kannalta keskeisten teemojen, aluevaikuttavuuden ja jatkuvuuden osalta. Selvityksen painopiste siirtyy pilottimaakuntatarkastelujen myötä hankkeistuksesta toteutettujen toimenpiteiden, vaikutettavien prosessien sekä hankkeiden tuottamien tuotosten, tulosten ja vaikutusten arviointiin. Edelleen, selvityksen toisessa väliraportissa siirrytään aineiston kuvailevasta tarkastelusta kehittyneiden arviointimenetelmien hyödyntämiseen tarkasteltavien ilmiöiden todentamiseksi. Toteutettu tarkastelu perustuu maakuntien ESR-hankkeille suunnattuun kyselyyn, maakuntien yhteistyöryhmille suunnattuun kyselyyn sekä maakunnista tehtyihin tilastotarkasteluihin.</p> <p>Arvioinnin keskeiset tulokset voidaan kiinnittää kolmen pääteeman alle. Ensimmäiseksi, tarkastelluissa hankkeissa välitön vaikuttaminen ja kehittämistoiminta integroituivat tuottaen selkeää lisäarvoa hanketoiminnalle. Toiseksi, tarkasteltujen hankkeiden aluevaikuttavuutta lisääviksi tekijöiksi saatiin ekonometrisen analyysin tuloksena tutkimus- ja kehittämistoiminnan edistäminen, oppimisverkostojen hyödyntäminen sekä keskus- ja reuna-alueiden välisen yhteistyön painottuminen. Kolmanneksi, hankkeiden kykyä tuottaa kestäviä vaikutuksia selittivät toteutettujen analyysien perusteella hankkeiden painottuminen toimintaympäristön ja toteuttajaorganisaation kehittämiseen sekä oppimisverkostojen hyödyntäminen hanketyössä. Tässä raportissa saatuja tuloksia tullaan syventämään edelleen ALUEOSAAJA-hankkeen seuraavassa vaiheessa, hankevetäjien haastatteluihin perustuvassa analyysissä.</p>			
<p>Avainsanat (asiasanat)</p> <p>rakennerahastotoiminta, Euroopan sosiaalirahasto, arviointitutkimus, osaamisen kehittäminen, osaamistalous</p>			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön julkaisu 2005:3		ISSN 1458-8110	ISBN 952-442-856-3 (nid) 952-442-857-1 (PDF)
Kokonaissivumäärä 112	Kieli suomi	Hinta –	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Opetusministeriö		Kustantaja Opetusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare
Utbildningsministeriet

Utgivningsdatum
28.2.2005

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Undervisningsministeriets publikationer	
Jari Ritsilä och Jukka Haukka		Uppdragsgivare Utbildningsministeriet	
Datum för tillsättandet av organet		Dnr	
Publikation (även den finska titeln) ESF-Projekt i utveckling av regionalt kunskaps –effector av projectverksamhet i landskapen Satakunta, Päijät-Häme och Mellersta Finland (ESR-hankkeet alueellisen osaamisen kehittämisessä – hanketoiminnan vaikutuksia Satakunnan, Päijät-Hämeen ja Keski-Suomen maakunnissa)			
Publikationens delar			
Sammandrag Syftet med denna utredning är, att värdera vilka effekter projekt ur det Europeiska socialfondet har för utvecklingsprocesser av regional know-how och hur dessa effekter vidare realiserar till välbefinnande och konkurrenskraft i regionalekonomierna. Den teoretiska utgångspunkten för utredningen är referensramen för den lärande regionen och målet är, att producera konkret information som stöd för och förstärkning av utförande av strategisk planering samt att utveckla de metoder som används i värderingen. Den första delrapporten "ESF-projekt i den lärande regionens verksamhetsmodell" (ISBN 952-442-181-X) från 2003 fokuserade sig på en analys av projekt på den regionala nivån. Det viktigaste resultatet av den första rapporten var, att de granskade projekterna var starkt utvecklingsorienterade. Projekternas mål sammanhänger i stor utsträckning med utvecklingsåtgärder av miljön, objektorganisationerna och de förverkligande organisationerna. Denna från målsättning reflekterande utvecklingsbetoning tjänade som en utgångspunkt för frågeställningen i denna andra rapport. De frågor som denna delrapport försöker finna svar på är, hur utveckling och direkt påverkande förenas inom projekten, vilka faktorer påverkar i bakgrunden av projektens regionalverksamhet och vilka utgångspunkter stöder uppkomsten av hållbara effekter. I denna delrapport som inriktar sig till pilotlandskapen Satakunta, Päijät-Häme och Mellersta Finland fördjupas granskningen på den nationella nivån mot bakgrund av de teman som är centrala för effektiviseringen av projektaktiviteterna, dvs. regionalinverkan och kontinuitet. Utredningens tyngdpunkt förflyttas i och med analysen av pilotlandskap från att bilda projekt till värdering av förverkligade åtgärder, processer som påverkas samt värdering av produkter och effekter av projekterna. I den andra delrapporten övergår man från en deskriptiv granskning av materialet till att utnyttja avancerade utvärderingsmetoder för verifieringen av fenomenen. Granskningen baserar sig på förfrågan riktade till ESF-projekt och arbetsgrupper inom landskapen samt statistik av landskapen. De centrala resultaten kan indelas i tre huvudteman. För det första förde integreringen av indirekt påverkande och utveckling i de granskade projekten med sig tydlig mervärde för projektet. För det andra fick man som resultat av den ekonometrisk analysen att de faktorer som ökar de regionala effekterna är främjande av forskningsverksamhet och utveckling, utnyttjande av utbildningsnätverk samt betoning av samarbete mellan de centrala regionerna och periferin. För det tredje förklarade betoningen av utveckling av verksamhetsmiljön och de förverkligande organisationerna samt utnyttjandet av utbildningsnätverken inom projekten de hållbara effekterna av projekten. Resultaten i denna rapport kommer att fördjupas i den tredje delen av projektet vilket är en analys av projektansvarigas intervjuer.			
Nyckelord strukturfondverksamhet, Europeiska socialfonden, värderingsforskning, utvecklande av know-how, kunskapsbaserad ekonomi			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets publikationer 2005:3		ISSN 1458-8110	ISBN 952-442-856-3 (nft) 952-442-857-1 (PDF)
Sidoantal 112	Språk finska	Pris –	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Undervisningsministeriet		Förlag Undervisningsministeriet	

DESCRIPTION

Publisher
Ministry of Education

Date of publication
28.2.2005

Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary) Jari Ritsilä and Jukka Haukka		Type of publication Publications of the Ministry of Education	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on	Dno
Name of publication (also in Swedish) ESF-Projects in developing regional knowhoweffects of project work in Satakunta, Päijät-Häme and central Finland (ESF-Projekt i utveckling av regionalt kunskande –effcter av projectverksamhet I landskapen Satakunta, Päijät-Häme och Mellersta Finland)			
Parts			
Abstract <p>The goal of "Developing Regional Competence and Structural Funds Projects (ALUEOSAAJA)" -study is to evaluate what kind of effects ESF-projects have on the development processes of regional know-how, and how these effects are realised further into well-being and competitiveness in local economies. The theoretical starting point of the evaluation is the operational framework of learning region, and its aim is to produce practical knowledge to support strategic planning and improve implementation, and to help develop methods used in evaluation.</p> <p>The first mid-term report of ALUEOSAAJA-study, "ESF-projects in the Operational Framework of Learning Region" (ISBN 952-442-181-X), published in 2003, focused on the analysis of project planning and implementation on national level. The main result of the first mid-term report was the strong development-orientedness of the evaluated projects. The aims of the projects were widely interrelated to development measures in operational environment, target organisations and implementing organisations. This development-orientedness reflected from goal-setting was the starting point for the question-framing for the second mid-term report at hand. How development measures (e.g. internal organisational development) and direct actions (e.g. training) come together in projects, which factors effect the regional effectiveness of projects, and which starting points support the creation of sustainable effects in projects, these are questions to which the evaluations phase that is targeted on pilot regions aims to answer for its part.</p> <p>In the second part of the evaluation at hand, focusing on pilot regions (Satakunta, Päijät-Häme and Central Finland), the examination on national level is taken into more detail in looking at main themes in improving project work, regional effectiveness and continuity. The emphasis is shifted, with pilot region evaluations, from project planning and implementation into evaluation of realised measures, effective processes as well as outputs, results and effects of projects. Furthermore, the second mid-term report shifts from descriptive examination of data into utilising developed evaluation methods in order to verify phenomena. The evaluation is based on an inquiry for regional ESF-projects, inquiry for Regional Management Committees of pilot regions, and regional statistic evaluations.</p> <p>The main results of the evaluation can be pinned under three main themes. First, in the projects evaluated, direct actions and development measures are integrated, which clearly produces additional value to project work. Second, according to an econometric evaluation, the factors improving regional effectiveness in the projects evaluated are promoting R&D operations, utilising learning networks, and emphasis on co-operation between centre- and periphery regions. Third, the projects' ability to produce sustainable results was explained, based on executed analyses, the projects' emphasis on developing operational environment and implementing organisations, as well as utilising learning networks in project work. The results of this report will be gone into in more detail in the next stage of the ALUEOSAAJA -study, an analysis based on project leader interviews.</p>			
Key words Structural Funds, European Social Fund, evaluative research, developing knowhow, knowledge-based economy			
Other information			
Name and number of series Publications of the Ministry of Education 2005:3		ISSN 1458-8110	ISBN 952-442-856-3 (pbk) 952-442-857-1 (PDF)
Number of pages 112	Language Finnish	Price -	Degree of confidentiality public
Distributed by Ministry of Education		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriö

Julkaisunvalvonta

Ministeriet för utbildning

Ministeriet för utbildning

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yliopistopaino.fi
www.yliopistopaino.fi

ISBN (nid.) 952-442-856-3
ISBN (PDF) 952-442-857-1
ISSN 1458-8110